Ceyhun Atuf Kansu

BÜTÜN ESERLERİ: 8

Cumhuriyet Ağacı
Ya Bağımsızlık Ya Ölüm

deneme

BİLGİ YAYINEVİ

CEYHUN ATUF KANSU
BÜTÜN ESERLERİ : 8 / CUMHURİYET AĞACI / YA BAĞIMSIZLIK YA ÖLÜM

CEYHUN ATUF KANSU
BÜTÜN ESERLERİ 8

ISBN 975 - 494 - 633 - 7
97 06 Y 0105 1041

Birinci Basım
Ocak 1997

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sk. 17/1

CEYHUN ATUF KANSU

Bütün Eserleri

8

Cumhuriyet Ağacı

•

Ya Bağımsızlık Ya Ölüm

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

CEYHUN ATUF KANSU'NUN KİTAPLARI

1. Güneş Salkımı
2. Bir Kasabadan Resimler
3. Halk Albümü
4. Söylevi Okurken
5. Atatürkçü Olmak
6. Halk Önderi Atatürk
7. Atatürk ve Kurtuluş Savaşı
8. Cumhuriyet Ağacı / Ya Bağımsızlık Ya Ölüm!
9. Sakarya Meydan Savaşı
   "1970 Behçet Kemal Çağlar Şiir Ödülü"

dizgi font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri
telf : 230 30 30
baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.
telf 231 38 57 – 231 38 58

İÇİNDEKİLER

Cumhuriyet Ağacı

Birinci Kapı: Gülgillerden Alıç Ağacı 9
İkinci Kapı: Ağacın Kökleri 14
Üçüncü Kapı: Cumhuriyet Düşüncesi 19
Dördüncü Kapı: Halkgillerin Savaşı 24
Beşinci Kapı: Türkiye Cumhuriyeti 30
Altıncı Kapı: Uygarlık Yolu 35
Yedinci Kapı: Aydın Yollarından Sıvas Yollarına 41
Sekizinci Kapı: Cumhuriyet Bayramı 47
Dokuzuncu Kapı: Günebakan 53
Onuncu Kapı: Cumhuriyet Ağacı 58

Ya Bağımsızlık Ya Ölüm!

Ya Bağımsızlık Ya Ölüm! 67
1– Kendi Kendisinin İlkesi 67
2– Bir Devlet, Bağımsızlığını Nasıl Yitirir? 71
3– Bağımsızlık ve Özgürlük 77
4– Ya Bağımsızlık Ya Ölüm! 82

5– Bağımsızlık Savaşı.....87
6– Bağımsızlık Devrimi.....93
7– Bağımsızlığın Temelleri.....100
8– Bağımsız Batılılık.....107
9– Bağımsızlık Savaşlarının Öncüsü.....113
10– Bağımsızlık Andı.....117

CUMHURİYET AĞACI

Birinci Basım 1973

İkinci Basım
Ocak 1997

Birinci Kapı

GÜLGİLLERDEN ALIÇ AĞACI
üzerine açılır.

Benim adım Duran Alıç. Orta Anadolu köylerinden birinde öğretmenim. Anamın adı Döne, babamın adı Ali. Ben 1923 yılında doğmuşum. Anam babam, tarih, yıl bilmezler. Babamın dediğine göre, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın topları atıldığında, anama göre iğdeler kızardığında doğmuşum.

Şimdi anlayıp biliyorum ki, cumhuriyetin doğduğu günlerde açmışım gözlerimi mavi bozkır göğüne. Babam o günlerde pazara inmiş Ankara'ya. Hemi bir şeyler satmaya, hemi bir şeyler alıp gelmeye. Atpazarı'nda bir handa kalmış o gece. Akşam vakti erken yatmış. Köylü bölüğü erken uyur. Birden gümbürtüyle uyanmış. "Ne oluyor? Düşmanı kovmuştuk... Gene mi geliyor Ankara çayından bu yana... demeye kalmamış, Çubuklu hancı:

"– Şenlik toplarıdır bu!" diye babamı yatıştırmış. "Cumhuriyet ilan edilmiştir" demiş. Babam, o sıralarda, yirmi beş yaşlarında olacak. Şimdi yetmiş beşindedir, aksakal, mavi akma gözlü bir güzelce yaşlıdır.

Babam iki savaş görmüş ki, biri Sarıkamış bozgunu, biri Ulusal Kurtuluş Savaşı. Sırası geldikçe, onun dilinden bu savaşları anlatacağım. Ulusal Kurtuluş Savaşında yirmi,

yirmi üç yaşlarında Sakarya Savaşına katılmış. En çok o savaşı anlatır O savaşta, Yunan oğlu Ankara kapılarına dayanmış, köyümüzde bağlar bozulur. alıçlar sarıdan kırmızıya alalanırken. Babamın korkusu o günlerden kalmış ki 29 Ekim 1923 akşamı –babam ne yıl, ne tarih bilir doğruca, anlattıklarından çıkarıyorum bunları– Ankara kalesinden ardı ardına toplar atılınca, ne olduğunu ayırt edememiş de, Polatlı önlerinde zor tutup geri çevirdikleri saldırganlar yeniden geliyorlar sanıp korkuyla uyanmış o gece.

Hancı: "– Bu toplar, cumhuriyet toplarıdır... deyince, babam, ilk duyduğundan sormuş:

"– Cumhuriyet ne ola ki, Çubuklu hancı ağa?"

Hancı:

"– Bizim günümüz gelmiş olmalı, öyle diyorlar. Yurdu, ulusu Mustafa Kemal Paşa, yoksulla, köylüyle, halkla birlikte halk için yönetecekmiş" diye yanıtlamış. Satacağını satmış, alacağını almış, ertesi gün, kara eşeğe binip köye dönmüş babam. Varmış eve ki, anam yatakta, kazan ocakta. Odanın bir köşesinde çul çaputa sarmışlar beni, yatıyorum ki, bir yeni doğma bebek. İki kardeşin üçüncüsü. Babam sevinmiş. Döne anama: "Hele kadın, bu oğlanın adı Dursun olsun" demiş, kulağıma üflemiş. "Ankara'da toplar söyledi, köylü yüzü gülecek, halkın sözü başa gelecekmiş. Bu yeni yolun adı cumhuriyetmiş... Bu oğlan da, Mustafa Kemal Paşamızın yolu gibi dursun, hemi o yol, hemi bu oğul dursun, duran olsun, gitmesin" demiş. Bunları anam anlatır durur dillendikçe. Anam yetmişinde vardır, şimdi. Yüzü kınalı alıç gibi buruş buruştur. Alıç bizim köyün bir ağacıdır Soyadımızı da ondan almışız. Evimizin önündeki bahçede bir vişne ağacı, bir ayva ağacı, kapımıza uzanan bir asma, bir de dağdan inmiş gelmiş bir konuk alıç ağacı

vardır Bahçelerde bu ağaç pek bulunmaz. çiti bulunur, çalısından. Kır dağlarda. boz yazılarda yaşar bu ağaç. Dalları dikenlidir, baharda ufak ufak kırmızı güllere benzer çiçekler açar. yemişleri güzün sararır. Sarıdan kırmızıya geçer. Dağ yollarına vardık mı, dallardan koparır yeriz, ekşimsi bir yemiştir, kızlar üşenmezler, onları tek tek ak ipliğe dizerler, alıç gerdanlığı yapıp boyunlarına asar gelirler. Üç beş gün sonra, alıç çürür, taze derisi solar buruşur. Anamın yüzüne döner. Soyadımız, Alıç. Yaşantımız da bu alıca benzemez mi? Dağlarda kırlarda, yalnız, aşısız, özgür yaşarız. Çiçeklerimiz açar İçimiz olur, oluşur. Sonra dalda, yerde, iplik dizide, yaşlanır buruşur gideriz.

Her bir çiçeğin, her bir ağacın soyu sopu var. Bu alıç ağacının anası da gül dalıymış. Alıç, gülgillerden gelir derler. Gül soylu bir çiçek, güzel bir çiçektir. Alıç halk gülüdür, öyle ise. Yabanlarda, yalnızlarda büyür giderse de, kanında toprağın soylu özünü, suların güzel gizini taşır. Ben adımı, soyadımı, anamı, babamı söyledim, anlattım sizlere. Şimdi de, cumhuriyeti anlatacağım. Cumhuriyet toprağında doğduğumdan, geliştiğimden. Bitkilerin, çiçeklerin, ağaçların nasıl bir soyu, bir gelişi geçmişi varsa, bu cumhuriyetin de bir gelişi, bir geçmişi vardır ki, halk ağacı alıcın ana ocağı nasıl gülgiller konağına dayanırsa, cumhuriyet ağacının kökleri de bir eski, soylu aileye dayanır ki, bu aileye, dünya ve insanlık tarihinde halkgiller derler. Cumhuriyet, halkgillerden gelme bir ağaçtır. Kökü halktadır, gölgesi halktadır. Çiçekleri halka dönük, yemişli dalları halka eğiktir Bir öğretmen olarak, her bir şeyi anlatmaya, sözün anlamıyla sözün kökünden başlarız biz. Bu sözün anlamını da, ben cumhuriyet öğretmeni Duran Alıç, cumhuriyet okullarında öğrendim.

İlkokulu köyümün okulunda bitirdim. Ama doğrusunu

isterseniz, cumhuriyet sözcüğünün gerçek anlamını, daha sonraları, öğretmen olmak için okuduğum daha ileri okullarda öğrendim. Cumhuriyet. Arapça bir sözcükten gelir, 'cumhur'dan türer: Cumhur halk, halk topluluğu demektir. Cumhuriyet halkın, halk topluluğunun egemen olduğu yönetim demektir. Halkın gözünden inen pınar, halkın sözüne dolar, ordan, yurdun her bir yanına akar ki, söz halkta, göz halktadır. Halk kendi bağrından, kaynağından sözcüler, kendi göz pınarından gözcüler seçer, devletin, yurdun yönetimini, kendi sözleri, kendi gözleri adına onlara verir, verir ya, işin başı, temelin taşı halkın seçimi olduğundan, halkın sözü, halkın gözü yönetimin üzerinde olur: Yurda halkın gözlerinden bakacaksın, yurt işleri için halkın sözlerinden ders kapacaksın... Halkgillerden cumhuriyet ağacının kökü halkta, dalları halkın sözlerinde, çiçekleri halkın gözlerindedir.

Anam babam yıllar geçirmiş, cumhuriyet ağacının yeşerdiği günü görmüş, görmüş ya, bakalım anam kızları, babam oğulları gibi, Türk oğulları o güne değin neler görmüş, o günlere nerelerden, nasıl gelmişler? Anlatacaklarım bunlardır.

Bana, öğretmen okulunda saz da öğrettiler, dilim yetmediği yerde, elimi tele veririm de, öyle söylerim. Söylerim de ne söylerim; dinleyin ne söylerim? Türk halkı deyişi, türkülü söyleşiyi sever

Duran Alıç'ın halk ağacı cumhuriyet için söylediği deyiştir:

Sen ile ben doğduğumda
Gülen anamdır, övünen babam
Bebe cumhuriyetin doğuşunda
Asıl gülesi halk ana.

Yurt evinin şenlenmesi
Bir güzel doğuma bakar
Gel ebe anam, gülüşü
Doğurt. halkın gözlerinden.

Toprağın gülmesi için
Yaprağın taze yeşil
Kalması için ilkönce
Halk ağacını dikmeli!

Halk ağacı dikilende
Söz gerçek söz olur dalda
Göz uyanık bir çiçektir
Olan bitene bakanda...

İkinci Kapı

AĞACIN KÖKLERİ
üzerine açılır.

Doğada ve insan toplumunda hiçbir şey kendiliğinden olagelemez. Kekik çiçeği bayırda otur, ol! de, alıç ağacı bitsin yanı başında olamaz. Gülgillerden alıç veresi bir tohum yerine düşmeli, toprak tohumu dost sevgili sarıp sarmalamalı, kandır su, besindir hava, bir gün alıç bebe başını yeryüzüne çıkarmalı. Tohumdur işin başı. Cumhuriyet, bir halkgil ağacı ise, onun da tohumu topluma düşmeli, orada insan düşünden, tarih aşından beslenmeli ki, günü gelince yurt güneşine doğrulsun... Alıç... alıç dediğimde, hep Yunus Emre derler bir ozan gelir aklıma. O da, şu bizim bozkırlarımıza benzer Sarıköy'de yaşıyormuş. Kıtlık, kuraklık, açlık, yoksulluk... Gideyim de, Hacı Bektaş Veli'nin ayağına varayım da, alıç vereyim iki heybe, iki heybe buğday alayım demiş. Yol yürümüş, Kırşehir'den Sulucakarahöyük'e varmış. Alıç verip, buğday istemiş halk koruncası, yoksul sığıncası baba Hacı Bektaş'tan. Söz uzarsa, kavak olur başını yitirirsin. Kısadan söylemeli. Alıcına ermişlik verelim demiş Hacı Bektaş. Ermişlik o zamanların Anadolusunda, bir tür halk önderliği. Halkın önüne düşeceksin ve de bunca yoksulluğa, karanlığa, kıtlığa, ezince, eşitsizliğe dikilip duracaksın. Alıç ağaç tohumundan, ermişlik in-

san tohumundan olagelir. Bizim Yunus söylemiş ki, ne güzel söylemiş:

Çeşmelerden bardağın doldurmadan kor isen
Bin yıl anda durursa kendi dolası değil.

İşte tas, işte su! Tası, çeşmeye tutmazsan dolacağı yok, dağ güzeline alıç tohumu düşmezse, toplumun orman güzeline insan emeği, insan dileği, insan düşüncesi düşmezse, alıç ağacının da boy atacağı yok, halkgiller ağacı cumhuriyetin de var olacağı yok.

Biz, şimdi gelelim Atpazarı'ndaki Çubuklu hancıya. Ankara'nın Atpazarı'na, köylüler urgan, kepenek, basma, koyun çıngırdağı, bel demiri, bakraç ve de çarık çedik almaya inerler İnerler de, sadece mal alışverişi yapmazlar, yol alışverişi de yaparlar ki, kimi dükkâncıdan, kimi hancıdan çok şey sorar, çok şey öğrenirler. Yonca elma ağacının gölgesinde, insan insan ağacının gölgesinde yetişir. Babamın Çubuklu hancıdan dinlediklerini, öğrendiklerini anlatacağım ki, cumhuriyetin kökleri nerededir, bir düşündüm, iki taşındım, halkgillerin toprağındadır, dedim. Cumhuriyetin ne olduğunu, ne olması gerektiğini anlayabilmek için şu halkgiller dediğimiz insanlık ağacının yapısına bir bakalım!

Benim gördüğüm, bildiğim bu ağacın kökü topraktır. Halk oğlu toprakla uğraşır. Buğday üretir, tiftik keçisinden sof tarar, koyundan yapağı biçer, bağda üzüm, ballı sultan kız gözüm incir onun ellerinde büyür. Halk ağacının dalları çarşıya, pazara uzanır. Demircidir saban döver, çıkrıkçıdır yapağı büker, urgancıdır, bakırcıdır, köy evine ip, sağılan süte bakırdan bakraç çeker Halk ağacının yaprakları dumanlı havadan kötülüğü alır, acı sudan

diri topraktan geçirip. iyiliği salar havaya: Duman gider. günlük güneşlik zaman gelir. Halk dalı, gök barış, ak kardeş ister

Bir de çiçekleri var mı bu ağacın? Halkgiller ağacının çiçekleri. manilere inmiş mor menekşe. türkülere sinmiş sevgi çimeni bahçedir.

Bir bakarsak, halkgiller ağacının yapısı, çalışmaktır. üretmektir; topraktan. demirden. bakırdan, yünden, ağaçtan yiyit, giyit, yapıt yaratmaktır Yaşantının güçlüğüne dayanmaktır İyi güne inanmak, kötü güne karşı durmaktır ve de dilin gülünü kendi yaşantısından çıkardığından, bıcır bıcır konuşmaktır, yeryüzünü susulası değil, konuşulası bir güzel halk çarşısına döndürmektir Bu yaşantıya bir düzen, bir yönetim biçimi bulmalı ki, çalışana barış, konuşana dil özgürlüğü kuş gelsin. Emeğe dirlik, demeğe güzellik kardeş olsun. Babamın anlattığına göre, Çubuklu hancı bir gün babama, Atpazarı'nın yokuşunda ışıl ışıl yeşil çinili bir camiyi gösterip:

– Ali Çavuş! Ali Çavuş! Sen, Ahi Şerafettin Ustamızı bilir misin? diye sormuş.

Babam:

– Bilemiyorum, ermişlerden biridir ya, çok bilgim yoktur, diye yanıtlamış.

Çubuklu hancı:

– Gazi Mustafa Kemal babamız bu cumhuriyet ağacının dal sürgün kökünü, bu Ahi ustalardan almış olsa gerek... diye, sözü bala katmış, Ankara balına. Babamın çayına bir kaşık Çubuk balı katmış.

Sonra sürdürmüş sözü ki:

– Hele çavuş dinle beni, demiş. Bu cumhuriyet cumhuriyet dedikleri, bizim Ahi Şerafettin Ustanın kurduğu düzene benziyor: Birlik çalışıp, birlik yiyeceksin. Hacı

Bayram Veli ermiş gibi, birlik sürüp, birlik biçeceksin. Ne ki, çavuş, yaşarken, çalışırken kimse kimseyi ezmeyecek, her bir kişinin Tanrı ağacından sürme bir insan dalı olduğunu usundan çıkarmayacaksın ki, gül güle benzer, kul kula benzer. Kulun kulluğu Tanrı'ya, Tanrı'nın sultanlığı insanlığadır Başımızda bir tek sultan var, el veren, dil veren, gül veren güzel Tanrı! Çalışırız, severiz, birleşiriz, inanırız, türkü söyler, şölen ederiz, biz bizeyiz, insanı sultan tanırız da, başımıza insandan sultan tanımayız. Hele bak, Ahi Şerafettin'in dedikleriyle Gazi Mustafa Kemal babamızın dedikleri bir midir, iki midir? Birdir ki, sultanlığı yıkıp cumhuriyet insanlığını kurduğuna göre birdir.

Babamın anlattıklarına yeniden geleceğim. Halkgillerin düzeninde, yönetiminde insanın kendi sultanlığı temeldir diye andım, onun sözlerini. Daha doğrusu Çubuklu hancının, iki çay arası, han kapısında güz sarmaşıkları durası bir günde anlattıklarını, söylediklerini. Ben bunları dinler dinler de, babamın kocamışlığına, kocamışlığın dil boşalmışlığına verirdim. Sonra sonra öğrendim ki, ilk Anadolu cumhuriyeti gerçekten Ankara'da kurulmuş, bu cumhuriyeti emekte, dilekte ve eğlenmekte kardeşliği birleştiren Türkmen dalı Ahi ustaları kurmuşlar. Yıllar, 1290'ları gösteriyor. Üç cumhurbaşkanları olmuş, Ahi Hüsâmettin Birinci Hüseyin Efendi, Ahi Şerafettin Mehmet Efendi, Ahi İkinci Hüseyin Efendi. Ahi cumhuriyeti kısa sürmüş, Ankara Osmanlı sultanlığına düşmüş. Sultan baş olmuş, köylü tarlada taş, esnaf çarşıda değeri bilinmez iş olmuş. Halkgillerin gül ağacı kırılmış, çıkrıklar sultana, çarıklar sultana çalışır olmuş. Ne diyelim? Diyeceğimizi, halkgiller ağacının çiçek dalından, türkü dilinden söyleyelim ki, yeni sözlere yeni kapılar açalım:

Ankara'ya kar yağdı
Kar bir softur bozkırda
Donmuş gök işliğinde çıkrık,
Giyitsiz kalmış Ahi çırakları.

Dağ ardından iner köylüler
Ele gitmiş buğdayları
Buyayazmış kar çarığı ayakları
Düzen çıplak üşür kardeşlik!

Üçüncü Kapı

CUMHURİYET DÜŞÜNCESİ
üzerine açılır.

Her güzel iş, her güzel düş ilkönce bir başta çiçek açar. Cumhuriyet düşüncesi de en güzel çiçeğini, Mustafa Kemal Atatürk'ün halk bahçesi yaratıcı başında açmıştır. Bu tohum, halk menekşesi cumhuriyet tohumu onun başına ne zaman düşmüştür? Çok tarihler karıştırdım, şunu öğrendim: Gençliğinde, Selânik'te yaşadığı o deli fişek günlerde düşmüş o halk çiçeğinin tohumu düşüncesine. Türk halkı kurtulursa cumhuriyetle kurtulur demiş o zamanlar, gizliden açıktan bu düşüncesini arkadaşlarına söylemiş. Her yeni düşünce, her ileri düşünce birden sarsar duyanı. Kimse inanmaz ona. Ne var ki, bir yeni düşünce insana kendiliğinden gelmez, bir toplumun yelinden uçar gelir bu tohum. Mustafa Kemal'in başında, düşünde verimli toprak bulan cumhuriyet düşüncesi de, çevresinden, toplumundan ve dünyadan esen taze yellerle gelmiş, yerleşmiş.

Nasıl ki, sultanlık, hanlık, hakanlık, padişahlık, krallık yönetimleri de kendiliğinden gelmemiştir, bir toplumun tarih yolunda yürüyüşüyle gelmiştir Osmanlı İmparatorluğu dediğimiz, yıkıntısından taptaze bir halk devleti doğan Türk devleti de kendiliğinden oluşmamıştır. Bizim toprak-

larımızın. bizim insanlarımızın, bizim geçmişimizin bir ürünüdür o. Toplumsal yaşantımızın bir sonucudur Kayı boyundan akıncı, savaşçı Osman Bey, bir eli kılıçta, bir eli göçebe çoban alıçta bir Türkmen beyi idi.

Yüzyıllar önceye, o kara kargaşa, yoksulluk tuz olmuş aşa, ayrılık gayrılık inmiş başa o günlere inelim mi? Netmeli? Ne yapmalı? Türkmen çadırının orta direği yıkılmakta ki, halkın koruyucu obası devlet yıkılmakta. Söğüt derler, Bilecik'in doğu yönüne düşer. bağları üzüm, dağları Türkmen kekiği kokar iki gözüm bir kışlak konalgası vardır ki, Osman Bey orada toplar Anadolu çiftçi çoban halkını. O sıralarda, söz hemi beylere, hemi köylülere düştüğünden, toplaşırlar kurultayda... Bu kurultay bir eski Türk geleneğidir ki, halk yönetiminin eşiğidir, diyelim ki cumhuriyetin beşiğidir O kurultayda, Söğüt'ün kışlak halkı Ertuğrul oğlu Osman'ı bey seçerler. Seçerler ki, yazıda kışlak, yazda yaylak, hemi kışta, hemi yazda çarşı, işlik kurtula... Osmanlı devleti dediğimiz Türkmen devleti, halk gücüyle, halk inancıyla kurulur. Beyden sultan olması, oba çadırından saraya geçilmesi ondan sonradır. Anadolu yurdunu kurtarmaya köylü Türkmen savaştıkça, Bursa'dır nar bahçesi, Edirne'dir kar bahçesi, İstanbul'dur yâr bahçesi devletin toprakları genişler ki, bey yetmez bu topraklara, sultan gerekir. Öyle derler. Töre gider, Osmanlı kıra kıra gelir Toprakları bölüşmeye sıra gelir; Balkanlar'da kan akıtan, her savaşçıya bir tımar, kale vuran her akıncıya Anadolu toprağından dirlik çıkar verilir. Sultan düzeni böyledir: Sultandadır toprağın tapusu, ama tımardadır devlet kapısı. Tımar akıncıya, savaşçıya verilmiş beylik çiftliği demektir Ne var ki, saraya akçe, akıncıya, savaşçıya tarla bahçe yetişmez ki, bu düzen süre... Kimin toprağıdır giden? Türkmen oğlunundur, Anadolulu köylü-

nündür Akçeye alın teri emek, toprağa ondalık vermek düşer. Ondalık, köylünün ürününden kesilen onda birdir, adı 'aşar'dır Düzen baştaki adaletle, halk sesi devletle gitmez olur Bey sultan, tımar sahibi bey olur; konak saray, bey evi konak olur. Sultanlar, beyler düzeni başlar ki, sultana akçe, beye akçe gerekir. Akçe... akçe derken, bozulur bahçe, halkın gülü gider, beyin zulmü gelir. Beyler sultana dayanır, köylülüğün, çarşının üzerinde eser ki, akçe!.. akçe!.. diye. Akçe kimden gelecek? Akçe, köylünün nar bahçesinden, işlemeli yâr bohçasından gelir. Halkın sözü geçmez, devletin yolunda izi açmaz olur. Gide gide, Anadolu kul, İstanbul sultan olur. Çalışsın reaya, yedirsin saraya. Reaya, köylülüğün Osmanlıcadaki adıdır. Bu kötü gidişi, halktan kopmuş sultanlığın, beylerle birlik olup Anadolu halkını ezişini, Mustafa Kemal ne güzel anlatır:

"Yüzyıllardan beri Türkiye'yi yönetenler çok şeyler düşünmüşler, ama yalnız bir şey düşünmemişlerdir: Türkiye'yi..."

Türkiye! Türklerin yaşadığı yurt! Adı bile geçmez, Türklerin devletin adında: Osmanlı İmparatorluğu derler. Biz, Osmanlı mıydık? Değildik! Biz, Türk idik. Türkiye'yi düşünmek ne demektir? Türk halkını düşünmektir. Sultanlar, hanlar, hakanlar, halifeler Türk halkını düşünmüşler midir? Düşünmemişlerdir. Düşünselerdi, koca devlet batmaz, padişah yurdu başkalarına satmazdı. Mustafa Kemal'in düşlerinden canlanan tohum, devlet batayazarken, sultanlık halkı, ulusu yabancılara satayazarken yeşermeye başlar. Netmeli de, Türk halkını, Türk yurdunu kurtarmalı? Netmeli? Halka dayalı, halkla mayalı bir devlet kurmalı. Bu devletin adı, cumhuriyettir. Kolay mı halkı kurtarıp, cumhuriyeti kurmak? Sultanlar düşmanlarla anlaşmış ki, halkın kımıldanası yok.

Ben görmedim, yaşamadım, köylü babam biliyor, anlatıyor: Sultan, ilkönce Alamanlarla birleşip savaşa tutuşmuş yedi devletle. Anadolu halkının kanı, canı gitmiş bu savaşta. Sarıkamış'ı anlatır ki babam, Osmanlı padişahı buyuranda, Allahüekber dağlarına vurmuşlar kar tozurken, kış kurt olmuş kanlı diş gezerken. Düşmana değil, kara dona, bite salgına yenilmişler dağlarda, kırılmışlar kırılmışlar ki, yüz girmişler bir çıkmışlar, kan akmış kara gitmiş, can devrilip sıra sıra gitmiş.

Benim bu sözleri uzatacağım yok. Sözü cumhuriyete getireceğim. Getireceğim ama, sözün cumhuriyete gelmesi için, Anadolu halkının sultandan kurtulması gerekir ilkönce. Sultan ise, bu kez yapışmış Fransıza, İngilize. Alamandan boşanınca, soluğu başka gerdekte almış. Çeyiz diye de, kendi yurdunu, kendi halkını vermiş ki, vereyim mi diye sorası yok, halkı satılık mal gibi veriyor ki, halkın da dili var, diyesi yok. Yıllar 1919'dur ve Türk halkı için ölüm saati çalmıştır ki, kimsenin durdurası yok! Öyle değil: Diyesi de var halkın, durdurası da. Sultanlık nasıl kendiliğinden gelmez, kendiliğinden gitmezse, hiçbir kurtuluş da kendiliğinden olmaz, kendiliğinden yol bulmaz. Dara düşen çare bulur. Çare, Erzurum'dur Erzurum'da bir gece, Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarına der ki, bu halkı, sultanın da, yabanın da ellerinden kurtaracağız. Halkın ölüm saati yoktur, çalan ölüm saati sultanadır, yabanadır Yaşamaya bir tek çare vardır: Sultanın günü bitmiştir, halkın günü gelmiştir Halk direnecek, sultanı da, yabanı da toprağından kovacaktır O gece arkadaşlarına, Mustafa Kemal Paşa bir giz daha verir ki, kurtuluşun, savaşımızın sonu cumhuriyettir, der Gençliğinden beri taşıdığı düşüncenin tohumunu güne serper. Biz, 1919'larda, Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde başlayan, sultandan ve saldır-

gan yabandan kurtulma savaşına Ulusal Kurtuluş Savaşı diyoruz ki, bu savaş olmasaydı, ne Türk halkı kurtulurdu, ne de cumhuriyet gelirdi. Tarihe her bir şey sırasıyla, her bir güzel, ileri şey olayların zorlamasıyla gelir. Tohum zorlar, toprağı deler, bir savaştır ki bu, çiçek için de, gelecek için de geçerlidir. Tele vuralım eli, söyleyelim en güzeli.

Duran Alıç'ın cumhuriyet tohumu için söylediği deyiştir:

Tohum zorladı mı yaşamayı
Deler de çıkar kayayı
Ne sultan dağını dinler, ne yaban bağını
Çiçek istemesin bir kez kurtulmayı.

Bir kez saklamasın tohumunu
Çıkmaya bulur yolunu
Halktır, dokuz ay on gün doldu mu
Doğurur yeni, güzel bir günü.

Dördüncü Kapı

HALKGİLLERİN SAVAŞI
üzerine açılır.

Sözü güzelim doğadan açıp, gülgiller oğlu alıç ağacının nasıl uygun toprak, uygun sürem aradığını söylediysem, şimdi, halkgillerin yönetim ağacı cumhuriyetin de nasıl baskılar, ezinçler toprağından doğduğunu anlatacağım.

Halkgiller, baskıyı, ezinci, karanlığı Ulusal Kurtuluş Savaşı verip yendiler, yendiler de böylece cumhuriyet ağacına uygun toprak hazırladılar. Ben Ulusal Kurtuluş Savaşımızı yaşamadım, bu savaşın halkgillerin savaşı olduğunu aksakal babamdan dinledim, öğrendim. Kırda bayırda, alıç ağacı altında; sekide yazıda babam sözü dolandırıp dolaştırıp savaş günlerine getirirdi. Onun sözlerini anlatacağım ki, ulusal kurtuluş savaşı nedir o söylesin, biz dinleyelim.

Babam üst üste cigara yakar, üç duman çeker, bir duman verir şöyle başlardı söze:

– Oğul, dinle ki iyi dinle!.. Şimdi dinleyeni kalmadı. Ortalıkta gök barış. Sanki, o ateşlerden biz geçmemişiz, Sarıkamışlarda biz donmamışız. (Bir cigara daha...) Sarıkamış... Sarıkamış... Alamana dayanmışız, dağlarda aç, çıplak kalmışız. Nereye gidiyoruz? Belli değil. Kar boran

geliyor ardımızdan, önümüzden çar ateşi geliyor ki, kırılıyor, yıkılıyoruz. Padişah askeriyiz ki, bitli Osmanlı askeriyiz. Bir dağ aşsak da, düşmanı vursak. Ne gezer? Biz vurulup, biz kırılıyoruz ki, yaramız kurşun yarası olsa, yiğitlik derim, kaygı çekmem. Yaramız don yarası. Ayaklarımız mosmor. Ellerimiz buyayazmış. Ne diyelim oğul? Dökülmek ister miydik? Döküldük. Enver, Turan dedi, biz Erzincan'a geri çekildik. Tercan kalesini, Cimin bağlarını düşmana verdik ki, utanasımız anlatılır gibi değil. Asker de kaçar mı sana? Kimi, Gümüşhane dağlarına, Torul deresine, kimi Elazığ bağlarına. Çok kaçak oldu o savaşta... Ne ise... Silah bırakın dediler bıraktık. Döndük köye... Unutmuşum ne zamandır? (Bir cigara daha... öksürür, öksürür... aksakal babam.) Ne zamandır oğul? Savaş bitti dediler. Çifte çubuğa sarılacağız ki, güç mü kalmış bizde? Köy damı başımıza yıkılmış. Ankara çarşısından kan çekilmiş. Oturuyoruz köy odasında, iki candarma geliyor. Ankara'dan asker istiyorlar. Bu da nerden çıktı babam oğul? Askeri İstanbul isterdi. Kimse, Ankara'ya asker veresi değil! Ne savaşıdır bu? Savaş bitmedi mi? Ankara'nın asker yazması ne demek? Candarmalar: "Bu yeni bir savaştır, Ankara ordusunun savaşı, Yunan'a karşıdır" derler. Köyün gençleri, köyün uzağında, çam ormanına kaçar. Savaştan yılmışlar. Kaçak olurlar. Candarmalar ise: "Kaçaklara ölüm var!" der. "Ardımızdan, Ankara mahkemesi geliyor ki, köy alanına darağacını kuracak, kim ki askere gitmez, askerden kaçar, kim ki Ankara ordusuna at vermez, ot vermez, oncacık asılacak!.." Vay babam, güzel oğul, aydın oğul, köy odasında toplaşırız. Üç beş çoban oğlunu yaylımdan çağırır, veririz, alır gider candarmalar. Ardından bu kez, kara sakal, kara bıyık, ak sarık üç atlı girer köye. Toplarlar bizi. "Ankara ordusuna, Mustafa Kemal ordusu-

na asker vermek, at vermek, arka çıkmak yok. Gâvurdur onlar Biz padişah askeriyiz. Halife kulu, İslam ordusuyuz. Yazılın bize, yakalım Ankara'yı... Bir at alırlar, üç koyun sürerler, giderler. Ortada kaldık ki, iyi kaldık. Köyün ırağında, duyarız Mustafa Kemalcilerle padişahçılar vuruştular, çat çat silah sesleri. Martin mavzer karışır. Padişahçılar bir güzelim yiğidi, bir genci çarşı ortasında sallandırırlar. Ardından, duyarız kasabaya Kuvayı Milliye girmiş, biliriz, savaş zenginidir, tuttuğu İngiliz altınıdır, buğday şeker vurguncusudur, bir beyin konağını ateşe verirler Bu kez yeniden, üst yanı başı bozuk, pantolu subay, başı kalpak bir genç gelir, iki candarmayla. Toplar hepimizi, konuşur: "Bu savaş padişah savaşı değildir. Toprağınız, namusunuz, damınız, ağılınız için savaştır Eskişehir gitmiştir. Sivrihisar köyleri hep yakılmıştır. Ankara ordusu asker yazıyor. Askerden kaçana yağlı kurşun, yağlı ip. Ne kadar varsanız, doğru orduya. Eli tutan, ayağı tutan Ankara'ya talimgâha. Tüfek vereceğiz, somun vereceğiz, don urba, kabalak vereceğiz. (Bir cigara daha, oğul...) Baktık kurtuluş yok. Hemi bu kez, toprağımız için çağrılıyoruz. Yanan ekin, horlanan kız gelin için çarpışacağız. Aklım yattı benim. Kaçak olup vurulmaktansa, toprağımızdır deyip vuruşmak işime geldi. Tarttım biçtim. Ankara'nın sesi bana sıcak geldi. Padişah çağırmıyor bu sefer, padişahsız bir savaş. Subayların giyimi köylüye benziyor. Biz bize, kendi kendimize kalmışız. Bunda bir iş var dedim. Kulağımıza gelenler de iyi, Yunan'ı söküp atarsak, Ankara'nın yüzü köye dönecekmiş, köylü saygı görecekmiş, diyorlar. Mustafa Kemal söz vermiş: Gün köylüden yana dönecek. İyi, iyi... Oğul!.. Ben savaş sevmem... Barut sıcaksa da, namlu demiri soğuktur. Ne var ki hep savaşmışız, biri bitmiş savaşın biri başlamış. Savaşmaya zorlanmışız. Son savaş-

tan çok yılmışız ya... Bu savaş bir başka savaştır, diyorlar. Ankara elden giderse, yabana düşerse, köyler, damlar, kızlar, oğullar, davarlar, tarlalar gidecek diyorlar. Yunan'dan haber geliyor ki, geçtiği yer yangın, ören. Kalktım, eski tüfeğimi aldım, genç subayla candarmaların peşine takıldım. Bir de Ankara'da tüfek verdiler, çakmaklı bir tüfekle, bir çift eski çarık, bir torba verdiler. Torbanın içine bir yumruk kara somun koydular. Ankara'nın elinde bu kadar varmış. Polatlı'ya gönderdiler. İşimiz iyiydi ilkönce. Deve kolları var, cephane yüklüyorlar. Kayalar arasından develeri sürüp Beylikköprü'ye doğru cephane götürüyoruz. Orda Sakarya... Sakarya bir sazlık sudur. Tepelerinde kan gidiyor ki, köylü kanı, subay kanı gidiyor. Cephane yetmiyor. Beni deve kolundan aldılar. Genç buldular da aldılar. Topalları, aksakları bıraktılar deve koluna... (Öhhö... Öhhö... Hay batasıca, tütün gibi senin. Bir cigara daha.) Oğul, bir tepedeyim ki, topçu neferi. Top ateşlediğimi öğrenmişler Yunan beş atıyor, biz bir atıyoruz. Gülle sayılı. Sağımızda Karadeniz uşakları, Topal Osman Ağanın kara giysi uşakları. Yunan, topları ateşledi mi, dağılıveriyorlar... Duman kalktı mı, yavaş yavaş ortalığa çıkıyorlar. Ya efendi oğul, canım gülüm oğul!.. Sen doğmamışsın daha. Anan köyde, biz Sakarya'dayız ki, Mustafa Kemal Paşa'nın ordusunda... Ve oğul, ilk padişahsız savaşımızdır bu ve kendimiz için vuruşmamızdır. Kendi ordumuzdur, köylüden, kızandan ve İstanbul kaçağı subaylardan, kendi toprağımız için savaşan, buğdayımız, yaylağımız için.

Yaralandım oğul. Kurumuş taşkıran otlarına kanımız aktı. Beni aldılar. Bir tirene koydular. Tirenler de bir zor, bir ağır işliyor Mihalıççık ormanlarında ağaç kalmamış yakıla yakıla, tirenler yürüsün diye. Tiren bir gider, bir du-

rur Ankara'da gözlerimizi açtık ki... Sol omzumuz iyi ağrıyor, ebe anam biber ekmiş gibi. Cebeci'ye vardık. on gün mü yattık, yirmi gün mü yattık bir çadırda? Gündüz sinek, gece inlemek. Salıverdiler bizi köye. Savaş gazisi olduk. Yaa oğul, bunları anlatsam, dinleyen yok. O günleri yaşamamış olduk sanki. Sanki Sakarya tepeleri yok. Sanki kan akmadı hiç. Sanki hiç acı çekmedik. Bilen yok, soran yok. Ne ise... Biz bu savaşın sevincini gördük. Köye haber geldi bir gün. Bizim ordu İzmir'e girmiş, dediler. Sonrası mı? Sonrası... Köylü hali... Kurtuldu toprağımız. Sen doğdun. Dört daha var. Aban Fadime, kız kardeşin Gülsüm, ağan Cemal, küçüğün Kadir... Hele oğul bizim halimiz budur. Her bir kimse o günleri unutmuştur ki, doğrudur savaş unutula barış gele, kötü gün gide, iyi gün kala... Ne var ki? (Öksürür gene babam. Bir cigara daha...) Bu savaşı da padişahsız, İstanbul'suz, üç paşa ile Anadolu köylüsü yapmıştır. Bağımız, dağımız, alıç ağacımız, asma çardağımız, pınar kaynağımız, unumuz, bulgurumuz, karımız, kızımız için savaştıydık hey oğul, unutulası değil...

Anlatsam, babamın sözleri destanlar tutar. Bunları övünmeden, dövünmeden anlatırdı. Ben bunları dinlerken anlardım, uyanırdım, Ulusal Kurtuluş Savaşı, bozkırlı alıç ağacının yaşama savaşı gibi, halkgillerin yaşama savaşıdır, kurtuluş savaşıdır. Dinler, dinler, dur baba, saza verelim sözleri derdim, duygulanır, sazı alır elime, oda içi cigara dumanı verirdim tele hızı, türküye yakardım odamızı. Şu deyiş o günler için söylenmiştir:

Ak sakal babam sen o günleri gördüğünde
Ardınızda Mustafa Kemal Paşa vardı
Yalnız değildiniz, hiç olmazsa yolunuza kardaş
Halk oğlu dağlar, ırmaklar vardı.

Hele babam ardınızda bir çardak kuyu
Söğütlerin yapraklarını derelerde
Yıkayan bozbulanık dağ suyu
Ve Anadolu'nun kanlı buğdayı vardı.

Hele babam, ardınızda bir umut
Yaz güneşinde sallanan armut
Bir petek bal, kırlarınız çiçeğiniz
Yıldız tiftiğinden dokuduğunuz bir geleceğiniz
[vardı.

Hele babam önünüzde bir salkım üzüm
Ölümü İzmir'e değiştiren bir deniz
Uğruna dayandığınız, elele verdiğiniz
Ulusal Kurtuluş Savaşınız vardı.

Beşinci Kapı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
üzerine açılır.

Benim aksakal köylü babamın da katıldığı Ulusal Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal Atatürk'ün şu kararıyla başlar: Ulus egemenliğine dayalı, hiçbir bağ tanımayan, her şeyi ile bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak!

Bu devletin nasıl kurulduğunu Mustafa Kemal'in Söylev'inden okudum. Ulusal Kurtuluş Savaşımız, bu yeni Türk devletinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla sonlanır. Şimdi, duyduklarımla, öğrendiklerimle, okuduklarımla bu genç Türk devletinin kurulduğu günü anlatmaya, 29 Ekim 1923 gününü gözlerinizde diriltmeye çalışacağım. O coşkulu, o güzel günü anlatmaya başlamadan önce, Kurtuluş Savaşı için yola çıkarken ve de "Yeni, bağımsız bir Türk devleti" derken, Atatürk'ün gönlünde "Cumhuriyet ülküsü"nü taşıdığını söyleyeceğim. Bu ülküsünü, düşüncesini yakın arkadaşlarına bir giz gibi açmış, vakt erişince, Anadolu ortasında kurulan bu devlete gerçek adını vereceğini söylemiştir. 1919 yıllarında daha, Ulusal Kurtuluş Savaşının bir halk devletiyle sonuçlanacağını sezip anlayan yabancı gazeteciler, Anadolu'da olan bitenlerden "Anadolu cumhuriyeti" diye söz etmişlerdir. Bir bakarsak, cumhuriyet daha, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığında, yur-

dun dört bir yanından halk temsilcileri, kimi yaylıyla, kimi atlı Ankara'ya geldiklerinde kurulmuştu. 29 Ekim 1923 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde olup biten iş devletin adını koymaktı.

Dede Korkut ata eski günlerde, boğayı yere çalan Oğuz oğluna nasıl Boğaç adını verdiyse, yabancı saldırganları ve o saldırganlara el verip, arka çıkan saltanatı yere yıkan Türk halkının devlete dönüşmüş gücüne de "cumhuriyet" adı verildi o gün... O akşam...

Mebuslar, bugünkü deyişle milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplanmışlar, okul sıralarında oturmuşlar, tavandan sarkan asma gaz lambasının ışığında konuşup tartışmışlardı. Güneş, Malıköy dağlarının oralarda çoktan batmıştı. Güz günleriydi. Akşam serindi. Taşhan dedikleri bir eski hanın önünde, eğri büğrü taşların, saman tozlarının örttüğü alanda Ankara halkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kapısında durmuştu. Mustafa Kemal Paşa, öğleden sonra Çankaya'daki bağ evinden inmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gelmişti. Havada bir olağanüstülük vardı. Anadolu kulağını, Ulusal Kurtuluş Savaşının yönetildiği o taş yapıya vermişti. Devletin adı? Devletin adı? Abdurrahman Şeref Bey kürsüye çıkıp diyordu ki: "Egemenlik ulusundur dedikten sonra, kime sorarsanız sorunuz, bu 'cumhuriyet'tir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad, bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin!"

Akşam ışığında, bir halk ateşi parlıyordu, cumhuriyet sözü yalım yalım yayılıyordu. Konya Mebusu Eyüp Sabri Hoca, Konya ovasının köylerinden ses veriyor, halkın isteğini dile getiriyordu:

"– Şimdiye değin, bizim canımızı, kanımızı emen hükümdarların hangi birisi geldi de, bizim halimizi sordu? Koyununu yayan çobandan haberdar oldu mu?"

Bir ozan. bir yurt âşığı, halk âşığı mebus. aksakalıyla bir Türkmen kocasına benzeyen Mehmet Emin Bey, kürsüye çıkıyor ve inancının türküsünü haykırıyordu:

"– Adsıza onur, tutsağa özgürlük, zayıfa güçsüze hak, yoksula mutluluk verecek, halkla Tanrı'yı birleştirecek yönetimin adı nedir? Cumhuriyettir. Dileğim şudur: Cumhuriyet, hak, adalet güneşi gibi, büyük küçük tüm canlılara eşitliğin ışıklarını saçsın."

Her konuşma alkışlarla sonlanıyor, cumhuriyet sözü geçtikçe bir coşku dalgası, pencerelerden Ankara'nın güz akşamına taşıyordu. Halk dışarda, çocuğun doğmasını bekliyordu. Sıra o kutsal, mutlu doğuma geldi. Yüzyılların ağrısı dindi, Anadolu ananın gözleri ışıdı, Anadolu en güzel, en soylu çocuğunu doğurdu. Halkın sesi, bebe cumhuriyetin sevinç çağrısıyla yansıdı.

"Türkiye devletinin hükümet biçimi cumhuriyettir!" Madde oya konuyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi bir eski Oğuzlu Kurultayı gibi kaynaşıyor, halk dağlarından coşkun sular iniyor, gözlerden sevinç gözyaşları akıyor ve "Yaşasın cumhuriyet!" sesleri, Taşhan alanına, Ankara sokaklarına ve halkın gönlüne gerilmiş telgraf tellerinden acılı ve yanık Anadolu'ya yayılıyordu. Halkın çocuğu doğmuştu. Çocuğun adı, cumhuriyetti. Şimdi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçilecekti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, o oturumda 158 üye vardı. Türk halkının gönül sandığına oylar atıldı. Seçim bitti. Meclis başkanı bildirdi:

– Türkiye Cumhuriyeti başkanlığı için yapılan seçimde oya katılan üyelerin sayısı 158'dir. 158 üye oybirliğiyle Ankara Mebusu Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerini Cumhurbaşkanlığına seçmişlerdir!..

Bu sözlerin üzerine sürekli alkışlar Türkiye Büyük Mil-

let Meclisi'nin tavanlarını çınlatmış, sokaklara taşmış, Ankara halkı ilk. bu alkışlara ellerini katmıştı. Yaşasın! Yaşasın! diye ünlüyorlar, sonra güz akşamının ışığında, kalpaklı, yanık yüzlü, gözleri bir dağ ateşi gibi parlayan Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerini dinliyorlardı:

"– Türkiye cumhuriyeti, mutlu, başarılı ve utkulu olacaktır!..

Bu sözler, Türk halkının elele vererek kazandığı Ulusal Kurtuluş Savaşı adına içilen bir anddı, geleceğe uzanan bir namus sözüydü. Bu andın içinde, halk için mutluluklar, halk yönetimi yolunda nice nice başarılar ve yüzyılların acılarını biriktiren halk için eşitlik, kardeşlik, özgürlük, dirlik, esenlik getiren utkular saklıydı. Birden, Ankara kalesinden bir top gümbürtüsü duyuldu. Top sesleri, cumhuriyeti selamlıyordu.

Aksakal köylü babamı, o akşam handa, yorgun uykusundan uyandıran bu top sesleriydi. Bir... iki... beş... on... otuz... kırk... doksan... yüz... yüz bir parça top sesi Türkiye'nin dağını taşını inletiyor, göğü yalımlıyor, uyuyanı kaldırıyor, halkın içinden kopan sevinç ve umut çığlıkları bir uyanışın namlusundan yurdun sessiz gecesini deliyor, karanlık yırtılıyor, halkı ezen baskılar sona eriyor, top sesleri arasında yeni bir güz sabahının tanyeri yurdumuzda ışıyordu.

O günün sabahı, Ankara sokaklarında satılan "Hâkimiyeti Milliye" gazetesinin başlığında, tarihin top sesleri şöyle gürlüyordu: "Büyük Millet Meclisi dün gece sekiz buçukta Türkiye devletinin biçimini oybirliğiyle 'cumhuriyet' olarak saptadı ve dokuza çeyrek kala Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerini oybirliğiyle 'cumhurbaşkanı' seçti.

Ben, öğretmen Duran Alıç, o günkü halk sevincini

yaşamak isterdim. gönlüm davul, dilim zurna. yaşamak isterdim ki, o bayramı yaşamak isterdim. Deyişe verdim içimi.

Duran Alıç'ın cumhuriyet için yaktığı alev ateş deyiştir:

Top seslerini duysaydım
Barış göğüne doğru güm... güm
Ankara'nın namlusundan
Halk sevinciyle uçarı
Fırlayan o umut mermisini.
Dağlarımdan güz yellerini
İlk yaz güllerine alıp götüren
O top seslerini...
Bir duysaydım, isterdim
Ateşlemeye yüz birinci sevinci
Kulaklarımda uğuldasın dursun
Yaşanmış, yaşanacak en güzel ses:
Konya bozkırlarından Erzincan dağlarına
Ve bulutlu denizlerine Rize'nin
Bir güzel türküyü ateşlerdim durmadan
Cumhuriyetin barış topları gibi...

Altıncı Kapı

UYGARLIK YOLU
üzerine açılır.

Ben, 1931 yılında köy ilkokulunda okumaya başladım. Köyün ilk öğrencilerinden biriyim ben. Köy okulu iki katlı, eski bir köy evinde 1930 yılında açılmıştı, ben okula başlamadan bir yıl önce, demek. Köyü iki yakaya ayıran dereyi geçer, köyümüzü kasabaya bağlayan yolun üzerindeki okula giderdim. Üç öğretmen vardı okulda. Bir öğretmen yaşlıydı ve çok içerdi. Çoğu kez okula gelemezdi. Bizim öğretmenimiz genç bir öğretmendi. Adını hiç unutmuyorum, Arif Beydi, karısı da öğretmendi. Ayşe Hocanım derlerdi ona. O zamanlar muallim bey, hocanım denirdi. Okul açılmadan önce, köyümüzde okuma yazma bilen iki kişi vardı. Köy hocası biraz Arapça bilir, bir de muhtar eski yazıyla okur yazardı. 1930 yılına değin köyümüz okulsuzmuş. Çocukları hocafendiye gönderirler, o da onlara okuma yazmadan çok birtakım dinsel kurallar, dualar belletirmiş. Bizim köyün okulu cumhuriyetin kuruluşundan yedi yıl sonra açılmış oluyor. Bu yıllarda, Türkiye okullarında yeni Türk harfleri ile okunuyor, yeni Türk harfleri ile yazılıyordu. Babam genç öğretmen Arif Beyi çok severdi. Arasıra onunla ava çıkar, tavşan keklik vururlar dönerlerdi. Babam, köyümüzde okul açılınca bir, ben okula

başlayınca iki, çok sevindi. Yoksuldu babam, ama beni okutmak için elinden geleni esirgemezdi. Atatürk'ün harfleriyle defterleri doldurduğumda ve okuma kitabından parçalar söktüğümde çok seviniyor:

– Hey oğul, her bir kötü iş başımıza okuma yazma bilmemekten gelmiştir. Gazi babamız, köylü halkı kolay okusun, kolay yazsın diye yeni yazıyı getirdi ki, bakıyorum su gibi okuyor, yel gibi yazıyorsun. Her bir şeyi öğreniyorsun. Öğren oğul öğren. Köyümüze dirlik birlik gelecekse, bu okullardan gelecektir diyordu.

Arif öğretmen bize, dört işlem, okuma yazma öğretiyor, cumhuriyet nedir, Kurtuluş Savaşı nasıl yapılmıştır anlatıyor, kar su yıldızıdır, yağmur bulut kızıdır diyor, duvardaki Türkiye haritasından bizi coşkulu ırmaklarımızda, batıdan doğuya uzanan topraklarımızda gezdiriyordu.

Babama, bir gün: – Hiç mi okul yoktu köyünüzde eskiden? diye sorduğumda:

– Hiç yoktu... dedi. Te uzaklarda bir köyde bir medrese vardı. Sen medrese nedir bilmezsin. Bizim köyden o medreseye giden olmamıştır. Başka köylerden tek tük gidenler olurdu. Bu medreseler çok eskiden iyi din okulları imişler. Sonra sonra hepten bozulmuşlar. Molla arpalığı olmuşlar O köy medresesinden yetişenler kara yazıyı bile zor sökerlerdi. Hani, Kurtuluş Savaşı sıralarında, padişah halife falan deyip, biz köylüleri Ankara'ya karşı kışkırtanlar vardı ya, anlatmıştım hani, çoğu o medreseden yetişenlerdi. "Din elden gidiyor, şeriat elden gidiyor, Ankara'yı gâvurlar bastı" diye köye, köylüye laf üflerler, korku salarlardı. Yurt kurtarmayla din neden elden gitsin? Halife bizi satarsa, şeriatı da kantar kantar satmaz mı? Hey oğul, benim, Tanrı ulumuz, Muhammed elçimiz, has Müslümanlık yolumuz dışında, bu medreseden gelenlerin söyledikle-

rine hiç aklım yatmamıştır. Köy odasına yerleşirler. köy yiyitinden yerler, bulgur. fasulye isterler, durmadan "Biz, Nakşibendiyiz!" derlerdi.

Babam, şaşırır sorarmış onlara: "Hep Müslüman değil miyiz? Bu Nakşibendilik de nedir?"

Molla: "Nakşibendilik bir tarikattır Yollar içinde doğru yoldur Şeyhimiz vardır. Bizim yolumuz tam Müslümanlıktır Bizim dışımızdakiler sapıtmışlardır, yoldan çıkmışlardır... dermiş.

"Biz dünya işini, malını gönlümüzden çıkarır, din işini, din malını yükleniriz!" dermiş, onlar Babam bu sözlere akıl yatıramazmış. Yalnız bir gün sarı beniz genç bir tarikat yolcusuna: "– İyi, iyi ya, yemek içmek dünya işi, un bulgur bu dünya malıdır Bakıyorum sofraya oturdunuz mu üç evin aşını yiyorsunuz, köyden ayrılırken de beş yarım, on yarım bulguru sırtlayıp götürüyorsunuz" dediğinde, adam bir kızmış, bir kızmış: "– Bunlar hep gâvur Ankara'nın ağusudur Cumhuriyet geldi, şeriat gitti. Yeni yazı geldi, din sözü gitti. Batacaksınız da, tutunacak dal bulamayacaksınız!" diye, babamı terslemiş.

Babam derdi ki: – Hey oğul, bu tarikatlar hep yoksulluktan çıkmıştır. Şeyh yoksuldan yemek için, yoksul da belki bir gün ben de yerim diye tarikat kapısını beklemiştir.

Bu işler, bu sözler, ben okula başlamadan dört beş yıl önce geçmiş. Babam bilisiz, okuma yazmasızdı ama, kulağını Ankara'ya vermişti. "Ben Mustafa Kemal babanın çavuşuyum, doğru yol ondadır!" diye övünürdü. Sonra sonra, tatlı dille anlattığında öğrendim ki, Mustafa Kemal Paşa, bir dinde on türlü yol olmaz, bu tarikatlar, tekkeler işi dünyalık düzmeye vardırmışlar deyip, tarikatları, tekkeleri kapatmış. Ondan önce, halifeyi yolladığında medreseleri

de kapatmış. Bize dünya okulu gereklidir, herkes cumhuriyetin açtığı ilkokullarda okuyacak, aydınlanacak demiş. Bu okullarda dünyamız, toprağımız, yurdumuz, insanlığımız, yurttaşlığımız, gelimimiz geçimimiz öğretilecek, diye buyurmuş.

Yeni yazıyı da, İstanbul'un Sarayburnu bahçesinde bir karatahtaya yazmış kendisi ilkönce, sonra kireç kalemini alıp köy köy dolaşmış, her bir Türk oğlu yeni yazı ile yazıp yeni yazı ile okuyacak, bilisiz insan, yazısız, okumasız insan kalmayacak diye Arif Bey muallim gibi öğretmiş, sanki okul açmış, her bir gördüğünü, her bir bulduğunu okuluna yazmış. Babamdan dinlerdim bunları. Tatlı tatlı anlatırdı.

Kafamı tarikat filan kurcalamaya başlamıştı. Gerçeğe bakarsanız, köyümüzün insanları yazın kuraktı, kışın çalı çırpı ocaktı, böyle tarikat marikat gibi şeylerle uğraşacak vakit bulamazlardı. Ne var ki, ilkokulun sonlarına doğru bu iş kafamı kurcalamaya başladı. Babam anlatıyor, bunlar cumhuriyeti istemiyorlar, köylüden alsınlar, kasabaya versinler dertleri budur, başları kasabalarda çarşı tüccarı, tefeci dükkâncıyla birlik şeyhlerdir bunlar diyordu ya, bir de Arif Bey hocama sorasım geldi. Tarih dersiydi. Öğretmen, Kurtuluş Savaşını, cumhuriyeti, laikliği anlatıyordu. Sırasıdır, dedim sordum. Arif Bey, arkasını Ankara'ya dayamış, Mustafa Kemal yoluna inanmış cumhuriyetçi bir öğretmendi.

– Laikliği şöyle anlatayım, dedi, söze başladı. Senin söylediğin tarikatçılar, şeyhler ne diyorlar? "Bizim dediklerimize inanmazsanız, bizim yolumuzdan gitmezseniz, şöyle olursunuz, böyle olursunuz, yanarsınız, yok olursunuz" diyorlar, değil mi? Cumhuriyet de diyor ki, kim ki onlar? Tanrı'nın koruyuculuğu, Müslümanlığın yol açıcılığı onlara

mı düşmüş? Onlara mı kalmış? Nerden almışlar bu yetkiyi, bu gücü? Cumhuriyet, siz. diyor yurttaşlara onun bunun dedikleriyle değil, gönlünüzle inanacaksınız Tanrı'ya, gönlünüzle yol alacaksınız Müslümanlığa. Yolunuz açıktır Yol belli, iz bellidir. İnancının kaynak suyunu insan, şeyhten, dervişten değil, gönlündeki Tanrı çeşmesinden alır Sonra, eski bir gazete çıkardı:

– Bakın, dedi, cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Paşa, bu tarikatlar, şeyhler, din, inanç sömürücülüğü için neler söylemiş Kastamonu'da, bin dokuz yüz yirmi beş yılında. Demiş ki: "Efendiler ve ey ulus, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en gerçek tarikat uygarlık tarikatıdır. Ne demek istiyor, cumhurbaşkanı? Tarikat demek, tutulan yol, gidilesi yol demektir. Mutluluğa, özgürlüğe, aydınlığa ve de illa gerçeğe varmak için aşılan yol demektir Cumhurbaşkanı diyor ki, insan için, cumhuriyet yurttaşları için tutulacak tek yol uygarlık yoludur. Bu yolda gidersek dünya da güzelleşir, insan da güzelleşir. Tanrı da, dünya güzelleşsin, insan güzelleşsin diye göndermiştir elçilerini. Öyle ise? Dünyayı, yurdunuzu bileceksiniz. Yoksulluktan, karanlıktan, gerilikten kurtulacaksınız ki, Tanrı'ya varasınız.

O sıralarda, köylere öğretmen bulunamıyordu. Bulunanlar köylerde durmuyordu. Çok içen öğretmen yolunu bulup kendisini kasabaya, aldırmıştı. Cumhuriyete inansaydı kaçar mıydı? Işık, ışık, çok ışık gerekliydi köylere.

Arif Beyle, Ayşe Hocanım birlik oldular, beş sınıflı köy okulunu yönettiler. Cumhuriyetin uygarlık yolunda bizleri dal ettiler, içimizi gül ettiler. Okuduysam, uyandıysam, bugün cumhuriyete inanmış bir köy öğretmeniysem, bir babamın, bu öğretmenlerimin gücüyle, bir de ardımız-

da Köroğlu'nun dağları gibi dimdik duran, bizi yalnız komayan Atatürk günlerinin inancıyla vardım bu ışığa. Vardım ki, cumhuriyetin bir yüzü laikliğe, halk Tanrısı gönül özgürlüğüne dönüktür, dedim.

Duran Alıç'ın laik halk okulları için yaktığı türkünün deyişidir, bir güzel söyleşidir, dinleyelim bakalım ne söylemiş bu deyişinde:

Atatürk babanın ileri karakolu
Birden ışılar, karanlık ormanlardan
Dumanlı dağlardan geçilirken
Cumhuriyet bayrağı köy okulu.

Halkın savaşı ne iledir?
Toprak ile, geçim ile, su iledir
Her bir savaşın silahı var
Adam olanın silahı okul iledir.

Kara yazı gider, ak yazı gelir
Gönül bir Tanrı evidir
Çiçekle, güneşle, sevgiyle bezemeli
O zaman konuk olur, insanın kendisi gelir.

Yedinci Kapı

AYDIN YOLLARINDAN SIVAS YOLLARINA
açılır

Köyümüzde bir candarma karakolu vardı. Komutanı Aydın'ın Germencik'inden bir çavuştu. Adı, İsa idi. Otuz yaşlarında vardı o zamanlar. O da gençliğinde Nazilli Kuvayı Milliyesinde çalıştığından babamı çok sever, ben okuldan dönerken: "Ali Emmiye söyle, gelsin, bir çift laf edelim, selamımı ilet... derdi. Çoğu zaman da, okuldan çıktığımda babamı, karakolun önündeki asma çardağının altında İsa Çavuşla oturmuş konuşurlarken görürdüm. İsa Çavuş beni de çağırır, beni büyümseyerek: "Gel hele Duran Çavuş, sen de bir çay iç!" derdi. Ben bir büyüklenir, bir kıvanır, gider toprağa bağdaş kurar otururdum. Bir candarma eri, karakoldan çay getirir, çardak altını sular, bu sıra babamla İsa Çavuş söyleşiyi koyulaştırırlar, akşam vaktini bulurlardı.

Üçüncü sınıfta olacağım... Şöyle böyle anımsıyorum. İsa Çavuş söze başlardı:

– Hele bak! derdi babama, şu gazeteye bir bak! Bizim tiren Samsun'a varmış. Kaç yıl oluyor? İki yıl. Ben, 1930'larda, Sıvas'ın Şarkışla'sında idim. Tiren o sırada girdi Sıvas'a. İsmet Paşa geliyor ilk tirenle dediler, yollara çıktık. Bir lokomotifi bayraklar, halılar, dallarla süslemiş-

ler. donatmışlar Kayseri'den geliyor ki tiren, kuşlar gibi çığıra çığıra geliyor Bir sevindim... Bir sevindim. Hele Ali Emmi bir düşün, bu demiryollarını bizim adamlarımız döşediler, bizim adamlarımız açtılar bu tünelleri... Bu istasyonları hep biz yapmışız ki, taşları bizden, akasya ağaçları bizden, makasçılar, makinistler hep bizden... Bak, Ali Emmi, şu Türkiye'yi baştanbaşa demiryollarıyla bağlamalı. Bağlamalı ve de oturup baharda salkım salkım açan akasyalar altında bir güzel rakı içmeli.

Çaylar yenilenir, cigaralar tazelenirdi.

– Yıl, Ali Emmi, 1918... Ben Germencik'teyim. İzmir'i Eğridir'e bağlayan demiryolunu İngilizler döşemişler ve onlar işletiyorlar? Savaşı yitirince biz, Türk makinistlerini, makasçılarını, istasyon memurlarını hep attılar. Yerlerine Rumlardan, yabancıdan adamlar aldılar Bu İngiliz neden yapmış bu demiryolunu?

Babam diyor ki:

– Besbelli kendisi için...

– Kendisi için de, hemi de Bağdat için. Alamanlardan önce, Bağdat'a varmak için. Bizim için değil, anlıyorsun ya, Ali Emmi? Germencik'in inciri, Menderes'in pamuğu... Onları taşıyacak İzmir'e. Bir de bu var işin içinde. Tam sömürgeci bunlar Sor bakalım, bizim vagonlar nasıldı? Ben gördüm, o zaman. İki dingilli, tahta yapılı arabalar Hayvan mı taşıyacaksın, insan mı? İnsan yerine koymamışlar ki bizleri. Soğuk olur, ne ısınır bu vagonlar, ne de şeyin geldi efendi.. İşeyecek yeri yok. Öyle gideceksin. Dedim ya, onlar bizim için yapmamışlar bu yolları. Kendi çıkarları, kendi işleri için döşemişler Mal taşıyacaklar, ürünlerimizi alıp götürecekler Bizi mal bile görmüyorlar. Mal gibi görüyorlar da sözüm burdan dışarı, hayvan gibi, sığır gibi mal görüyorlar Hökümat da sesini

yükseltip soramıyor ha, Ali Emmi! Nereye gidiyorsun? Eğridir'de işin ne, diye? Benim insanlarımı böyle mal gibi, sığır gibi taşımak nedir? Yok... Gücü yok, soramıyor... Soramaz. Adam almış başını gidiyor ki... dedim ya, gözü Bağdat'da... Hindistan'a halı döşüyor ki, bizim toprağımızdan ve de bizi ezerek...

Babam çayını yudumlar da, birden:

– Sıvas'a gitti ha İsmet Paşa'nın tireni, gitti ha İsa Çavuş? diye sorardı. Diline kurban olayım.

Candarma çavuşu, söze yeniden başlar, derdi:

– Sıvas'a da gitti, Samsun'a da gitti... Yarın Erzurum'a da gidecek. Hemi bizim emeğimizle gidecek. Ben gözlerimle gördüm Ali Emmi, dağları yarmaya çeviren bizim adamlarımız ki, hemi de traversler bizim malımız, ormanlarımızdan kesip indirmişiz. Onları sıra sıra diziyorlar, ara yere taşları kırıp kırıp seriyorlar. Sonra demiryollarını döşüyorlar. Tak... tak... Tak da... tak... tak... Gece bizim karakoldan duyuluyor sesleri. Durmadan çalışırlar, bir ırmak akıyor sanırsın, devlet kaynağından. Kimin devleti bu? Bizim devletimiz Ali Emmi! Ah... Ah... Ne günler gördük, devletimizin su başına varıncaya dek. Bir gün Goncalı'dayım. Yıl, gene 1918... Kötü günler... Bu Goncalı'dan demiryolu Denizli'ye döner Tiren geldi. Halk toplanmış istasyona. Binecek... Kimi Böceli'ye, kimi Dazkırı'ya, kimi Dinar'a gidecek. Yaz zamanı, incirler olmuş.

Hiç unutmam o günü. Goncalı'dayım Ali Emmi! Tiren durdu. O eski... tahta... hayvan sandığı arabalar. Bir köylü ailesi. Karı, adam, bir de kız, on iki yaşlarında. Kızın elinde incir sepeti. Arabaya ilerlediler. İngiliz midir, Rum mudur, bir memur geldi. İteledi onları. Karı yere düştü. Tiren kalkıyor Tekerlerin altına girecek. İtişiyorlar. Her ne ise zorla, arabaya bindiler. Çuvallarını, sepetlerini çe-

kip yukarı aldılar. Tiren kalktı. Kız tatlı tatlı bakıyor, elinde incir sepeti. İstasyon memuru bir geldi, fırtına gibi, yapıştı kızın sepetine. Tiren gidiyor Kız sepeti bırakmıyor, çekiyor Kızın sevinci uçtu, gitti! Sepeti kurtaracak. Bahçesinin inciri. Tiren hızlandı, memur sepeti çektiği gibi, kız sarsıldı, sepeti bırakmak istemiyor... Vay, anam babam, duy Ali Emmi... Kudurdum orada. İstasyonda İngiliz askerleri. Adam, kızı çekti aldı aşağıya... Tiren durmuyor, gidiyor. Anası, babası arabada kaldı. Kız, yağlı taş kırıklarının üstüne düştü. Başı oraya, buraya çarptı. Bağırıyor, "Ana!" diye. Ağlıyor, "Baba! Baba!" diye. İncir sepeti yuvarlandı. Ballı incirler saçıldı yere. Ula sen bu inciri, kendin için, İzmir tüccarı için taşırsın. Ama, bu kızın bir sepet incirinden, bu kızdan ne istersin? İstediği belli. Bizi adam yerine koymuyorlar. Ezecekler. Bu yollarla girmişler Anadolu'ya ki, daha ileriye, daha ileriye gidecekler, her bir şeyimizi alacaklar Ben o gün bir şey yapamadım Ali Emmi. Çaresizdim... Utanırım bugün bile. Ama, gün geldi, Nazilli Kuvayi Milliyesine girdim ki eeh, gerisini anlatmayayım. Ayrı söz bu...

Bu yollar, kendi emeğimizle Kayseri'ye, Sıvas'a, Samsun'a ilerledikçe, aklıma hep Goncalı'daki o kız, o incir sepeti gelir Gelir de bugünlere vardığımıza, demiryollarımızı kendimiz yaptığımıza, kendimiz işlettiğimize bir sevinirim, bir kıvanırım.

Bu konuşmalar, o günlerden aklımda kalanlardır, candarma çavuşu ile babam arasındaki konuşmalar saatlerce sürerdi. İlk yıldız ışığında evin yolunu tuttuğumuz olurdu. Babam:

– Duydun, dinledin ya oğul, adam olalım da böyle olalım, derdi. Fabrikalarımızı, demiryollarımızı kendimiz yapalım. El malından çul, el dalından gül bekleme. Neden

devlet baba demişler? Halkın babası olduğu, ulusun babası olduğu için. Baba oğlunu, kızını aç, çıplak, onursuz kor mu? Komaz! Devlet halk için, halk devlet için! Aman oğul, iyi belle, uyanık ol, kimse seni kendi öz yurdunda böyle irezil etmesin, sepetinle, mepetinle yerlerde süründürmesin.

Sonra sonra çok yerlere gittiğim, çok yerleri gördüğüm oldu. O güzelim istasyonlarda ne tirenler bekledim. Uzaklardan tiren düdüğü geldi mi, babamla İsa Çavuşun konuşmalarını ansır, kendi emeğimizle, kendi gücümüzle demiryolunu Kars'a, Samsun'a, Tatvan'a, Kurtalan'a, Zonguldak'a götüren halk devletine dua ederdim. Hele tiren, önde kendi makinistimizin sürdüğü lokomotifle yavaş yavaş istasyona girdiğinde, gözlerim dört harfe takılırdı ki, bağımsızlık ve kalkınma bu dört harfin içindedir: TCDD diye, okurdum övünçle. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları. Türkiye cumhuriyeti benim için, demiryolundan dokumaya, dokumadan buğdaya, demirden şekere her bir şeyi halkın emeğinden halk için üreten baba devlettir

Kendi kendime derim ki, içimde dillenen sazla. Dinleyin bir, bu halk oğlu Duran Alıç'ın, baba devlete deyişidir.

Devlet baba olsaydı
Goncalı'dan küçük kız
Yerlerde sürünür müydü
Ezilmiş incirleriyle?

Devlet baba olsaydı
Goncalılı küçük kız
Seni öyle kor muydu yalnız
Yaralı ezik onursuz.

Devlet baba olsaydı
İncir yatağı topraklarını
Verir miydi ellere
Isıcak kar pamuğunu.

Devlet baba olsaydı
Goncalı'dan Denizli'ye
Nar bahçelerine düşen duman
Karartır mıydı bahtını?

Devlet baba oldu, Goncalılı güzel kız
Al yerden sepetini
Pamuğun dokunur Nazilli'de
Everecek seni Gazi baba!

Sekizinci Kapı

CUMHURİYET BAYRAMI
üzerine açılır

Döne anam, gün tepeleri aşarken beni uyandırdı bir gün:

– Kalk oğul!.. Atlılar yola çıkıyor. Bayraklar dikildi. Her bir yiğit urba giyindi, Ankara bayramına gidiyor Biz de gideceğiz, gözümün balı, yüreğimin dalı oğul, kalk!.. Giyin, ivedi... dedi.

Köyün bir yakasından davul zurna sesleri geliyor, bir şenliktir gidiyordu. İvedi giyindim. Bugün Ankara'ya gidecektik. Gazi baba, Ankara köylerinden atlı yaya yola düşebileni, güne gelebileni Ankara'ya cumhuriyet bayramına çağırmıştı. Yıl, 1933'tü. Cumhuriyet kurulalı on yıl olmuştu. Davul vuranda, hepimiz törende, bu güzel günü Ankara'da kutlayacaktık. Ben, hemi bayram sevinci. hemi de Ankara'ya yolculuk.. Bir değişiklik, bu işe pek kıvanmıştım. Döne anam, ben, kardeşlerim köy alanının yolunu tuttuk. Bir de baktım, köy alanında on beş yirmi atlı var ki, babam, başında lacivert yeni cumhuriyet kasketi, şayaktan bayram giysisini giymiş, beline seğmen kuşağını dolamış, atına atlamış başlarında, sağ elinde bir bayrak, dikmiş ki havaya, koca babam gitmiş, yerine

gencelmiş bir köy yiğidi gelmiş. Atlar üzerinde kılıç çekmiş, bayrak dikmiş köy gençleri ki. bir imrendim, bir özendim.

Döne anam:

– Biz ayrı gideceğiz, alayın ardından. Çubuklu hancının odasına ineceğiz Atpazarı'nda. Hemi gezer, hemi bayramı görür, hemi üç beş kış isteri düzer geliriz, dedi.

Alay davul zurna yola çıktı. Onların tozu dumanı ardından biz iki eşeğimizi sürüp, sıra ile bir binip, bir inip Ankara yolunu tuttuk. Tatlı ve de gökyüzü ballı bir güzel güz günüydü. Akşam vardık ki Keçiören sırtlarına, aman... Ankara ışıklar içinde. Dağların tüm yıldızı fener olup inmiş ki Gazi Paşa'nın kentine, her yer ışıl ışıl,

Anam:

– Her bir yerimiz böyle ışısa... Çam çırasından, ocak karasından bir kurtulsak. deyip, eşeğe deh etti.

Kente, Ankara'ya girdik. Her bir yapıdan ışıklar sarkıyor ki, ala bele ışıklar Yollar, evler tüm bayrak. Güzel güzel yazılar, içe işler sözler ki, tek tek harf harf söküyorum.

Bir duvardan bir duvara bezler gerip yazmışlar: Cumhuriyeti öven yazılar Ata binmiş Gazi babanın taş anıtı önünden geçip Samanpazarı'na, oradan Atpazarı'na doğrulduk ki, bir yoldan karşımıza bayraklı, kılıçlı atlılar alayı çıktı.

Döne anam:

– Vay anam oğul, bak oğul, bunlar Çubuk köylüleridir. Kargın'dan, Yazır'dan gelmişlerdir, diye söyledi.

Yolun kıyısında durup, nallar taşlara vurup ışıklar saçanda ve Kargın, Yazır köylüleri geceye bayrak açanda, onları seyrettik ki, gördüğüm şeylerden kendimi uçuyor sandım.

Döne anam:

– Hey yaşayası Oğuzlu oğlu, Anadolu Türkmeni!.. dedi. Bizim mayamız Oğuzludur oğul, soyunun kökünü bilesin. Biz Türkmeniz ve eski bir soyuz ki, Anadolu'nun en eski obasıyız. Kara çadırlı, gül hatırlıyız. Bu Kargınlılar da öyledir. Yazırlılar da. Türkmendirler, oba tutmuşlar, ev kurmuşlardır, çayırın özünden yoğurt çalmayı, kırmızı almayı ve de hey oğul adlarından, köklerinden ayrılmamayı çok iyi bilirler.

– Türkmen ne demektir he ya anam? diye sormuştum.

– Türkmen, Türk oğlunun bozulmamışı, karışmamışı ve kendi kökünü unutmamışıdır ki, Tanrı'yı bir bellemişi ve bu topraklara iyice kök salmışıdır. Türk oğlunun köy obada, karlı dağda kalmışıdır. Haa, bak oğul, bunlar... Bak, bu atlılar da Ayaş'tan gelmedirler Ayaş kızı dutlu olur, toprağı bol yiğitli olur: Bayat, Evci köylerinden gelmedirler, bunlar.

Ben, anamın bu bilgilerine şaşıyor, önümüzden geçen köylü atlılara coşkuyla bakıyordum.

– Babam nerededir Döne ana kız? diye sordum, bir ara.

– Kim bilir nerededir? O da bayrak çekmiş gezmededir ki, ya Çankırı kapısında, ya Çankaya yokuşundadır Gazi Kemal babamız Ankara'nın kapısını köylülere açmıştır ki, tören olursa gül veren köylüye olur deyip, bayramı onlara yol etmiştir. Babanı yarın görürüz. Karaoğlan çarşısından çıkagelir. Bir de bakarsın, önde bayrak tutarak ve de bir yoldan, Yakup Abdal, Mühye, Kutludüğün köylüleriyle yanyana çıkagelirler. Onlar da gelmişlerdir Tüm Oğuzlu boyları gelmişlerdir, toy düğün etmeye, ulus bayramıdır.

O gece Atpazarı'ndaki handa yattık. Sabahı güç ettim. Anam da sabahı beklemiş. Gün ışıdı. Biz sokaklara döküldük. Bayraklar diri kırmızı idi. yaz gelinciği. Halk bir ırmak olmuş, Karaoğlan çarşısından istasyon yoluna doğru akıyordu. Kalabalığa karıştık. Birden taşlar çakıştı, herkes birbirine bakıştı. Baktım... Babam!.. Babam!.. Bizim köyün atlıları önünde. Dikmişler bayrakları geçiyorlar Bizleri gördü, Döne anamı, beni, kardeşlerimi. Sevinçle, övünçle baktı. Geçip gittiler önümüzden. Gözlerinden konuşuyordu:

– Bugünleri biz yarattık hey oğul!.. Halk bayramıdır bugün...

Köylülerin ardı gelmiyordu, Döne anamın bildiği, tanıdığı kadar hepsi atlı, hepsi al kırmızı bayraklı Peçenek, Bağlum, Afşar, Karakeçili, Kargı, Üreğil, Bayındır, Dağobası, Alacık, Kınık, Ceritobası, Göçbeyli, Konur, Ahili, Yuva, Bağlıca, Örencik, Alpagut, Beydili, Sarıoba, Alagöz, Kayı, İvedik, Dodurga köylüleri geçtiler, tozuta tozuta, bayrakları dik tuta tuta, taşları nallarda ışıldata ışıldata geçtiler Bir yoldan izciler çıktılar geçtiler, bir yoldan pırıl pırıl tüfekli cumhuriyet askerleri çıktılar geçtiler, bir yoldan bayraklı mızraklı atlı askerler çıktılar geçtiler. Biz, kalabalığın seliyle, istasyonun ardındaki alana vardık. Bu sırada bir alkıştır koptu. "Gazi Kemal!.. Baba Kemal!.. Mustafa Kemal geliyor" diye bir ses uğuldadı ki, baba Gazi'yi, köylüler paşasını görebilir miyim diye o yana, bu yana baktım. Bir şey göremedim, Döne anama:

– Kız ana, sen gördün mü? diye sordum.

– Ben de göremedim, hey oğul!.. dedi. Ulus arasına karışıp gitmiştir ki, kimse göresi değilse de, bir kucak sıcak ekindir, herkes onu sarası...

Ben bugünü hiç unutmadım. Kulaklarımda hep: "Çıktık açık alınla on yılda her savaştan... ezgisi çınlıyor. Sonra.. Sonra, öğretmen okulunda ve öğretmen olduktan sonra Mustafa Kemal Atatürk babamızın o ünlü, o coşkulu onuncu yıl söylevini okuduğumda, hep Döne anamla yaşadığım o günü anımsadım. Bu söylevde o günü deyimleyen en güzel söz: "Bu büyük ulus bayramı" sözüdür Ne güzel biter o söylev, Döne anamla yaşadığımız o coşkulu günlerin sevincini bir pekmez gibi kaynatarak:

"Türk ulusu,

Sonsuzluğa akıp giden her on yılda, bu büyük ulus bayramını daha büyük şereflerle, mutluluklarla, erinç ve esenlik içinde kutlamanı gönülden dilerim. Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Ulus bayramı, ulus olmanın bayramıdır Ne demektir, ulus olmak? Burada tele verdim sözü, dinleyelim, halk türküsü!

Duran Alıç'ın ulus olma sevincini dile getiren deyişidir:

Ulus olmak bir sevinci, bir acıyı
Bir emmiyi, bir anayı, bir bacıyı
Dağlardaki çiçeği, ırmaklardaki suyu
Bile birlik yaşamaktır

Ulus olmak, bir toprağı, bir bayrağı
Bir bozkırı, bir denizi, bir yaylağı
Tütün dizilen bir bahçeyi, üzüm veren bir çardağı
Gülle birlik yaşamaktır

Bir bayramı, bir şenliği, bir harmanı
Gürgen, kayın yeşeren bir ormanı
Deli gönül ozanlığa davranı
O gönülle bile birlik yaşamaktır.

Döne anamın bal dilini
Kız bacımın sakladığı umut gülünü
Mustafa Kemal'in yücelere giden dağ yolunu
Gelecekle birlik yaşamaktır.

Dokuzuncu Kapı

GÜNEBAKAN
üzerine açılır

Eski günlerde, daha çok Trakya köylerinde açardı. Sonra sonra Marmara bölgesine dağıldı. Şimdilerde yurdumuzun birçok bölgesinde, köylü toprağının güler yüzü gibi ışıyan bir bitki var: Ayçiçeği. Bozkırda pek görünmezdi. Ama şimdi görülüyor, uzun boyu, gösterişli, kocaman çiçekleriyle köy tarlalarında boy atıyor Bizim köyde de, köy evi önlerine, bahçelere, tarlalara ekiyorlar. Çok severim ben bu çiçeği. Bu çiçeğe halk dilinde, günebakan, gündöndü de diyorlar Bu adlarında, bir başka anlam var. Biliyorsunuz, bu çiçek gün ışırken kocaman yüzünü gündoğusuna çevirir, sonra boyun devirerek, güneşin yolunu izler, günbatımında da yüzü tüm batıya, güneşin yatağına yönelir.

Cumhuriyeti en çok bu çiçeğe, güneş dolu bu çiçeğe benzetiyorum, halkın özleyişi gibi, doğudan batıya, günden geceye, geceden gündüze güneşin yolunu, güneşin ardını izliyor. Günebakan çiçeğidir, cumhuriyet Türk halkı için. Güvenliği, aydınlığı, verimliliği, yararlılığı ile. Cumhuriyetin yararları gibi de, Trakya'dan Marmara köylerine; Bilecik köylerinden Ankara köylerine, giderek batıdan doğuya, tüm köylerimize yayılıyor

Cumhuriyet güneşinin değdiği her yerde bir ayçiçeği

tarlasıdır yükseliyor, günebakan çiçeğidir gülüyor. Köylünün esenliğini, dirliğini, köy evinin aydınlığını. iç güzelliğini getiren bir çiçek. bir bitki bu.

Cumhuriyet toprağı bir günebakan tarlası gibi yayıldıkça, çiçeklerini güneşe açtıkça, köy öğretmeni Duran Alıç olarak içim sevince doğuyor, Türkiye uyanıyor, Atatürk'ün köylü düşü gerçekleşiyor, diyorum.

Hem yaşadıklarımdan, hem gördüklerimden, hem dinlediklerimden, hem de okuduklarımdan çıkardığım, cumhuriyetin günebakan çiçeği gibi, halka, köylüye dönük olduğudur. Daha 1922'de, Mustafa Kemal, bir köylü dostu, bir köylü savunucusu olarak halk devletinin yüzünü, özünü, sözünü köylüye çevirmiştir Türkiye Büyük Milllet Meclisi'nde şöyle sormuştur, ilkönce:

– Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir?

Kurtuluş Savaşının orta yerinde, Anadolu'nun yanık yüreği ulus sözcüleri, hiç duraksamadan bu soruya karşılık vermişlerdir:

– Köylüler!.. Köylüler!..

Bu soruya, evet onlarla birlikte Mustafa Kemal Paşa, kesin, inançlı yanıtını vermiştir:

– Bunun karşılığını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi gerçek üretici olan köylülerdir

Bu yanıt sürekli alkışlarla, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin halk işi çatısını çınlatmıştır. Bu sözlerin söylendiği, bu sorunun sorulduğu ve yanıtının halk önderi Mustafa Kemal'in dilinden verildiği o coşkulu yıllarda, Anadolu köyünün ve köylüsünün hali nasıldı? Ben küçüktüm, aksakal babamın anlattıklarına göre, iki adım attın mı kayanın ardından bir tüfek patlar, eşkıya yol keser, yoksuldan varsıla herkesin malını alır, canını alırmış.

Döne anam derdi ki:

– Bir çalı görsek eşkıya sanardık, hey oğul. Yerimizde dururduk. Baktık oynamıyor, yavaş yavaş eşeği sürerdik. Korkuyla. Can korkusuyla... Her bir şeyden, her bir gölgeden korkardık. Sonra, ne o? Yabangülü çalısı değil miymiş? Yabangülünden korkar olmuştuk. Her yer eşkıya dolu idi. Şimdi çık yürü... Eşkıya bile yabangülü oldu ki, cumhuriyet kokuyor her bir yer Yol ırahat... Bel ırahat. Dağlar açıldı, eşkıyalık çekildi, gitti.

Köylere yol uğramaz, hiçbir dil köylü halini sormaz, bir padişah savaşında asker için yol açılır sormaya harman sonu, bir de kasaba mültezimi, vergi salmacı, dağ bel dinlemez, köye varır, buğdaydan arpadan bey ondalığını çeker alırmış. Cumhuriyetin, yüzünü halka dönen, günebakan devletin ilk işi aşar denen ve köylülerin belini büken, evler yıkan bu derebeylik vergisini kaldırmak olmuş. Babam bu işe pek sevinmiş. "Her bir köylü can, Mustafa Kemal'e kurban olun, buğdayı saray salmasından, bey yağmasından kurtardı" demiş. "Bitti aşar, köylünün gülü açar" demiş.

Ne var ki, benim yaşadığım, okula gittiğim sıralarda, içinden dışından emek ekmek tanıdığım köy, daha iyi köyler vardı belki orasını bilemem, daha güne dönmemiş, okul açılmış ama güneş daha ayçiçeği tarlasına vurmamıştı. Anam, babam, kardaşlarım hepimiz çalışır durur, kışlık ekmeğimizi ya çıkarır, ya çıkaramazdık. Çoğu yıl, babam eşeğin sırtına çuvalları atar, Haymana'ya kışlık buğday almaya giderdi. Toprağımız kıttı. Verim düşüktü. Yolumuz bozuk, belimiz bükük tü. Haymana'ya yağmur yağmadığı yıllar, ekin büyümez, babam da çuvallarıyla boş dönerdi. Yılda bir koyun kesilir de, et yerdik. Yediğimiz bir bulgur, içtiğimiz bir ayrandı. Bulgurumuzun yağı da azdı. Sütü sağar içmez, davarı yayar etini yiyemezdik.

Kardaşımın bir sözü, yüreğimin ortasına oturmuştu bir topak gibi, bir gün demişti ki: – Ağam!.. Eşek eti olsa yiyeceğim, öyle isteyesim geldi.

Aksakal babam, anamla kasabaya ya da Ankara'ya iner, yoğurt, armut satar; tuz, bez, sabun alırlardı. Vardıkları kenti elektrik, yol, bahçe, su derler anlatırlardı. Köyümüzde elektrik yoktu. Kimi kandil, kimi lamba yakardı. Suyu çeşmeden ya da akan dereden çekerlerdi. Benim çocukluğumda tıraktör ne söz, doğru dürüst demir pulluk yoktu toprağı sürecek, karasabandı gündoğumundan günbatımına gider gelirdi. Toprak bölüm bölüm, dilim dilimdi; kuzeyde bir tepede, yılların çam ormanından üç beş kesim artığı ağaçla, dağ yolundan köye inerken koyaklarda, kocaman yaşlı ve de güzel kokulu ceviz ağaçları kalmıştı.

Köyler, halk yüzü günebakan cumhuriyetten, güven, barış, gürül gürül akan çeşme, ışıtan okullar, ışıyan elektrik lambaları, düzgün yollar, yeterli verimli topraklar, pulluklar, tohumlar, koruluklar, giyimler, doyumlar, en güzeli güler yüzlü sevinçli ayçiçeği tarlası gibi bir yönetim istiyordu. Ne var ki, günebakan cumhuriyetle, köylünün cumhuriyete sırt ve emek vermesiyle bunların hepsi gerçekleşebilirdi, halk arka çıkarsa her bir iş yürürdü. Cumhuriyet, Türk köyünün bir ayçiçeği tarlası gibi ışımasına yarardı. Nasıl? Halk yönetimi yoluyla. Devlet yüzünü halka dönerek. Devlet yüzünü halka nasıl dönerdi? Halk kendi kendisini yönetmeye başlayınca, cumhuriyet günebakan çiçeği gibi halk güneşine döndürecektir yüzünü ki, köy ışıyacak, köylü efendi gibi yaşayacaktır

Mustafa Kemal, cumhuriyet dağına açtığı halkçılık yoluyla, her bir sorunun, halk eliyle, halk diliyle, halkoyuyla, halk gücüyle çözüleceğini göstermiştir Halk oğlu, bir bakarsak yapayalnız kaldığında, yüzyıllardır sorunlarını ken-

disi çözmüştür Devlete dayanarak, devleti kendi istekleriyle, dilekleriyle, özlemleriyle dayayıp döşeyerek halk oğlu bu kez, halk yönetimini kullanarak, kendi toprağından, kendi gücünden barış ve güneş, emek ve özgürlük, Ferhat çeşmesi, ayçiçeği bahçesi güzel yaşantısını kendisi yaratacaktır. Mustafa Kemal Paşa'nın açtığı halk yönetimi yolu, halkın yüzünü güne güneşe çevirecekti. Demokrasi halkın güne dönmesi, güneşe kavuşmasıydı. Günebakandan alalım örneği, şöyle diyelim.

Diyelim mi? Öyle ise, Duran Alıç'ın güne bakarken, halka bakan deyişini dinleyin:

Sabaha çevir yüzünü
Gün şırıl şırıl iner bir çeşmeden
Açar kırk bin bahçeden
Yüzler yunası günebakan.

Öğleye döndür yüzünü
Sıcak bir kardeşliktir yaz günü
Arılar uğuldar halk kovanında
Ballar sunası günebakan.

Akşama eğdir yüzünü
Sular bir gün türbinlere çevrildi mi
Evler ışıklar baştan başa
Gönüller yanası günebakan.

Geceye devir yüzünü
Korkma, karanlığın ortasından
Bir yıldız ağmasıdır dolar uykuna
Güneşler inesi günebakan.

Onuncu Kapı

CUMHURİYET AĞACI
üzerine açılır
ve hiç kapanmaz bu kapı.

Cumhuriyeti anlatmaya adımla, Duran'la başladım, cumhuriyet dursun, yaşasın diye koymuş adımı böyle babam. Soyadımı da söyledim, Alıç. Alıç dedim, gülgillerden gelmedir. Cumhuriyet ağacı ise, halkgillerden gelme. 29 Ekim 1923'den başladım, cumhuriyetin gönlüme, kafama vuran ışıklı anılarını anlattım. Ne ki, hiçbir şey durmaz, doğada, toplumda her bir şey sonsuz bir değişim, gelişim içindedir. Alıç ağacı da öyle değil midir? Baharda yeşerir, anam bacım işi yapraklarını verir, kırmızı yemişlerini üretir. Sonra güz gelir. Yaprakları dökülür, dikenli dalları kalır. Yaşamak için kış karına, bahar rahmetine isteklidir. Su olmazsa beslenemez, güneş olmazsa kırmızı bebe boncuk seslenemez. Suyla güneşle yeniden dirilir. Cumhuriyet ağacı da öyledir, onu yurttaşların emeği, can suyu, gönül güneşi besler. Şimdi bu ağaç elli yaşındadır. Yeryüzünün yaşına, insanların kurup yaşattıkları sayısız devlete bakarsak, elli yıl nedir ki? Biz, o daha çok yaşasın, binlerce, binlerce yıl Türk oğulları yaşadıkça yaşasın istiyoruz. Onun yaşaması, biz cumhuriyet yurttaşlarının emeğine bağlı. Hepimizin emeği; ben öğretmen, sen köylü, o asker, beriki öğrenci,

fabrikadaki işçi, demiryolunda makinist, evde gül ana, herkes cumhuriyetten yana olursa yaşar Yurdumuzda cumhuriyet toprağının cumhuriyet ağacını daha iyi beslemesi, daha gürleştirmesi için yapılacak çok iş, verilecek çok uğraş var. Bir ağaç nasıl susuzlukla, kurakla, toprakla savaşıp yükselirse, toplumlar da öyle, doğayla, karanlıkla, binbir engel, binbir güçlükle savaşarak yükselir. Benim çocukluğumda köylümüz sıtmadan kırılır giderdi. Hepimizin dalağında o günlerin sıtma ateşinden bir yanık kalmıştır. Ama, cumhuriyet uyanık, bilgili, savaşçı kuşaklarıyla sıtmanın üzerine yürüdü, sıtmayı yendi. Yeni kuşakların kanları, dalakları kurtuldu. Sıtmasız bir toprak oldu Anadolu.

Ben karanlığı, geriliği, yoksulluğu da sıtmayı yendiğimiz gibi yenip yok edeceğimize inananlardanım. İş ki, cumhuriyet ağacının gölgesi üzerimizden gitmesin.

Cumhuriyet çok şeyler, bolluklar, aydınlıklar, değişimler getirmiştir. Ne ki, halk oğulları çoğaldıkça, eski günler devrilip yeni günler geldikçe, ortaya yenilmesi, çözülmesi gerekli yeni sorunlar, alt edilmesi gerekli yeni işler çıkar Bakarsınız eski aydınlık yetmez, daha çok aydınlık ister; eski değişimler yetmez, toplum yeni değişimler ister. Bunu bilmiş de, Mustafa Kemal Atatürk cumhuriyet ağacının toprağına devrim denen değiştirici, yenileştirici besini koymuş. Bu ilke, kökten dallara, yapraktan çiçeklere cumhuriyet ağacını yeni günlere eriştiren, yeni sorunlara alıştıran bir ilkedir

Toplum da doğa gibidir, sonsuz bir değişim, sonsuzluğa giden bir değişim içindedir, bu değişimin suyu, güneşi, havası devrimciliktir Cumhuriyet ağacının suyu da, güneşi de, havası da Atatürk devriminden, Atatürk'ün toplumun toprağına kattığı eskimez devrim özünden gelir. Hiç unutmayalım, halkgillerden cumhuriyet ağacının kökleri Ulusal

Kurtuluş Savaşı toprağındadır Bu savaşla, Türk ulusu da insanlığın sonsuz değişiminden, devrimci gelişiminden pay almıştır Bu savaşla tutsaklık yıkılmış, bağımsızlık yücelmiş; eski gitmiş yeni gelmiş, baskı devrilmiş özgürlük dalı çiçek açmıştır.

Halkın yiyimi, giyimi, doyumu, seçimi, geçimi hep özgürlüğün çiçekli dallarından gelişir Cumhuriyet ağacı bize bir de bunu öğretse yeridir, yaşamamız, kalkınmamız özgürlüğe, bağımsızlığa bağlıdır Gündelik yaşantımızdaki mutluluk ve esenlik, özgürlüğümüzün, bağımsızlığımızın ürünü, yemişidir Ağaç, özgür ve bağımsız çiçeklerini açmadı mı, yemiş de vermez, tohum da vermez. Ne olur? Ekin başağa durmaz, pamuk dokumaya dönüşmez, pancar şekere ulaşmaz, demir çeliğe erişmez olur Buğdaya el açar, bir arşın bezi onurumuzdan biçer oluruz.

En doğrusunu, en güzelini gene, cumhuriyet ağacının devrimci bahçıvanı, ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk söylemiş, Söylev'inin sonunda:

Ey Türk Gençliği!" demiş, "Birinci görevin, Türk bağımsızlığını, Türk cumhuriyetini sonsuza değin koruyup, savunmaktır Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Temel... Temel dediği nedir? Cumhuriyet ağacını besleyen devrim toprağı, bağımsız Türk toprağıdır Diyor ki, Mustafa Kemal baba, bu temel, senin en değerli hazinendir, saklanacak en değerli şeyindir, diyor. Masalda, çiftçi babanın oğullarına bıraktığı en değerli hazine gibi... O hazine ne idi? Toprağın kendisiydi. Hazine ararken, çiftçinin oğulları işi anlıyorlar! Gerçek gömü toprakta, toprağı işlemekte, toprağı güllerle, dallarla bezemekte imiş. Atatürk'ün ve Ulusal Kurtuluş Savaşını vermiş soylu, onurlu atalarımızın bize bıraktığı en değerli hazine – saklanca da bağımsız, özgür cumhuriyet toprağıdır.

Onu koruyarak, onu işleyerek yükselteceğimiz cumhuriyet ağacı altında, özgürlüğün gölgesinde, emeğin duldasında mutlu ve umutlu, güvenli, barış içinde, eşit kardeşçe yaşayacağız.

Biz, emek ve kardeşlik isteyen cumhuriyet toprağını en değerli hazine gibi bize bırakan uygarlık çiftçisi Mustafa Kemal Atatürk babanın çocuklarıyız. Onun gençlik dediği, Türk gençliği dediği, kökten dallara, dallardan yapraklara, yapraklardan çiçeklere yürüyüp gelişen, olup yetişen, yeni güneşlerle değişen yeni kuşaklarız, taze dal Türk oğullarıyız, taze gül Türk kızlarıyız.

Ağaçlar içinde çok yaşayanları vardır. Çınar ağacı böyle uzun yaşar. Yüzlerce yıllık çınarlar vardır yurdumuzda, en çok Bursa'da. Toprağı severek, güneşi severek yaşarlar Bizler de özgürlüğü, bağımsızlığı, devrimi severek Türk yurdunu örten, aydınlığa, esenliğe uzanan dallarımızla cumhuriyet ağacında yaşayacağız. Çok yaşayacağız. Halk yaşadıkça, Türk oğulları yaşadıkça, cumhuriyet ağacı da yaşayacaktır. Ne var ki, söyledik, gene söyleyelim, cumhuriyet ağacının yaşaması da, koca çınarların yaşaması, yüzyılları sürüp gitmesi gibi insanların, yurttaşların güneşine, emeğine bağlıdır. Dikilen dal emek ister, bakım ister, sevgi ister. Cumhuriyet ağacı da bakım ister. Onu sevgilerimizle, emeklerimizle sulamalıyız, değişim korusunun usta bahçıvanları, bakıcıları gibi kuruyan, eskiyen dalları düşüncenin, ilerlemenin özeniyle budamalıyız. Yeni dallara yeni yapraklar katmalıyız. Ne de olsa, cumhuriyet ağacı yabanda yazıda, dağda doğada yalnız başına kalmış alıç ağacı değildir. Bir toplum ağacı, bir insan ağacıdır, bir ulusun köklü ağacıdır. Onun yaşaması, toprağı güneşe, güneşi suya, suyu taze dallara, taze sürgün dalları çiçeklere, yemişlere değiştirecek yeni kuşakların gücüne, emeğine, sevgisine bakar.

Adım, Duran Alıç, dedim. Köküm alıç ağacı gibi yurdumdadır, adım, cumhuriyet ağacının can dalına yazılıdır. Gözlerim Mustafa Kemal'in dağ yolunda, sözlerim türkülerin gülündedir, son deyişim cumhuriyetin yeşerip duran dalı üzerinedir:

Kurtuluş savaşı toprağından
Bir yiğitlemeyle akar gelir su
Salkım söğüt imeceden ve ağıdın arklarından
Akar gül işlemesi köylü kan!

Bir güzellemeyle akar gelir su
Halk gözesi dağ kaynağından
Sürükleyip yüzyılların çamurunu
Arıtır yurdumu türkülerin ırmağıyla.

Türkü, düğün... ağıt gitsin şenlik gelsin
Ölüm uykuya yatsın, yaşama ayağa kalksın
Yağı gelmesin daha, kardeşlik gitmesin daha
Kapanmasın bahtın çiçek kapısı.

Çiçek ana örtsün güzel gözlerini
Yeşeren bebe buğdayın üzerine
Güneş bir geçiçi konuk olmasın
Kalıcı bir dost olsun yurdumuzda.

Güneşlemelerle karanlık odamız
Bir geniş ovaya açılsın birdenbire
Yaz gülleri barış, güz dalları yemiş
Ve bire bin veren uyanık insan ekini.

Gitme güzel gün cumhuriyet ekimi
Özgürlüğün kardeşliğin tohumu
Toprağımıza iyicene yerleşene dek
Halkın soylu ağacı yeşerene dek.

Ekmeğimizsin sen cumhuriyet
Gönül buğdayımızdan sevgiyle
Emeğin sofra başında bölüştüğümüz
Özgür kuşların sıcak yüreği gibi.

Atatürk Devriminin Temeli

YA BAĞIMSIZLIK YA ÖLÜM!

Birinci Basım 1964

İkinci Basım
Ocak 1997

YA BAĞIMSIZLIK YA ÖLÜM!

1- Kendi Kendisinin İlkesi

Bağımsızlık, Atatürk'ün kişiliğinin ilkesidir: İlkönce kendi kendisinin ilkesidir 1926 tarihinde Hâkimiyeti Milliye gazetesine şunları anlatıyor: "Benim çocukluğumdan beri bir tabiatım vardır. Oturduğum evde ne ana, ne kız kardeş, ne de ahbap ile bulunmaktan hoşlanmam. Yalnız ve müstakil (bağımsız) bulunmayı, çocukluğumdan çıktığım zamandan itibaren daima tercih etmiş ve sürekli olarak öyle yaşamışımdır. Tuhaf bir halim daha var. Ne ana –babam çok erken ölmüş–, ne kardeş, ne de yakın akrabamın kendi zihniyet ve telkinlerine göre bana şu veya bu tavsiye ve nasihatte bulunmasına tahammülüm yoktur. (E. Z. Karal, Atatürk'ten Düşünceler.)

Çocukluğu bir başkaldırıdır. Kişiliğinin kaynağı bu sınırsız tutkudur, bu sevgidir, bağımsızlık sevgisidir. Kişiliğinin gergin bakır telini, kendisi tanımlıyor: "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Kendi serüveni, bağımsızlığa adanmış bir savaş olan insan, kaldıracı ele geçirince, toplumunu da kendi savaşına katar: Bağımsız olması için bağımsız bir toplumda yaşamalıdır. Kendi denizini kendisi yaratır: Bağımsız bir ulus. İşte o zaman, kişiliğinin ortamını bulur. Kendi savaşını, ulusuna aşılar: Ulusal bağımsızlık savaşı, onun ve ulusun savaşıdır. Ulusal bağım-

sızlık, onun hayat sorunudur: Kendi kendisinin sorunudur her şeyden önce. 1921 Nisan'ında, Ankara gazetesine söylediği şu sözler, savaşının nedeni, kaynağıdır: "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben ulusumun ve en büyük atalarımın en değerli soy kalıntısı ile, bağımsızlık sevgisiyle dopdolu bir adamım. Çocukluğumdan bu yana ailece, özel ve devletçe yaşantımın her dönemini yakından bilenlerce bu aşkım bellidir: Bence, bir ulusta saygın ve onurlu yaşamanın, namusun ve insanlığın varolup süregelmesi, kesin olarak o ulusun özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasına bağlıdır. Ben kişi olarak, bu saydığım niteliklere çok önem veririm. Ve bu niteliklerin kendimde varolduğunu öne sürebilmek için ulusumun da aynı niteliklerle bezenmiş olmasını temel koşul bilirim. Ben yaşayabilmek için, ne olursa olsun bağımsız bir ulusun çocuğu kalmalıyım. Bu nedenle *ulusal bağımsızlık* bence bir hayat sorunudur. Ulus ve memleketin çıkarları gerektirince, insanlık evrenini kuran ulusların her biriyle uygarlık gereğince dostluk ve siyaset bağlantılarına büyük bir duyarlıkla değer veririm. Ancak, benim ulusumu tutsaklaştırmak isteyen herhangi bir ulusun, bu isteğinden vazgeçinceye değin amansız düşmanıyım.

Bu içli ve kesin bağımsızlık bildirisinin anlamını, bağımsızlığını yitiren bir devletin bireyi olarak aldığı yarayı, çektiği onur acısını bilmeden çözemeyiz. O Türkiye'deki, bir kasaba karakolu bile tutsaktı. Yakup Kadri, "Atatürk" adlı kitabında, bir yabancı gezi kafilesine bakan Manisalı çocuklara kızan "panama şapkalıların" çocukları nasıl dövdüklerini anlatır ve olayı şöyle bağlar:

"– Baba ne hakla vuruyorlar?

Babam başını önüne eğdi ve bana cevap vereceği yerde, dayak yiyen çocuklara seslendi:

– Haydi, savulun bakayım, haydi savulun!..

Lakin savulmak isteyenler de bir müddet gene dayaktan kurtulamıyordu.

– Baba, dedim, bırak beni. Gidip karakola haber vereyim.

Babam, acı acı gülümseyerek elimden tuttu:

– Karakol, ecnebiye karşı ne yapabilir, a oğul? dedi.

Bu olay geçtiği sıralarda, Mustafa Kemal, Manisalı bir çocuk değildir, bağımsızlığını yitirmiş bir devletin generalidir. Bir devlet bağımsızlığını yitirmişse? Burada, kendi kendisinin ilkesi ortaya çıkar: İlkesini uygular. Hiç vakit yitirmeden başkaldırır. İstanbul'da Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, Adana'daki generale, İngilizlere neden "sert ve soğuk" davranıldığını sorar. Mustafa Kemal yenilmiş bir devletin generalidir, Mondros'ta, silah bırakışması imzalanmıştır İngilizler yenik bir devletin "Yıldırım Orduları" komutanına, İskenderun limanından ve Halep şosesinden yararlanmak istediklerini bildirirler. Anlaşılıyor ki, Mustafa Kemal'in bu isteğe karşılığı "sert ve soğuk" olmuştur. Olur mu ya? Sömürgeci İngiltere, İstanbul'a sinirlenir. "Kimdir, isteklerine böyle 'sert ve soğuk' karşı gelen general? Yenilmediniz mi siz, bağımsızlığınızı yitirmediniz mi?" Ahmet İzzet Paşa, ne de olsa kişiliğini Osmanlılığın içine gömmüştür: Uysaldır. Ama Mustafa Kemal'in kişiliği bağımsızlık dağının eteğinden kaynar. Boyun eğmez o, karşı gelir, başkaldırır. Bu başkaldırının ayrıntılarını yaşayabilmek için, Ahmet İzzet Paşa'ya 8 Kasım 1918 tarihinde çektiği "Adana şifresi"ni inceden inceye okumalı. Mondros silah bırakışması, 30 Ekim 1918'de imzalanmıştır Bu bırakışmaya göre, "Anlaşmış Devletler" bu arada İngiltere, Mustafa Kemal'in deyimiyle "Britanya hükümeti", avının üzerine atılır: Parçalamak üzere. O, hiç olmazsa güneyde, ken-

di bölgesindeki payı vermek istemez. Bırakısmayı imzalayan Osmanlı devletidir ve o da, Osmanlı devletinin bir generalidir. Kurala uysaydı, bırakışmaya da uyması gerekirdi. Kurala uymaz. Onun, öncesiz ve sonrasız, kuralı neden ki, bağımsızlık kuralıdır Bırakışma bu kurala, onun kendi ilkesine uymamaktadır Osmanlı devleti, bağımsızlığını vermiş olabilir, ama o veremez, 8 Kasım 1918 şifresi, bu "direnişle" doludur. İngilizlerle imzalanmış "bırakışmayı" Osmanlı devletinin "hayat ve kurtuluşu" ile uygun görmemektedi. Öyle ise... "Ben bölgemde ve ordularımın gölgesinde bu bırakışmayı kabul etmiyorum!" Ahmet İzzet Paşa, ona, İstanbul'da bulunmasının iyi olacağını duyurarak, sadrazamlıktan çekilir. Belki bir şey yapabilir? Yıldırım Ordularını bırakır ve İstanbul'a gelir. Kendi kendisinin ilkesidir bu: Selânik kırlarındaki çocuk, bir genç Harbiyeli, bir devrimci, bir Meşrutiyet kolağası, Çanakkale savaşlarının kurmay albayı ve bırakışmaya başkaldıran bir ordular komutanı olarak: Bağımsız bir ulusun çocuğu olarak yaşamak.

İstanbul'da, bağımsızlığını tam yitirmiş bir devletin acısını yaşar. Şimdi bir çekilgededir Bir kozada: Şişli çekilgesi diyelim buna. Bağımsız yaşamak, bağımsız olmak için ne yapmalı? Devlet bağımsızlığı verdi. Ama o bağımsızlığı veremez. Kendi kendisinin ilkesidir bağımsızlık. Şişli'de evine, çekilgesine çekilip kararını örüyor. Kararı, kendi kendisinin ilkesine uygundur Başkaldıracaktır bağımlılığa. Bağımsızlık uğruna ölümü deneyecektir. Ölümle hayat arasına gerecektir ipini, yaşantısının korkusuz trapezcisi olacaktır, "bağımlılığın uçurumu"na bakıp, hayatının parolasını haykırır: *"Ya bağımsızlık ya ölüm!"* Ölümle bağımsızlık arasında gerdiği bu ip, kendi ilkesinin ipidir. Bu ipin üzerinde yürüdüğü o güzelim trapez oyununda, bir gün Sıvas'ta, Sıvas Kongresinde, mandayı kabul edemeyeceğini

söyleyen bir genç delegeye. tıbbiyeli Hikmet Beye döner ve: "– Evlat. müsterih ol... Gençlikle iftihar ediyorum ve gençliğe güveniyorum. Biz. azınlıkta kalsak dahi mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: Ya ölüm ya istiklâl, der. (Sıvas Kongresi – Vehbi Cem Aşkun: Mazhar Müfit Kansu'nun Anıları.)

Kendi kendisinin ilkesini. ölümle dener. Bu ilke, ölüm ipinin üzerinde seçilmiştir: Tam bağımsızlık. Bu sese, onun ilkesinin öz sesine, "Ya bağımsızlık ya ölüm!" çağrısına yeniden döneceğiz. Şimdi, onu bu çığlığa getiren temel olaya gelelim: Neden böyle derinden inliyordu? Neden mi? Ortam, onun kendi ilkesini boğmuştu. Artık devlet bağımsız değildi. Peki, bu altı yüzyıllık devlet, bağımsızlığını nasıl yitirmişti? Bu olayı incelemek, onun ilkesinin kaynaklarını bulmak demektir

2– Bir Devlet, Bağımsızlığını Nasıl Yitirir?

Bağımsızlığın açık bir tanımını bulmalı ilkönce. Bağımsızlığın bir niteliği toplumsal oluşudur. Bağımsızlık bir toplumun, bir ulusun halidir. Tek insandaki kişiliğe, özgürlüğe benzer. Bağımsızlık bir ulusun kişiliği, özgürlüğüdür. Neye karşı: Öteki ulusal kişiliklere karşı özgürlük. Kişiliğini ayırt etmiş bir toplumun, varlığının bilincine ermiş bir ulusun ortak özgürlüğüdür bağımsızlık. Bağımsızlık bir ulusun yaşama halinden doğar. kişileri tek tek özgür, birbirleriyle yaşamada özgür ve de yetmez bu, öteki toplumlarla, uluslarla bağlantılarında özgür bir toplum ya da ulus, bağımsız bir toplum, bağımsız bir ulus demektir. Bir ulusun yaşama, varolma istemini deyimleyen devlet, her şeyden önce bağımsızlık demektir Devlet, bir ulusun bağımsızlığı-

nı deyimler, devlet bir ulusun ortak özgürlüğünün, ortak kişiliğinin şekillenişidir Bağımsızlık bir sertleşme olayıdır: Ulusun ortak kişiliği, onun içinde sertleşir.

Bağımsızlık. katıksız bir Kurtuluş Savaşı kavramıdır. Kurtuluş Savaşı bir "ulusal sertleşme" olayını yenilemek için yapılmıştır Bağımsızlık, 17'nci yüzyıldan sonra artık bir Osmanlı kavramı olmaktan çıkar. Neden ki, Osmanlı devleti bir ulusun kişiliğini ve özgürlüğünü yavaş yavaş yemeye, vermeye başlar. Hele, Batının dış yardımlarına bel bağlamış bir hasta imparatorluk, bağımsızlık sözünü ağzına bile almaz, bağımsızlıktan kaçar, korkar. Batılılaşmanın eşiği Tanzimat'tan, Kurtuluş Savaşının eşiğine değin, Türk yazın hayatında bağımsızlığın adı yoktur, bağımsızlık kavramı yoktur. Özgürlük adı geçer. Namık Kemal özgürlük der, bağımsızlık diyemez. Batı anamalına satılmış bir üstyapı bağımsızlık sözünü yasak eder. Neden ki, bağımsızlığını yitirmiştir. Anamal Avrupa'sı, bağımsızlık kavramından hoşlanmaz. Peki, bir devlet neden bağımsızlığı ağzına alamayacak bir hale gelmiştir, koskoca bir imparatorluk neden ve nasıl bağımsızlığını yitirmiştir? Soru şu: Bir devlet nasıl ve neden bağımsızlığını yitirir?

Kendine yetmeyen, çağına yetmeyen bir devlet bağımsızlığını yitirir. Bu ana sözü açacağız, Osmanlı devletinin bağımsızlığını yitirmesi bu toplumsal yasaya uyar: Kendine yetmeyen, çağına yetmeyen, yenileşmeyen bir devletin bağımlılaşmasını açık açık ortaya koyar. Bağımsız Osmanlı devletinin, bağımlı bir devlet haline gelmesi olayı, bu ana sözün gerçeğini doğrular: Osmanlı devleti, kendine yetmeyişin, çağa yetmeyişin, yani çağın dışında kalışın –dışında kalmak ne söz– çağın gerisine doğru tersin tersin gidişin göstermelik bir örneğidir.

Avrupa'da yeni çağ ürünlerini verirken, koyu bir Os-

manlı – Türk ortaçağı başlar Bu tarihsel gerilikte, Osmanlı devleti üç bakımdan çağın gerisine düşer: Toplum yapısı, devlet yapısı, ekonomik yapı bakımından. Batıda reform hareketleriyle din, hümanizma ile akıl baskılardan kurtulurken, Osmanlı ortaçağında din baskısını arttırır, tam bir İslam saltçılığı yönetici üstyapının hayat felsefesi haline gelir, halka bu düzene boyun eğmekten başka çare kalmaz, Batı hayata açılırken Osmanlı Türk toplumu hayata kapılarını kapar. Kilisenin ve derebeyliklerin egemenlikleri yıkılıp Batıda ulusal devletler doğar, yer yer halk yönetimi düşünceleri çiçeklenirken, Osmanlı devleti tam bir dinsel devletin sertliğine, donukluğuna, durukluğuna düşer. Osmanlı devleti, tabanda derebeyliğe ve üstyapıda dinsel-Tanrısal güce dayanan bir ortaçağ devleti olur. Halk tabanda derebeylerin, üstyapıda din adamlarının ve halife-padişahın salt egemenliği altına düşer. Osmanlı ortaçağının –bu tarihsel çağ geriliğinin– en önemli olayı, üretim ilişkilerinde görülür: Batı, derebeyliğe dayanan geri toprak düzenini ve ona bağlı geri tarım ekonomisini yıkar ve yerine bir endüstri üretimi koyarken, bu endüstrileşme yolu ile anamalını arttırırken, Osmanlı devleti tarihinin en büyük çelişkisini yaşar: Devletçi toprak düzeninden derebeyliğe geçer. Köylü, derebeylik topraklarında geri bir tarım ekonomisinin emekçisi haline gelir. Devlet kendisinden, kendi kendisini, kendi halkını yemeye başlar. En küçük bir endüstrileşme kımıltısı olmaz. Devlet artık kendi kendisine yetmez hale gelir. Yetersiz bir üretim sadece üstyapıyı besler. Devletin kaynakları derebeylerine ve yönetici üstyapıya akar. Halk da, kendi kendisine yetmez hale gelir, yoksullaşır. Devlet halktan, halk kendinden yer. Bağımsızlığın birinci koşulu, bir ulusun kendisine yetmesiydi. Kendi kendisine yetmeyen bir halk, bir zaman gelir,

devlete de yetmez. İşte, bu sırada, üstyapı kendini kurtarma derdine düşer: Hiç olmazsa ordu vardır, onu savaşlara sürer. savaşların ardından yenilgiler gelir Ve işte, orduyu yenileştirme zorunluğunun yarattığı olaylar, Osmanlı devletini "Batılılaşma" dediğimiz bir oluşumun eşiğine getirir. Ortaçağ perdeyi aralar ve buradan, yeni çağa, Batıya bakmaya başlar

Çağdaşlaşma, üstyapının kurtarılması anlamına alınınca, sadece, dinsel–tanrısal düzenin ordusunu güçlendirme amacını güdünce, yani temeldeki toplumsal sorunlar görülmeyince, yani asıl halkın çağdaşlaştırılması gerçekleştirilmeyince, Batı reformlarıyla değil, çıkarlarıyla gelir üstyapının yanında yer alır ve onunla birlikte Osmanlı devletinin kaynaklarına el atar Bu dönemde, Osmanlı devletinin değintiye girdiği Batı, anamal-endüstri Avrupa'sıdır: Hammadde ve pazar aramaktadır. Üstyapıyı kurtarmak, ayakta tutmak uğraşının adı, Batıya yaklaşmak, Batılılaşmak olunca, üstyapı ile, yani devletle Batı arasındaki pazarlık, Türk halkı üzerine oynanır: Batı, Osmanlı üstyapısı aracılığıyla Türkiye'yi sömürecektir. Bir ulusun çağdaşlaşması anamalcı (kapitalist)–endüstri Avrupa'sının işine gelmez. Osmanlı toplumunun ortaçağda kalması, pazarcının çıkarınadır. Bağımsızlığın iki ilkesine; kendi kendine yetmeye (sağlam bir ekonomi, endüstrileşme, hammaddelerini kendisi işleme) ve çağdaşlaşmaya (gerilik kaynaklarının kurutulması, devletin, toplumun yenileşmesi, halkın uyanması, halkın sömürülmeden yaşayacak güce kavuşması, temel toplumsal düzenlemelerin yapılması) Osmanlı devleti ile Batı arasındaki oyunun kuralları izin vermez. Ve bu oyunda, bağımsızlığın iki ilkesini kendi iç yapısında yitiren Osmanlı devleti, bu sefer bağımsızlığının son artıklarını da vermeye başlar: Ortaçağlı bir pazar olur Kurtuluş Savaşının felsefe-

sinde derinden derine. bağımsızlığımızın aldığı bu yaralar yer alır Bir kurtuluş ordusu kurmayı, bir devrimci asker 1927'de, "Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları" adı altında, Ankara Türk Ocağında. İstanbul Üniversitesinde. Ankara öğretmenler kursunda verdiği bir dizi konferansta şunları söylemiştir:

"Biz artsız arasız savaşlarla uğraşırken, Batıda on sekizinci yüzyıldan bu yana endüstri ve bugünkü anlamıyla anamal (kapital) ortaya çıktı. Buhar gücüyle işleyen makineler çıktı. Bunların eskisine göre olağanüstü hızla ve çok sayıda yaptıkları eşyanın yaratılabilmesi, çalışan işçinin işsiz kalmaması ve fabrikalara yatırılan anamalın kazanç getirmesi için bir yandan çok bol ilkel maddeye, diğer yandan işlenmiş malların sürülebileceği yerlere ihtiyaç doğurdu. Buralar ise, bu çeşit endüstrinin kurulamadığı yakın. orta ve uzak doğu memleketleri idi.

Avrupa'da büyük endüstri ve anamalcılık (kapitalizm) doğarken, yerel küçük endüstriyi kemirip bitirdiği gibi, doğu memleketlerinde de aynı yıkım hareketini sürdürerek oraları büsbütün endüstriden yoksun ve bütün işlenmiş eşyayı Avrupa'dan almaya zorlayabilirdi; ya da doğuda ortaya çıkarılacak büyük endüstri, Avrupa kapitalistlerinin tekellerinde kalabilirdi. Bu yolla, doğulular Avrupalılara yalnız ilkel madde yetiştiren ve bütün işlenmiş eşyayı Avrupalılardan almaya zorlanan ilkel emekçi yığınlarından ibaret kalacaklardı. İşte kendilerini anamalcılarının çıkarlarını sağlamakla yükümlü bilen Avrupa hükümetleri, bu amaca varmak istiyorlardı. Bu erekle, doğuyu anamalcıların tutsaklığı altına almak için Avrupa hükümetleri ve bir süreden beri Amerika hükümeti, bu ülkelere musallat olmuşlardır. (Cevdet Kerim'den sadeleştirme – Halk Konferansları: Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları – Maarif Ve-

kâleti Milli Talim Terbiye Dairesi Halk Terbiyesi Şubesi Yayınlarından. 1927 İstanbul Devlet Matbaası.)

Batı ile verdiğimiz savaşın temel nedenlerini bir halk konferansında –uyandırıcı güzel devrim!– veren şu satırlar, devrimci askerlerin, kurtuluş ordusu subaylarının bağımsızlık savaşımıza kattıkları yorum bakımından –halkı uyandırmaktan, halka gerçekleri anlatmaktan korkmayan cesur devrim!– çok önemlidir

"– Avrupalılar elbet tüketim ülkelerinin yollarını tıkamak istemezler Bu yüzden, Avrupalıların tek amacı, doğal olarak, doğunun korunma ve savunma kalesi olan Türkiye'yi çağdaş gereçlerle bezenmiş bir durumda değil, ortaçağlı bir toprak yığını halinde bırakmaktır.

Bağımsızlığımızı yitirişimizin bilimsel bir öyküsünü veren, "200 Yıldır Neden Bocalıyoruz" adlı yazı dizisinin bir yerinde (Yön dergisi, sayı: 57-69, 1963) Niyazi Berkes, bu üstyapı batılılaşmasının bize yalnızca sömürücü dış yardım ve de genel borçlar bıraktığını anlatır ve şöyle yazar: "Kırım harbi ile başlayan Avrupa devletler ailesine katılışın hediyesi şu oldu: Zengin müttefiklerimize usul usul ve güzelce borçlandık. O zamanın devlet adamları da dış istikrazları büyük bir lütufkârlık sayarlardı. Temelde değişimler yapmadan, üstyapıyı ayakta tutmak için girişilen Batılılık bağımsızlığımızı yiye yiye, sömürge koşullarını ve içte kara baskıya dayanan bir yönetimi getirdi. Batılılaşmanın tek güzel ürünü, uyanmış orduyu Birinci Dünya Savaşında verince, bağımsızlığı tam yitirmenin sınırına geldik. Bağımsızlığın savunucusu ordu, silah bırakışması ve Sèvres ile yok ediliyordu. Bu uçurumun başına varmadan Meşrutiyet toplumunun ortasında, bağımsızlık ilkeleri açısından bir gezinti yapmalıyız. Neden ki, Meşrutiyet –elbetteki İkinci Meşrutiyet: Hiç olmazsa halka dönük devrimci bir

yanı var– ayrı bir öyküdür ve soyut özgürlük sözünün bağımsızlığı kurtarmaya yetmeyeceğini gösteren toplumsal bir laboratuvardır Bu gezinti sırasında, bağımsızlık–özgürlük ilgilerini tartışmaya girişmeden, Meşrutiyet eşiğinde, üstyapının Avrupa anamalcılığına dayanarak uyguladığı Batılılaşmanın sonucunu, bir toplumbilimcinin, Niyazi Berkes'in gözlemleriyle belirtelim: "1908'de Abdülhamit idaresi düştüğü zaman, Türk halkı adamakıllı soyulup soğana çevirilmişti.

3– Bağımsızlık ve Özgürlük

Makedonya dağlarında başlayan özgürlük devrimi işte bu soyulmuş, sömürülmüş halkın üzerine geldi ve özgürlüğe gerekli toplumsal düzenlemeleri yapamadığı ve de devleti dış bağımlılıktan kurtaramadığı için o da, halkın sömürülmesine, ulusun yoksullaşmasına bakakaldı. Devrimden dört yıl sonra bir ozan, devrimi bir "yağma sofrası" olarak nitelendiriyor ve şöyle haykırıyordu:

Bu sofracık, efendiler –ki yenip yutulmayı bekler,
Önünüzde titriyor– şu milletin hayatıdır;
Şu milletin ki acı çeker, şu milletin ki ölmek üzre,
Fakat sakın çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır...

Yiyin efendiler yiyin; bu istek dolu sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin.

(Tevfik Fikret'ten sadeleştirme)

Kimler oturmuştu bu sofranın başına? Tarık Zafer Tunaya, her gün yeniden okunası "Devrim Hareketleri İçinde

Atatürk ve Atatürkçülük" adlı o güzel araştırmasında –bilimsel ve güzel!– bu sofranın başına çökmüş İkinci Meşrutiyet yiyicilerini sahne ışığına çıkarıyor: "Kapitülasyonlar, borçlanmalar (Düyun-u Umumiye), yabancı şirketler, kısacası, Osmanlı İmparatorluğu'nu bir pazar, bir sömürge yapmak isteyen yabancılar ve yerli ortakları...

Ve o Meşrutiyet toplumu ki, gene Tunaya'nın deyimiyle: "İğneden ipliğe kadar her şeyi Avrupa'dan bekleyen bir toplumdu. İkinci Meşrutiyetin özgürlüğü ile gele gele, gericiliğin ve belli bir oligarşinin kara baskısı gelir. Bu da, bağımsızlığını yitirmiş bir devlette gerçek özgürlüğün olamayacağını gösterir. Nasıl olsun ki, ulus, özgürlük yolu ile, özgürlük adına her gün aldatılıyordu. "Milleti aldattılar; hepsi bir 'hân-ı yağma'nın başına oturdular Yiyorlar, 'tıkınıyorlar. İrfan ve fazilet sahipleri eskisi gibi, nikbet ve hüsrandadır Hakkı söylemek isteyen ağızlar eskisinden beter kilitlenmiş ve gerçek halk rehberlerinin ayaklarına pranga vurulmuştur " (Yakup Kadri Karaosmanoğlu – Atatürk.)

Kişi özgürlüğü, ortak özgürlüğün, bağımsızlığın toprağında güvencesini bulur, özgürlük bağımsızlığın çiçeğidir Bir toplum ya da ulus bağımsız olmadı mı, özgürlük bir soyut söz olarak kalır, kişiler gerçekten özgür olamazlar, *bağımlılığın bağlarıyla bağlıdırlar.* Özgürlük sevinciyle gelen İkinci Meşrutiyet, Kanun-u Esasi'yi geri getirmişti, bu ilk Anayasaya bakılırsa, kişilerin, Osmanlı devleti bireylerinin özgür olması gerekir. Öyle ama, özgürlük ortak yaşanan bir değer, ortak yenen bir besindir. Özgürlük, ortak özgürlüğün bağımsızlığın yemişidir. Bağımsızlık olmadı mı, özgürlüğü bütün vatandaşlar eşit olarak yiyemezler, özgürlüğü ortaklaşa bölüşemezler. Bu özgürlüğü, sadece bağımlılıktan yararlanabilenler yiyebilirler. Böylece, soyut özgür-

lüğün besinlerini sadece üstyapı yiyordu. Halka ne kalıyordu? Özgürlüğün çöpleri kalıyordu. "İncesaz özgürlüğü!" Bu deyimi Yakup Kadri'nin şu satırlarından çıkarıyorum: "Yirmi yaşımıza girdiğimiz zaman artık hiçbir kimseye, hiçbir şeye inanmıyorduk. Meşrutiyet inkılabının şarkıları bize birtakım herzeler gibi geliyordu. Hele sokak satıcılarının 'Yaşasın!' çığlıklarıyla ortaya attıkları, salaştan tiyatroların şanolarına çıkardıkları 'hürriyet kahramanları'na başımızı çevirip bakmıyorduk bile. Panayır mızıkacılarının, köşebaşı şarlatanlarının ve acemi şiir inşatçılarının yardımlarıyla yapılan halk nümayişleri bizi tiksindiriyor, evlerimize kaçıyorduk. Bir gün, evde, aileden yaşlı bir adam, bana şunu demişti: 'Canım; böyle incesaz takımı ile inkılap mı olur?

Neden böyle olmuştu? Özgürlüğün ortak temeli, halkçı temeli kurulmayınca, yani toplum kendi kendine yeter hale gelmeyince, temelden çağdaşlaşmayınca, yani bağımlı kaldıkça gerçek özgürlük bu bağımlılığa karşı düşüyor ve üstyapı bir bağımlılık içinde, kendisini koruyabilmek için soyut özgürlük kavramı altında baskısını artırıyordu. Bu yüzden, Meşrutiyet özgürlüğü en çok, gerici din adamlarına ve devletin yönetici üstyapısına yaradı. Onlar, bağımlılığın en büyük kara baskısını kurdular. Şu tarihsel yargı Tunaya'nındır: "En kötü istibdat, türlü nedenlerle, şahıs ve zümre tahakkümünü kuran ve bunları demokratik müesseseler ardında gizleyen şekildi ve durmadan hürriyeti siper ettiği için, en tehlikelisiydi. Peki, bu ortamda bir şey yapılamaz mıydı? Bağımsızlık adına, yani ortak özgürlük adına, kişisel özgürlük toplumsal temeline, halkçı temeline oturtulamaz mıydı? Bunun için, bağımsızlığın iki ilkesini: Kendine yetme ve çağdaşlaşmayı temel alan toplumsal düzenlemeler, köklü değişimler yapmak gerekirdi. Böyle bir

kurtuluş ışığı parladı, ama düşünce ve yazın hayatında kaldı, halkçı özünü yitire yitire de, Alman sömürgeciliğinin etkisinde bir düşsel milliyetçiliğe dönüştü. Bu hareket, Türkçülük hareketiydi. Ziya Gökalp'ın öncülüğünde bir "ulusal hümanizma"nın coşkusunu taşıyordu. Temelini ilk çıkışındaki halkçı kaynağa dayamasını, Anadolu'ya ilk gelen Türklerin getirdikleri "Horasan hümanizması"na bağlamasını bilseydi, gözlerini bir düş gibi güzel ama uzak Turan'a değil, Anadolu halkına ve Anadolu gerçeklerine açsaydı, o günkü gerici-yağma çağında, belki de halkçı bir hareketin dayanağı olabilirdi: Eyleme geçebilirdi. Ama bağımlılık, bu düşünsel hareketin gelişmesine, tarihsel gelişmenin yatağına dökülmesine izin veremezdi. Parvus adlı bir yabancı bilgin, Türkçülerin dergisi Türk Yurdu'nda şu satırları yazıyordu: "Türkiye siyasi esaretten kurtulmak için her şeyden önce, ekonomik esaretten kurtulmalıdır... Türkler, bağımsız yaşamak istiyorlarsa, iktisaden kendi işlerini kendileri görecek hale gelmek zorundadırlar.

Üstyapı, ekonomik tutsaklıktan kurtulmak istiyor muydu? Ekonomik tutsaklık denilen şey, bir avuç yağmacının, bir avuç derebeyi artığının özgürlüğü değil miydi? Devlet, onların ve yabancı ortaklarının ellerindeydi. Bu devlet, bağımsızlık isteyemezdi, bağımsız olamazdı ve de devlet bir bağımsızlık devrimi, yani toplumsal temel değişimleri gerektiren bir yenileşme, bir çağdaşlaşma hareketine girişemezdi. Niyazi Berkes, üstyapısı Batı anamalına satılmış bir devletin, artık bir değişim aracı olmaktan çıktığını şöyle anlatıyor; "Hülasa, Türkiye'nin Batıya dönüşünde gerekli reformlar adım adım yapılmadığı, toplumsal yapı bozulmuş bir ortaçağ yapısında kaldığı için, borç ve yabancı sermaye şeklindeki dış yardım, Türk halkının ekonomik kalkınması yerine çökmesini sağladı, gelişmelerden ancak

yabancı sermaye faydalandı ve Türkiye'de yegâne reform aracı olan devlet. artık bir araç olmaktan çıktı. Devlet artık hiçbir reform yapamazdı.

Bu satırların kesin anlamı, devlet bağımsızlık demekse, Türkiye'de bir devlet kalmamış demekti. Bağımsızlığını veren bir devlet, üstyapısını ayakta tutmak için yabancı efendiler arar: İkinci Meşrutiyetin efendisi Almanlar oldu. Devlet, tek bağımsızlık dayanağı ordusunu da Almanların buyruğuna verdi. Türk ordusu, Alman çıkarlarının ve bu çıkara ortak olanların eline geçti. "Ordumuz, yerleşim–yürütüm ve savaş içi yönetim kurallarının tam anlamıyla dışında ve Almanların keyif ve arzuları için kukla gibi kullanılmıştır. (Cevdet Kerim.) Bağımlılığın en acı sonucu da bu oldu: Ordu, Alman sömürgeciliğinin isteklerine satıldı. Bağımsızlığımızı tam yitirmenin uçurumuna gelmiş olduk. Ve bu ordu, Birinci Dünya Savaşından, Mondros silah bırakışması ile yenik olarak çıktı. Silah bırakışması çağı, üstyapının tam vatan satıcılığının iğrenç izleriyle doludur. Onlar, sadece yeni bir efendi arıyorlardı. İttihatçılar Alman dostu mu idiler? İtilafçılar, İngilizlerin yanı başındadır. Alemdar'ın başyazılarından biri şu başlığı taşır: "İngilizleri istiyoruz!" (Tunaya.) Gene Tunaya, Türk tarihinde yaşanmış, en rezil, en acı, en satılık çağın özelliğini şöyle çizer: "Mütareke olaylarının bir özelliği vardır: Türk milletinin bağımsız, milli, demokratik bir devlet kurmasını engellemek!"

Tam bağımsızlığın acısını, daha İstanbul'a gelmeden, Osmanlı başkentinin rezil, satılmış, korkak ortamına düşmeden, Mustafa Kemal'in güneyde, silahlarını bırakmaya zorlanan ordularının başında duyduğu anlaşılıyor Asker olarak "Boğazların denetlenmesi" "Toros tünellerinin tutulması" ve "Terhis" –hele terhis!– gibi bırakışma maddele-

rinin anlamını ayırt etti. Bunlar. son bağımsızlık dayanağının, ordunun da elden gitmesi demekti. Bağımsızlığımızı tam yitirmiştik. İşte tam bu sırada, kendi kendisinin ilkesine bağlanarak o, başkaldıracaktır Sesi, Toros tünellerinin eteğinden, Adana'dan bir soylu çığlık gibi yayılacaktır: Asker Mustafa Kemal'in sesidir bu. Bu sesin serüveninde, biz artık, gericilere, yağmacılara, vatan satıcılara yaramış soyut özgürlüğün sesini değil, ortak özgürlüğün bağımsız sesini, Mustafa Kemal'in sesini duyacağız. Bir devlet, üstyapısıyla bağımsızlığı vermiş olabilirdi, ama ilkönce kendi kendisi olarak o, sesinin halkasında bir ulus bağımsızlığı vermeyecek, bağımsızlığı kurtaracaktı. Ya bağımsızlık ya ölüm! türküsü başlıyordu.

4- Ya Bağımsızlık Ya Ölüm!

Bu seste, bir vatanseverin bu çığlığında, sadece bir "asker" yüreğinin yanıklığı mı vardı? Bu çığlığı sadece bir asker onuruyla mı atıyordu o? Ordusu elinden gitmiş, ordularına yabancı ellerin parmakları uzanmış bir büyük komutanın onur çığlığı mıydı sadece? Bağımsızlığın desteği saydığı ordular dağılınca, kendi kendisinin ilkesi, bağımsız yaşama ilkesinin de çözülüp gideceğini anlıyordu, ama, bağımsızlığın ilkelerini biliyor muydu o? Neden bağımsızlığımızı yitirdiğimizi ayırt ediyor muydu?

Bildiği ve ayırt ettiği anlaşılıyor Ne Alman, ne İngiliz, ne Amerika: Hiçbir koruyuculuk kabul etmiyordu. Bağımsızlık için pazarlığa oturmuyordu. Yüzyıllardan sonra ilk kez, Türkiye tarihinde, tam bağımsızlık isteyen bir adam ortaya çıkıyordu. Bağımsızlık bir aşk ve o kadar da bir bilinçti onun için. Bağımsızlık bilincini, bütün yaşantısında

iyice bilediği anlaşılıyor Bu bilincin sesini, ilkönce, Sıvas Kongresinde duyuyoruz. Bağımsızlık onun için pazarlık, ödün götürmeyen bir ilkeler ilkesidir Sıvas Kongresinde, evet orada, ona "manda kabul etmeyen adam diyebiliriz" tam bağımsızlık isteyen adam.

"Bu tüm bir kurtuluş olmalı idi. Tam bir bağımsızlık, tam bir kurtuluş. Sıvas Kongresinde manda olup olmamanın tartışılması yapılmıştır Mustafa Kemal, ateşli ve geri dönmez bir manda düşmanı idi. Tam bağımsızlığın, tam kurtuluşun yanında idi. En uygunsuz koşullar içinde bile Mustafa Kemal, Amerikan mandasını kabule yanaşmıyordu. Onun sömürgeciliğe açık savaşının kesin tutumu budur Bir halk devletinin tam bağımsız olmasını istiyordu. Amerikan mandasının iyiliklerinden, gerekliliğinden söz açanlara, örnekse, Bekir Sami Beye, yiğit bir halk önderi gibi soruyordu:

"– Lehimizde bu kadar iyi koşullar ileri süren Amerika hükümeti bu şekildeki mandaterliği kabul etmesine, yani buna katlanmasına karşılık, Amerika adına ne gibi yararlar ve çıkarlar sağlamış olacaktır?" (Devrimcinin Takvimi – Ceyhun Atuf Kansu, Dernek Yayınları, Ankara, 1962.) Vehbi Cem Aşkun'un bir yurtsever emeğiyle derlediği Sıvas Kongresi adlı kitapta, çoğunlukla İstanbul delegelerinin savunduğu manda sorununa değgin birçok anılar vardır. Bir İstanbul delegesi: "Biz müzaherete muhtacız, bunun en iptidai delili de varidat-ı devletin ancak borcumuzun faizine tekâbül edebilmesidir, diyordu. Bu sözlerin ardındaki kavramlara bakalım: Müzaheret, yani başka bir devletin koruyuculuğu, Amerika anamalının yardımı, dış yardım. Devlet gelirleri; yani, "hân-ı yağma"da kullanılacak gelirler ve faizleri bile ödenemeyen borçlar, yani dış borçlar, genel borçlar. Bu sözleri, delege, kendi anlamında yurtseverce söylü-

yordu. Umudunu yitirmişlerin sözleri. "Bir yandan milleti böldüler, umutsuzluğa düşürdüler, öte yandan, bu tedhiş siyaseti karşısında memleketin aydın geçinen bazı zavallılarını da manda vesaire gibi kendi kendimizi aldatan ve bilmeden esarete razı kılan propagandaları yapmaya sevkettiler. (Cevdet Kerim.) Anlaşmış devletler (İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika...) bir yandan İstanbul üstyapısını Hürriyet–İtilaf Fırkası çevresinde örgütleyip, bağımlılık yolunda kullanıyorlar, beri yandan aydınları "koruyuculuk, yardım" adları altında bağımlılık için avlıyorlardı. Amerika'nın koruyuculuğu, yardımı! Bu sözlerde, Mustafa Kemal bir tanıdık ses duyuyordu: Eski bir ses; bu sözler karşısında Mustafa Kemal'in karşılığı kesin ve açıktı, Mazhar Müfit Kansu'nun Sıvas Kongresi eşiğinde, şu anısı çok ilginçtir:

"– Paşam, Sıvas'ta galiba manda meselesi bizi çok üzecek ve yoracak, dedim.

Hakikaten paşanın bamteline dokunmuştum. İdealist ve heyecanlı adam birden yerinden fırladı:

– Ahmaklar, memleketi Amerikan mandasına, İngiliz himayesine terketmekle kurtulacak sanıyorlar Kendi rahatlarını temin etmek için bütün bir vatanı ve tarih boyunca devam edip gelen Türk istiklâlini feda ediyorlar.

Bu sözler, sadece onuru yaralanmış bir askerin sözleri değildir, bu, yüzyıllar sürmüş bir bağımlılık olayının temeldeki tanımıdır Mustafa Kemal burada duygusal bir bağımsızlık âşığı değil, tarihsel akışın ortasında "olayın özünü" yakalamış bir bağımsızlık bilincidir

"Olay"ı, bir savaş sonucu yenilmiş bir devletin bağımsızlığının zedelenmesi biçiminde alımıyordu: O, bu devletin çöktüğü, eskidiği için bağımsızlığını yitirdiğini görüyor. Bir devlet yenilebilir bir savaşta, ama Osmanlı devleti yenilmemiştir sadece, bağımsızlığın temellerini yitirmiştir ve bu ba-

ğımsızlığı bu savaşla değil, kökleri çok gerilere inen nedenlerle yitirmiştir *Osmanlı devleti varoldukça Türk ulusu bağımsız olamaz*. Kurtuluş çarelerini ararken, onun, yenik bir devletin generali olarak değil, çağdaş bir bağımsızlık öncüsü olarak ortaya çıktığını kararından anlıyoruz. O bu kararla, bağımsız bir devletin ve yüzyıllar süren bir çökme serüveninden sonra ilk kez, bağımsız bir Türkiye'nin öncüsüdür, habercisidir, yapıcısıdır Söylev'inin en güzel yerlerinden biri, bu kararını açıkladığı yerlerdir: "Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da, ulusal egemenliğe dayalı, hiçbir bağ ve koşul tanımayan bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak!" Onu bu karara getiren olayları okurken bağımsızlıktan ne anladığını, bağımsızlık ilkesine ne anlam verdiğini açıklanmış görüyoruz.

Söylev'indeki "Benim kararım" parçasını ve bu kararın ardından çığlık çığlığa haykırdığı "Ya bağımsızlık ya ölüm!" bildirisini, yeniden yeniden okuyalım. Okuyalım ve de iyice inceleyelim. O günkü ortamda, ikisi İstanbul'a dayalı, biri Anadolu'ya dayalı üç kurtuluş yolu ileri sürülmektedir İstanbul, İngiltere'nin koruyuculuğunu ya da Amerika'nın mandasını istiyordu. Bu bir kurtuluş çaresi değildi. Osmanlı devletinin üstyapısını ayakta tutmak isteyen bir eski oyun idi. Devlete yeniden yabancı bir efendi bulmak, büyük devletlerin kanadı altına girmekti: Bağımlılığı sürdürmekti. İşin, en önemli yanı, bu çarenin ulusa bir kurtuluş çaresi gibi sunulmasıydı. Bütün bağımlılık dönemlerinde halkı sattığı gibi, bu sefer devlet gene halkını satıyordu. Ama, ulus bilisizdi, halk bilmiyordu. Halk, üstyapıdaki oyunu ayırt edemiyordu. "Burada pek önemli olan bir noktayı da belirtmeli ve açıklamalıyım. Ulus ve ordu, padişah ve halifenin hayınlığından haberli olmadığı gibi, o makama ve o makamda bulunana karşı yüzyılların kökleştirdi-

ği din ve gelenek bağlarıyla içten bağlı ve uysal. Ulus ve ordu, kurtuluş yolu düsünürken bu atadan gelen alışkanlık dolayısıyla, kendinden önce yüce halifeliğin ve padişahlığın kurtuluşunu ve dokunulmazlığını düşünüyor. Halifesiz ve padişahsız kurtuluşun anlamını kavramaya yetenekli değil. (Atatürk – Söylev – Türk Dil Kurumu, 1963.)

Kurtuluş çaresini böyle bir bağımlılık oyununa getiren üstyapı, iki şeyin korunmasını, Türkiye'yi batıran iki tarihsel geriliği öne sürüyordu: "Düveli muazzama" ile arayı bozmamak (şimdi Almanya yerine İtilâf devletleri geçmişti), bir de padişaha ve halifeye canla başla bağlı kalmak. Bağımlılığın, bu iki temel koşulu idi. Bu kurtuluş çaresinden başka çareler aramak, düşünmek "dinsizlik" "vatansızlık" "hainlik" idi.

İşte, Mustafa Kemal, Osmanlı devletinin kendisine giydirdiği dinsizlik, vatansızlık, hainlik urbasını üzerine alarak başkaldırdı: Bağımsızlık dinini, gerçek vatanseverliği, ulusuna gerçek bağlılığı seçti.

Söylev'inin bu ateşli –bağımsızlık ateşi en kutsal ateştir!– bölümünü okurken, onun "bağımsızlık ilkesi"nin anlamını ören öğeleri de, açık seçik görüyoruz: Halk egemenliği, "bilâkaydüşart" bağımsızlık, hiçbir yabancı efendi kabul etmemek, hiçbir yabancı devletin yardım ve koruyuculuğunu dilenmemek. Osmanlı devletini yıkmak, halifeliği kaldırmak, ortaçağdan kurtulmak: Yani bağımsızlığın iki ilkesine dayanan, kendine yeten, çağdaş bir devlet kurmak. Yani tam *bağımsızlık!* Bir ulus nasıl yaşayabilir? Kesin karşılık şu idi: Tam bağımsızlık ile. Öyle ise, gerçek kurtuluş çaresi ne olabilirdi? "Öyleyse, ya bağımsızlık ya ölüm! İşte gerçek kurtuluş isteyenlerin parolası bu olacaktı.

Bu kararı veren insanın "Ya bağımsızlık ya ölüm!" çağrısına ulusu da inandırması gerekiyordu. Anadolu'da yerel kımıldanmalar vardı. İngiltere koruyuculuğu ve Amerikan

mandası dışında. Anadolu'nun kurtuluş çaresi, İstanbul'dan ayrıydı: Yer yer kurtuluş ateşleri yanıyordu. Anadolu'nun kurtuluş çaresi bir yerde, Mustafa Kemal'in bağımsızlık çağrısına uyuyordu: Anadolu bağımsızlık istiyordu.

Sıvas Kongresinde: "On dakikalık arada, Atatürk soruyor:

– Kongre azası ile temas ettiniz mi? Ekseriyetin fikri nedir?

Hüsrev Sami hemen atıldı:

– İstanbul'dan gelenler müstesna, Anadolu delegelerinin ekseriyeti mandanın şiddetle aleyhinde bulunuyorlar (Sıvas Kongresi – Vehbi Cem Aşkun.)

"Bir avuç Türkün barındığı Ata yurdu"na kulak verince Mustafa Kemal çağrısının yankısını derinden derine duydu. İstanbul aradan kalkınca –halka anlatılınca, halk aldatılmayınca– bu ses dağınık, kısık, yer yer lamba ışığı altında belli belirsiz duyuluyordu. Anadolu, bağımsızlık diyordu. Ya da? Ölüm! Anadolu uyandırılırsa bağımsızlık için ölebilecekti. İşte, Anadolu'nun damarlarına damarlarını bağlayarak, bu ulusal bağımsızlık bilinciyle Mustafa Kemal başkaldırdı. "Ya bağımsızlık ya ölüm!" Bu Anadolu'nun da çığlığıydı. Toprağın derin katlarından geliyordu. Öyle ise ne yapmalıydı? Ne mi yapmalıydı? Tarihsel anı yakaladı: "Osmanlı hükümetine, Osmanlı padişahına ve Müslümanların halifesine başkaldırmak ve bütün ulusu ve orduyu ayaklandırmak gerekiyordu.

5- Bağımsızlık Savaşı

Bağımsızlık savaşı bir başkaldırıcının sesiyle başlar Yakup Kadri'nin deyimiyle, Mustafa Kemal ilkönce "Ana-

dolu dağlarına çekilmiş bir asi askerdi. Bu sese, Anadolu'nun kattığı sesi incelemeden önce. Mustafa Kemal'in kaynağını kısaca belirtmeliyiz. Mustafa Kemal, yarım yamalak değişimlerle, –Toynbee'nin deyimiyle; en az dozda Batılılaşma– ayakta tutulmaya çalışılan bir devletin çocuğudur. Osmanlı uyruklusu olarak, Selânik'te doğduğu zaman, Türkiye İkinci Abdülhamit'in kara baskılı yönetimine gireli dört yıl olmuştu. Çocukluğu ve ilk gençliği bu yönetimin içinde geçer. Türk devrim hareketlerinin ana kaynağı, tek Batılı kurum olan orduya girmesiyle, Mustafa Kemal'in kişiliğindeki çekirdek toprağını bulur Her şeyden önce Mustafa Kemal bir "Harbiyeli"dir. "Harbiyeli" olmak demek, o çağın Türkiyesinde Batılılığa açılmış tek kapıdan yeni düşüncelere bakmak ve birtakım devrimci kavramlara değinmek demektir Kendi kendisinin ilkesi olan bağımsızlıkla, bu Batılı ve devrimci ortama düşen Mustafa Kemal'in kişiliği "devrimciliğin" tek kaynağı "Genç Subaylar Okulu"nda pişer gelişir. 1905'te bir kurmay yüzbaşı olarak Şam'a sürüldüğü vakit, hayat öyküsünde bir başkaldırıcının gelişmiş tohumlarını taşıyordu. Bir parçası olduğu ordunun, o zamanki Türkiye'deki bu tek "Batılı ve devrimci" gücün bağımsızlık savaşımızdaki yerini tarihsel gerçeği içinde incelemeliyiz. Şimdi şu olayı bir kez daha belirtelim: Bağımsızlık savaşı bir başkaldırmayla başlar ve bu başkaldırmanın ilk bilinçli sesi Mustafa Kemal'in sesidir Bu sesten önce ve bu sesin çevresinde Anadolu'nun sesi de vardır Anadolu'nun sesi iki kaynaktan gelmektedir Bu kaynakların birincisi "toprak beyi – çiftçi – tüccar – din adamı – Osmanlı aydını" karışımı bir taşra orta sınıfıdır Sıvas'taki kongreye katılan Anadolu delegelerinin toplumsal kaynağı bu orta sınıfı deyimler Afyonkarahisar, Tokat, Samsun, Denizli, Erzincan, Erzurum, Bursa, Alaşehir, Es-

kişehir, Kastamonu, Çorum, Nevşehir, Yozgat, Niğde, Hakkâri, Kayseri. Saruhan'dan gelen bu 28 delegenin, büyük çoğunluğunu toprak sahipleri – büyük çiftçiler ve tüccarlar alır Serbest meslek sahipleri de, geldikleri bölgenin orta katlarının sesini taşırlar. Kongre delegelerinin yedisinin unvanı "zade"dir: O günkü anlamıyla "eşraf" soylu kişi oğlu, soylu aileden. Kongre delegelerinin bir bölüğü memur ve askerlerden kuruludur Kongreye katılmış bu memur ve askerlerin birtakımı, doğrudan doğruya Mustafa Kemal'in arkadaşlarıdır, yani kaynağı "Harbiye"ye dayalı devrimci gelenekten gelmektedirler

Anadolu'daki sesin ikinci kaynağı *ordudur* Bu ordunun içindeki genç subaylardır Bu sese, yer yer genç aydınların katılmasıyla ilk direnç odakları ortaya çıkar Bağımsızlık savaşının ilk yasal örgütlenmesinden (T.B.M. Meclisinin kurulmasından) önce Anadolu'da üç direnç odağı buluyoruz: Batıda, doğuda, güneyde. Bütün bu direnç odaklarını, "genç subaylar" örgütlemişlerdir. İzmir'in Yunanlılarca alınmasından bir gün önce, genç aydınların önderlik ettiği, Yahudi maşatlığındaki "direnç toplantısı" bağımsızlık savaşının ilk halk hareketidir. Anadolu'nun sesi, o gün dağıtılan bildirilerde "silahla direnmek" biçiminde duyurulmuştu. Bildiride: "İzmir, Anadolu'yu ve efendilerini bekliyor" deniyordu. Bu direnmeye bir çağrıydı. Ama, bağımsızlık savaşının ilk kurşunu, 27 mayıs 1919'da atıldı, Ayvalık'ta. Buradaki direnci bir asker, 127'nci alay kumandanı bir yarbay, Ali Bey yönetiyordu. Bağımsızlık savaşının ilk düzenli ordusu kurulana kadar "direnme" savaşlarını yapan Kuvayı Milliye – ulusal kuvvetler, çekirdeğinde subaylar ve askerler bulunan, bu çekirdeğin çevresinde gönüllü halk kuvvetlerini toplayıp örgütleyen görünüşte "sivil" ordu birlikleri idi.

Mustafa Kemal'in sesi, işte bu iki sesle, Anadolu orta sınıfından gelen "bölgesel hakların korunması" sesiyle ve "Kuvayı Milliye"den gelen "direnç" sesiyle birleşiyordu.

Bir yerde, Mustafa Kemal'in sesi Anadolu'nun da sesidir Bu iki ses arasında bazı temel ayrıntılar olmakla birlikte, bu iki ses, "vatanın düşmandan kurtarılması, düşmandan temizlenmesi" ilkesinde birleşiyorlardı. Ama, Mustafa Kemal'in sesi, Anadolu'nun sesi üstündeydi: Bu, tam bağımsızlık sesi idi. Mustafa Kemal'in sesinin kaynağı bağımsızlık ilkesiydi. Bağımsızlık ilkesinin yorumunda, bilincinde Anadolu, Mustafa Kemal'in elbette gerisinde kalacaktı. Neden ki, temeldeki halk uyanmamıştı, kendine yetmeyen, çağdaşlaşmayan bir ulus bağımsızlığın gerçek ölçüsünü de bilemezdi. Halkın gizli, "potansiyel" sesini, Mustafa Kemal yükleniyordu, onun sesi devrimci idi. İstanbul'un ve Osmanlı üstyapısının sesi bağımlılık sesi idi. Anadolu'nun sesi ise gelenekçi idi. Burada, bağımsızlık kavramına yeniden çağdaş ölçüsünü verelim: Bağımsızlık bilinçlenmiş özgürlüklerin birleşmesinden doğar. Birleşik bir özgürlüktür, ortak bir özgürlüktür o: Kişiler özgür değilse, bağımsızlık bilinci doğamaz. Birleşik, ortak özgürlük, yani bağımsızlık olmayınca da, kişisel özgürlük olamaz. Mustafa Kemal'in kurtarmak istediği bağımsızlık, kişileri özgürleşmiş, kendine yeten, çağdaşlaşmış bir toplumun bilinçli ortak özgürlüğü idi. Bağımsızlığın bu yorumunda Mustafa Kemal'in ve çoğu asker devrimci aydınların sesiyle, Anadolu'nun sesi arasındaki ayrımı, bu iki sesteki nitelikleri belirlemeden, bağımsızlık savaşımızın temel felsefesini ve çatışmalarını anlayamayız. Bu iki ses arasındaki temel ayrım, savaşın amaçlarından başlıyordu. Mustafa Kemal neye başkaldırıyordu: İlkönce devlete... sonra sömürgecilere ve sonra... devleti de, toplumu da bu bağımlılık uçurumuna atan orta-

çağa! İlkönce devlete, neden ki, sömürgecilerin saldırısını üzerimize çeken ortaçağlı ve bağımlı devletti.

Anadolu orta sınıfının, devletle ve ortaçağla pek bir kavgası yoktu. Düşmanı da "bir sömürgeci" "Batı anamalının öne sürdüğü" bir "emperyalist öncü" olarak değil, bir "gâvur ordusu" olarak görüyordu. Kendi geleneklerini, kendi düzenini, kendi topraklarını vermek istemiyordu: Vatanseverliği gelenekçiliğe dayanıyordu. Ama ne var ki, bağımsızlığa yetmeyecekti bu. Savaşın amacı, sadece "düşmanı" "gâvur ordusunu" yurttan kovmak, geleneklerimizi, topraklarımızı, köylerimizi, evlerimizi, "camilerinden ezan sesleri yükselen" İslam ülkesini düşman çizmesinden kurtarmak olamazdı. O düşmanı, "bir avuç Türkün barındığı ata yurdu"na çeken temel nedenler yenilmezse Türk ulusu gerçek bağımsızlığa kavuşamazdı. Yarı sömürge koşulları durdukça, ortaçağ yaşadıkça! Anadolu orta sınıfı tarihsel akışın dışında, geleneklerin içinde –ama kendi düzeninin bilincinde– gerçek bağımsızlık bilincinden habersizdi. Gerçek bağımsızlık bilinci, devrimcinin bilinciydi. Öyle ise, sömürgecilerle birlikte, eski düzeni, eski toplumu ve bütün bunların kaynağı ortaçağı da tarihin denizine dökmek gerekiyordu. Bu, "kendi geleneklerini, kendi topraklarını" korumak isteyen Anadolu'nun bağımsızlık ilkesini aşıyordu, bu bir devrim ilkesi idi. Mustafa Kemal'in bağımsızlık ilkesi bir temel dönemeçte, tarihsel bir gelişim kavşağında Anadolu'nun sesi ile çatışıyordu. Onun bağımsızlık savaşı da bu nedenle, bir devrim niteliği taşıyordu. "Emperyalist devletler bilmelidirler ki... Bu Yakup Kadri'nin Mustafa Kemal'den duyduğu ilk sesti. Bu sesle Mustafa Kemal dünyaya ve sömürgeci Batıya, Anadolu halkı adına başkaldırıyordu. Başkaldırıyor, ama, Batı uygarlığının temellerini ören insancı – akılcı – laik anlayışın yanında yer alıyordu. Yenmek istediği "sö-

mürgeci" Batı idi, doğuya uygulanmış "sömürge koşulları" idi. "Batı uygarlığının" özü değildi. "Sömürgeci Batıyı" yendikten sonra, dönüp, Türk ulusunun kendine yetmesi, çağdaşlaşması için içerdeki ortaçağı da yenmeliydi: Devletiyle, düzeniyle, toplumuyla, eskimiş gelenekleriyle. Tunaya, bağımsızlık savaşının temeldeki devrimci ilkesini şöyle özetliyor· "Özellikle bugün, azgelişmişlikten kurtuluş, istiklal savaşı kadar gerekli ve önemlidir Bir kere daha tekrarda fayda var: Türk devrimi Türkleri maddi ve manevi sefaletten, aşağılık duygusundan, gerilikten, cahillikten, muhafazakârlıktan kurtarmak için girişilmiş bir hareketin adıdır

Anadolu'nun sesini, kendi sesiyle birleştirerek, Anadolu'daki halk kuvvetlerini örgütleyerek, yarattığı kendi "ulusal ordusuyla" sömürgeci ordularını önünde sürüyüp denize atarak, Mustafa Kemal bağımsızlık savaşının en önemli dönemini zaferle sonuçlandırdı. Bu zaferin üzerinde o, tarihsel bir görevle –Batılılaşma hareketlerinin kaynağı ordunun ona aşıladığı bir görevle– yurduna baktı; bu tarihsel bir fırsattı: Türkiye tam batılılaşabilirdi. Bütün bir devrimci geleneğin düşlerini gerçekleştirebilirdi. Ortaçağı yıkabilirdi. Kendine yeten, çağdaşlaşmış bir ulus yaratabilirdi: Öyle ise bağımsızlık savaşı sürecekti. Neden ki, Türkiye'nin düşmanları yenilmemişlerdi. Bu açıdan, bağımsızlık savaşı yön değiştirdi, bir bağımsızlık devrimi haline dönüştü. Savaş bitmiş, devrim başlamıştı. Bu devrim, Türkiye tam bağımsız hale gelene değin sürecekti. Neye karşı bağımsızlık? Soruyu böyle koymalı ortaya. Bu sorunun ışığında, bağımsızlık savaşımızın bir bağımsızlık devrimi halinde sürdürülmesi gerekir Anadolu orta sınıfının düşmanları çekip gitmişlerdi, ama Türk ulusunun düşmanları kalmıştı. Bağımsızlık devrimi işte, bunları temizleyecekti. "Ulusal Kurtuluş Savaşı" işte tam bunu deyimliyordu.

6- Bağımsızlık Devrimi

Dünya devrimleri içinde Türk devrimi dediğimiz, Atatürk'ün adına ve kişiliğine sıkı sıkıya bağlı devrimin temel niteliği bağımsızlıktır, bağımsızlık adına yapılmış bir devrim oluşudur *Türk devrimi bir "ulusal bağımsızlık" devrimidir.* Türk devriminin, ulusal bağımsızlık devriminin, devrimsel özelliğini anlayabilmek için iki soruya açık karşılık vermek gerekir Birinci soru: Devrim nedir? İkinci soru: Türk bağımsızlık savaşı bir devrim midir?

Devrim kavramına, şöyle ortalama bir tanım bulunabilir: Devrim, toplumun içinde mayalanmış, birikmiş bir dünya görüşünün, eski kurulu düzeni zorla ve kuvvete dayanarak, birdenbire yıkması, değiştirmesi, kendi ilerici kadrosunu, kendi ilerici düzenini getirmek üzere siyasal gücü eline geçirmesidir Devrim gerçekleşmek üzere üç evreden geçer: Düşünce, eylem, yeni düzen. Eski kurulu düzen deyimine o düzenin siyasal, ekonomik, ekinsel, toplumsal bütün yapısı, dayandığı temel dünya görüşü ve yönetici kadrosu girer Devrim, kurulu düzeni bozan, yıkan, değiştiren bir yeni düzen hareketidir. Şimdi ikinci soruyu sormalıyız: Devrim kavramının ışığında Türk bağımsızlık savaşı bir devrim midir? Genel anlamda, bağımlı, çağın gerisinde kalmış, kendine yetmeyen bir düzen yerine "bağımsız, çağdaş, ulusal" bir düzen getirmek istemekle bir devrimdir. Ama tartışacağız. Şevket Süreyya Aydemir, değerli bir Atatürk hayat öyküsü olan "Tek Adam" kitabının ikinci cildinde, devrim kavramına aşağı yukarı bizim verdiğimiz anlamı veriyor ve bu anlamın ışığında "Kurtuluş Savaşı bir devrim midir?" sorusuna kesin ve açık şu karşılığı veriyor: "Anadolu ve Mustafa Kemal hareketine gelince bu bir ihtilal değildi. Bu bir inkılaba gebe olan ve başarısı,

ancak bir inkılaba yönelmekle tamamlanacak olan bir fikirler. ilkeler önderler hareketi idi.

Kurtuluş Savaşına değgin ilginç belgeler veren "Anadolu İhtilali" adlı kitabında Sabahattin Selek, kitabına koyduğu adla birlikte bağımsızlık savaşını bir "ihtilal" bir "Anadolu devrimi" olarak nitelendirmektedir. Niyazi Berkes "Kemalist devrim" adını kullanmaktadır. Mahmut Esat Bozkurt "Atatürk İhtilali"nden söz etmektedir. (Bayraklaşan Atatürk – Derleyen: S. N. Özerdim, Varlık Yayınları, 1963, İstanbul.) Şimdi, bir olaya devrim deyip dememek, kişisel yeğlemelerimize bağlanamayacağına göre. "Ulusal bağımsızlık savaşı"nın özündeki devrimsel nitelikleri bir bir belirtmemiz gerekecektir Bunu, Türk devriminin niteliği bakımından değil, ilkönce oluşumu bakımından yapacağız. Devrimin temel özelliği kurulu bir düzen yerine, yeni bir düzen getirmesidir "Anadolu İhtilali teokratik telakkilerle idare edilen Osmanlı devletinin yerine, laik bir devlet kurmak, 600 yıllık Osmanlı hanedanını tasfiye ederek cumhuriyeti tesis etmek suretiyle, hiç şüphesiz yıktığı düzenden çok ileri bir düzen getirmiştir (Sabahattin Selek Anadolu İhtilali, cilt 1.) Bağımsızlık savaşı daha başlangıçta bu kurulu düzeni yıkmaya yönelmişti. "İlk meclis, gerçekten milli bir ihtilal meclisiydi" (Tunaya). Tarık Z. Tunaya, "Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük" (Milliyet gazetesi, 10-19 Kasım 1963) adlı araştırmasında Kurtuluş Savaşı olayını bir devrim, Türk devrimi olarak nitelendirmektedir Aydemir, Anadolu ile İstanbul'u, yeni düzenle eski düzeni, yeni kadro ile eski kadroyu karşı karşıya koyarak şöyle yazıyor: "Dürrüzade Abdullah'ın marifetiyle İstanbul hükümetinin ve padişahın çıkarttığı bütün fetvaların hareket noktası birdi: Huruc-u ales sultan. Bu tâbir, sultana, padişaha karşı ayaklanma manasına gelirdi. Böyle

çıkışlar, ayaklanmalar yapanların ise katli lazımdı. Fetvalarda Kuvayı Milliye, şeyhülislamın kaleminde kuvayı bâgiye, yani eşkıya kuvvetleri olarak adlandırılıyordu. Bu düpedüz eski düzene başkaldıran bir devrimdi. Ulusal Bağımsızlık Savaşı bütün devrimlerin temel niteliği olan birdenbireliği Sıvas Kongresinde alır: Anadolu, İstanbul hükümetiyle bağlantılarını birdenbire keser Çatışma başlar Yeni düzenin sesi duyulur Birdenbirelik, ilkönce başkaldırıcının sesindedir. Devrimlerin bir özelliği olan, yeni düzeni zor ile, kuvvete dayanarak getirme özelliği ise, ilkönce Kuvayı Milliye ve sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularıyla gelişir Bağımsızlık savaşı kendi düzenini, eski düzene – bağımlılık düzenine, sömürgecilerle birleşmiş devlete– karşı, kendi ulusal kuvvetlerinin, kendi ordularının zoru ile yürütür. Burada üç konuyu daha tartışmak gerekir, devrimin temel "dünya görüşü" nedir? Kadrosu neye dayanmaktadır Kendi düzenini yerleştirmek için kurduğu "siyasal güç" devrimci midir? Bu konuya geçmeden önce Türk devriminin niteliğini kısaca gözden geçirmek gerekir. Türk devrimi, kendine yetmeyen, çağdaşlaşamadığı için bağımlı hale gelen bir devletin yerine, bir bağımsızlık savaşı vererek, bağımsız bir devlet yaratma devrimidir, bir bağımsızlık devrimidir.

"Kendine yetmenin, çağdaşlaşmanın" bağımsızlığın temelindeki yerini en güzel, devrimin eylemcisi Atatürk deyimlemektedir ve şu sözlerle o, devrimi tanımlamaktadır: "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz değişimlerin, dönüşümlerin amacı Türkiye Cumhuriyeti halkını tümüyle çağdaş ve bütün anlam ve biçimleriyle uygar bir toplumsal kuruluş haline ulaştırmaktır Dönüşümlerimizin temel ilkesi budur Bu gerçeği kabul edemeyen anlayışları darmadağın etmek zorundayız. Şimdiye kadar milletin dimağını pas-

landırıp uyuşturanlar bu anlayışta bulunanlar olmuştur Herhalde, anlayışları kaplayan boş inançlar, 'hurafeler' tümüyle atılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça gerçeğin ışıklarını dimağa sokmak imkânsızdır Bu sözlerde bağımsızlığın temeli olan çağdaşlaşma öğesini buluyoruz. Türk devriminin temel öğesi bağımsızlık adına çağdaşlaşmak, başka bir deyimle yaşadığımız çağ geriliğinden, yani ortaçağdan kurtulmaktır Selek, "Anadolu İhtilali"nin niteliğini üç ana eksende topluyor: Sömürgecilere karşı vatanı kurtarmak, devletin yapısını değiştirmek, toplumsal yapıyı değiştirmek. Peki neden? Bu soruya da karşılık vereceğiz, ama ilkönce ara nağmemizi yineleyelim: Bağımsızlık için. Özü bağımsızlık olan bu devrimin "dünya görüşü" nedir? Dünya görüşü kaynağıdır: Ulusal bağımsızlıktır Burada "bağımsızlık devrimi"nin iki büyük devrimle karşılaştırmasını yapmalı: Türk devrimiyle çağdaş Rus devrimi, orta sınıfı çağdaşlaşmış bir toplumda gelişen bir sınıf devrimidir Dünya görüşü, "komünizmi uygulamaktır. Birdenbire, öğrenci – asker – işçinin kıyamıyla başlar, üstyapıyı ve onun "küçük bir minyatürü" olan Rus orta sınıfının düzenini devirir. Kadrosu, bir devrimci aydınlar halkasında Rus emekçilerine ve halkına dayanır Orta sınıfı tüm siler. Siyasal gücü, devrimin gücüne "işçi diktatoryası"na verir – (Dikkat edile: Bütün bu devrim sonunda Rusya bağımsız kalır).

Fransız devrimi, orta sınıfı uyanmış, "özgürlük, kardeşlik, eşitlik" ülküleriyle yoğrulmuş bir memlekette yani Batılı bir ülkede gelişen bir "devlet felsefesi" devrimidir. Dünya görüşü "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" ilkelerini yerleştirmektir. Toplumda oluşacak, yoğunlaşarak, mayalaşarak birdenbire orta sınıf–halk karışımı bir "toplumsal güç"ün başkaldırmasıyla başlar, orta sınıfı monarşinin yerine geçirinceye kadar sürer. Köylü ve işçi devrimin çevre-

sindedir, asıl kadro orta sınıftır Çekirdeğini uyanmış, çağdaşlaşmış bir orta sınıf yapar Şuna da dikkat etmeli: Fransa bu devrimi bağımsız bir monarşinin yapısı içinde geliştirir Fransız devrimi orta sınıfı güçlendirir ve siyasal gücü orta sınıfın denetlediği bir "cumhuriyet" yönetimine verir.

Türk devriminin dünya görüşü nedir? Onun dünya görüşü savaşıdır: Bağımsızlık savaşıdır Komşu bir devrimci, Lenin, Türk devriminin özünü şöyle yargılıyor: "Burjuva demokrat kuvvetlerin yönettikleri kurtuluş hareketlerine geçici olmak kaydı ile hâkim olmaları kabul edilmeliydi. Milli kurtuluş bir gaye değil bir vasıtaydı. Kurtuluş hareketini başarmış olan millet, milli ve bağımsız bir devlet kurmamalıydı. (Tunaya.) Çok önemli bir nokta: Türkiye için kurtuluş bir ülkü, ulusal bağımsız bir devlet kurmak bir hayat koşulu idi. Türkiye her şeyden önce çağdaşlaşması, ulusal yeterliğe, bilince kavuşması gereken bir toplumdu. Ulusal bağımsızlık ilkesi öyle temel bir ilke idi ki, Türkiye bu ilke uğruna, Selek'in sözleriyle, "toplumsal-ekonomik sert değişimleri bile engellemişti. Ulusal bağımsızlıktan önce, Rus örneği bir devrime kaymak, bir Sovyet olmak demekti. Ruslara göre Türkler sömürgecilere karşı çarpışmalılar, ama sonunda "emekçi kardeşliği" uğrunda ulusal bağımsızlıklarını Rus toplumunun içinde eritmelilerdi. Bu ne demekti? Bu şu demekti ki, tarihsel dramatiğinin en destansal aşamasında, ulusal bağımsızlık savaşı vermiş ve bağımsızlığını kurtarmış bir Türkiye'nin bir başka dünya devriminin ilkeleri uğruna bağımsızlığını geri vermesi, bağımsızlığını yitirmesi demekti. Tarihsel gerçek şudur: Rus devrimi bir öğreti devrimidir Rus devrimcileri bir öğretinin zaferi için savaşıyorlardı. Türk devrimi bir bağımsızlık devrimi idi, Türklerin öğretisi bağımsızlıktı. Bu öğretinin

ateşinde Türkiye, ne sömürge koşullarını, ne Amerikan mandasını, ne de "Sovyetler kardeşliğini" kabul ederdi. Bunlar bağımsızlığa, başta, tam erişildiği yerde ihanet etmek demekti. Bütün çareler bağımsızlığa karşı idi.

Türkiye, bağımsızlık devrimiyle bağımlı bir düzeni ortadan kaldırdı. Ulusal bağımsızlık savaşı "Cumhuriyet düzeni" ile tam bir devrim niteliğine kavuştu. Peki, bu devrimi "getiren, yürüten" kadro neye dayanıyordu? Selek: "Anadolu İhtilali bir kadro hareketidir" diyor Anlamı nedir bunun? Gerçektir bu, devrimin temeli bir kadroya dayanıyordu. Bu sorun devrimin bütün çatışmasını verir. Bağımsızlık devriminde Mustafa Kemal'in ve kadrosunun birimi "ulus"tur Mustafa Kemal sözleriyle, demeçleriyle, söylevleriyle ve davranışlarıyla devrimin temelini "Ulus"a dayar Bu devrimi Türk ulusunun yaptığını, gerçekleştirdiğini söyler Burada bağımsızlık devriminin bir kaynağa varmak özlemi yatar: Ulusa, halka varmak. "Bütün ihtilalci ve savaşçı kuvvetleri Anadolu veriyordu" (Selek) ama, devrim bir halk devrimi niteliğinden yoksundu. Bağımsızlığın iki ilkesini yaşamamış, kendine yetme ve çağdaşlaşma ilkesinin tabana oturmadığı bir ülkede, yani bu iki ilkenin "halkın ortak yaşantısı" haline gelmediği, özgürlüğün ortak bölüşülmediği bir bağımlı ülkede –bağımlı, sömürülmüş ve ortaçağlı– bir devrimin bir "kadro hareketi" olarak gelişmesi doğaldır. İşte bu durum bile, Türk devriminin bir bağımsızlık devrimi olmasını gerektiriyordu. Türkiye bağımsızlık için devrim yapmaya bunun için zorunluydu: Halkını bağımsız hale getirmek için. Aydemir'in "fikirler, ilkeler, önderler hareketi" dediği bu inkılap "halka mal edilebilecek miydi?" Sömürgecilere karşı vatanı kurtarmak savaşı yani Ulusal Kurtuluş Savaşı bitince, onun için bu savaş yeniden bir bağımsızlık savaşı halinde başlayacaktı. Savaş, devrime

dönecekti. "Anadolu İhtilali"nin üç niteliğinden biri, sömürgecilere karşı savaş idiyse, ikincisi, üçüncüsü de devlete ve toplum düzenine karşı savaştı. Bağımsızlık savaşı devlet düzenini değiştirerek, tam bir devrim niteliğini kazanınca, kadro dışındakiler, yani Osmanlı-Anadolu orta sınıfı sordu: Peki neye karşı savaş artık?

Toplumu değiştirmek -yani toplumu bağımsızlığın temeli haline getirmek- için savaş: Devrim, bağımsızlık ilkesini, yani kendi dünya görüşünü uygulayacaktı. Bağımsızlık savaşının birinci evresinden -yani zaferden- sonra orta sınıfın çelişkisi şu idi: Hem ortaçağda yaşamak, hem de çağdaş dünyada bağımsız kalmak.

İşte burada devrimin temel görevi başlıyordu: Bağımsızlık ilkesini halkın katıştığı, halkın yönettiği, halkın beslendiği bir "toplumsal temel" haline getirmek. Devrim, ulusal bağımsızlık savaşının ürünüydü. Değişimler, dönüşümler de devrimin halkla yani bağımsızlığın ana kaynağıyla doğal ilişkisini, bağlantısını kurmaya çalışan "devrimci bir uygulama" oldu. Bu yüzden "Atatürk devrimleri" yoktur, bir tek devrim vardır: Bağımsızlık devrimidir bu, Atatürk devrimi diyeceksek buna, bağımsızlık devrimi demeliyiz. Bu devrimin toplumu değiştirmek için uyguladığı, gerçekleştirdiği "inkılaplar" dönüşümler, değişimler vardır. "İnkılaplar" devrimin bir yöntemidir Şimdi ulusal bağımsızlığı elde etmiş, devletin yapısını değiştirmiş bağımsızlık devriminin en önemli niteliğine geliyoruz. Ona "bir çağdaşlaşma devrimi" niteliği veren bu değişimlerin özü nedir? Bu özle, devrim halkçı temeline oturabilecekti. Varlığı ortaçağ koşullarına bağlı bir taşra orta sınıfının bir yerde desteklemediği bir "kadro hareketi" olmaktan çıkacak, halka taşacaktı. Bir kadronun önderliğinde kendi kaynağına, halka kavuşacaktı. Ancak "çağdaşlaşma" ile bağımsızlık

halkın öz malı haline gelecekti. halk bu yolla bağımsızlıktan beslenmiş, yararlanmış olacaktı. halk özgürlüğünü kazanarak ortak özgürlüğe katılacaktı. Atatürk ya da Türk devriminin topluma uygulanması demek olan "inkılaplar" devrimle ilgili kavramlardır "İnkılap" demek, bir devrimin öngördüğü toplumsal, siyasal, ekonomik yeni toplumsal yapının yeni dünya görüşünün gerektirdiği siyasal–ekonomik–toplumsal değişimleri, dönüşümleri, yasaları, eylemleri topluma uygulamak demek, toplumu kökten değiştirmek demekti. Bağımsızlık devriminin ileri sürdüğü yeni düzen neydi? Bu bağımsızlık düzeniydi. Bu düzenin özü "çağdaşlaşma" idi. Bağımsızlığın temelleri, bu düzenin üzerinde yükselecekti. Değişimlere, yenileştirmelere, dönüşümlere giremeyen bir devrim toplumsal özünü yitirirdi: Halka erişemezdi. Bağımsızlık devrimi, değişimlerle sürecekti, değişimlerle oturacaktı.

"İhtilal"in süreci "inkılap"tı. Ulusal bağımsızlık savaşı bir devrimdi, devrim bağımsızlığın temellerini getirmeliydi. Bağımsızlık halk ayağına oturtulmalıydı.

7– Bağımsızlığın Temelleri

Bağımsızlığı halkçı temeline oturtmak, bir ulusal bilinç haline getirmek için Türkiye hızla çağdaşlaşmalıydı. Çağdaşlaşmayan Osmanlı devleti, bağımlı hale düşmüştü. Bağımsızlık savaşı her şeyden önce bir çağdaşlaşma savaşıydı. Devrimci bir aydının söylediği gibi: "Savaş bir köy öğretmeninin deyimiyle 'Osmanlı uşaklarıyla Atatürk kuşakların n savaşıdır. Çatışma, Millet Meclisinin kürsüsünde 'ne demek garplılaşmak' çığlıklarıyla sarası tutan ümmetçi adam ile 'adam olmak demektir hocam, adam olmak, diye

onun tepesinde çakan Atatürk'ün çatışmasıdır. (Engin Tonguç – Devrimci Atatürk. Vatan. 12.11.1964).

Çağdaşlaşma adam olmak demekti. Çağdaşlaşmanın niteliğine geçmeden önce. çağdaşlaşmanın yollarını açalım. Bağımsızlığın bu temel ilkesi, çağdaşlaşma nasıl gerçekleşecek, nasıl halkçı bir temele kavuşacaktı. Türk devriminin "değişim–dönüşümleri" işte, bu temelin yapısına yönelmişti. Bağımsızlığın temeli bu değişimler, dönüşümler, yani "inkılaplar"dı. Bağımsızlığın temeli, değişimler, dönüşümler olunca, Türk devrimi neleri değiştirmeli, neleri "çağdaş" dünyanın koşullarına dönüştürmeliydi?

Bir imparatorluğu bağımlı hale getiren nedenler nelerdir? Niyazi Berkes, bunları üç ana bölümde topluyor: Gericilik, sömürge koşulları, halkın yoksullaşması. Bu üç temel neden, hem bağımlılığın nedeni, hem de bağımsızlığın engelleyicisi, bağımsızlığın temellerini kuracak "toplumsal değişimlerin" yasakçısı idi. Bir kötü çember yani! Bu nedenlerle toplumsal değişimlere girişemiyor, toplumsal değişimlere girişemeyince de, bağımsızlığımızın temellerini öremiyorduk. Türk bağımsızlık hareketinin üç düşmanı yenmesi gerekiyordu. Gericiliği, sömürgeciliği, halkın yoksulluğunu: Ekonomik güçsüzlüğünü.

Gericilik dediğimiz genel kavram, bir tarihsel–toplumsal oluşumun ürünüydü. Sorun şu idi: Gericiliğin tarihsel–toplumsal kaynağı ne idi? Bu kaynaklar bilinmedikçe, bu kaynaklar kurutulmadıkça "gericilik" "ilerici"nin gevelediği havada bir kavram olarak kalır, toprağa basamayan ilericinin çabalarına karşın "gericilik" toplum yapısını etkiler dururdu. Gericilik bir yerde "doğu kafası" olarak tanımlanmıştır Tunaya: "Türk devriminin asıl düşmanı, şark kafasıydı" diye gericiliğin kaynağını belirtiyor. Peki, "doğu kafası" neydi? Tunaya'nın tanımı şudur: "Bu ortaçağın nakil-

ci. sürü kafasıydı. Skolastikti. Aristo devrinden beri bir arpa boyu ilerleyememiş zihniyet, işte buydu: "Şark kafası. "Şark kafası"nın kaynağı ne idi? Bu kaynak, çağımızla tarih-dışı hale düşen ortaçağdı. Gericiliğin tarihsel kaynağı ortaçağdı. Peki bu tarihsel çağın, yani ortaçağın toplumsal-düşünsel kaynağı ne idi? Böylece, Türkiye'deki gericiliğin tarihsel, toplumsal, düşünsel kaynaklarını ortaya çıkarmış olacağız. (Ortaçağ yaşadıkça gericilik de yaşar.) Gericiliğin tarihsel kaynağı olan ortaçağın, düşünsel - toplumsal kaynağı din ile, geri bir tarım-toprak düzenine bağlı derebeyliktir.

Varlık Yayınları arasında yayımlanan "Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İçyüzü - 1964" adlı kitabında, Dr. Çetin Özek, ortaçağın düşünsel kaynağı "din baskısı" üzerine şu tarihsel tabloyu çiziyor: "Osmanlı İmparatorluğu, özellikle hilafetin Türklere geçişinden sonra, dinin vesayeti altına girmiş bir toplum haline gelmiştir Her türlü davranışı, şeriatın kontrolüne bağlı olan toplum, dört elle teokrasiye sarılmış, dini kaideler sosyal hayat ile kaynaşmış bir duruma gelmiştir. Dini görüşü temsil eden ilmiye sınıfı, her türlü toplumsal davranışta söz sahibi kılınmıştır İlmiye-ulema sınıfının gerileyişi ile de, toplum sadece bu sınıfın inancıyla beslendiği, tek kültür ve bilgi kaynağı ulema olduğu için, adalet, eğitim, öğretim alanlarında topluma sosyal ve dini bir prensip sağlayacak aydınlar ve rehberler grubundan yoksun kalmıştır. Türkiye'deki tek eğitim yapısı olan medreselerde Gazali okulunun prensiplerine dayanan bilgiler verilişi, ilmiye sınıfının da bu bilgilerle yetişmesine ve bu bilgileri toplum davranışlarına uygulamasına sebep olmuştur Gazali okulu ise, İslamcılarımızın bütün desteklemelerine rağmen, İslamda şeriatı katılaştırıp donduran ve içtihat kapılarını kapatan bir okuldur. Gazali

görüşünün medreselerde temel oluşu ve medreselerden yetişen ulemanın da toplumu düzenleyici dini grubu teşkil edişi, her davranışın Gazali sistemine göre değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece Osmanlılarda dinde içtihat kapısı kapanmıştır Skolastik ve kalıplaşmış şeriatçı ulema sınıfı, bu şekildeki toplumdaki her gelişimi dine, şeriata aykırı görmüş ve reaksiyonlarını çok kesin bir şekilde belirtmiştir."

Çağdaşlaşırken, genel anlamda "ortaçağı" ve onun beslendiği kaynakları, onun yaşayabildiği ortamı temizlemek, kurutmak zorunluğu vardı. Gericiliğin birinci kaynağı ortaçağa bağlı bir "dinsel toplum" yapısıydı. İkinci kaynak, bu yapıya yapışık "ortaçağ Osmanlı derebeyliği" idi. Üstyapı –saray, din adamları– bu iki temele, dinsel toplum düzenine ve geri toprak düzenine dayanıyordu. (17'nci yüzyıllara kadar, Osmanlı toprak düzeni devletçi idi ve devlet bağımsızdı. Biz de bağımlı İmparatorluğun serüvenini anlatıyoruz.) Gericilik, üçüncü bir bağımlılık nedenini getiriyordu ki, bu, çağdışı kalmış geri bir toprak düzeninde, geri bir tarım ekonomisinde yaşayan bir toplumda "tam bir gelişme ortamı" bulan Batılı sömürgecilikti. Türkiye, gelişmemiş ekonomisiyle (bu her gücünden habersiz) güzel bir açık pazar ve derebeyliğin koltuğu altında iyi bir hammadde memleketi olabilirdi. Sömürgecilik gericilikten şu yolla yararlanacaktı: Uyanmamış bir toplum, kendi kendisine yetmenin bilincine eremeyince, bir pazar olar Batının "işlenmiş maddeleriyle" yetinecekti. Ve hammaddesini işlemeyen geri bir tarım ekonomisinde, pazarcı Batı, yerli toprak ağalığı ile anlaşarak halkın emeğini ucuza satın alabilirdi, sömürgeci memleket kaynaklarının tüketicisi, sömürülen halk da açık pazarda, "işlenmiş madde"nin tüketicisi olacaktı.

Batı sömürgeciliği geri kalmış her yerde. halkı bu yolla sömürmüştür Ve tarihsel gerçek şudur ki; ortaçağlık iki "geri" öğeyi –toprak feodalitesi ve dinsel baskıya dayanan toplum– yapısında yaşatan bütün toplumlar hep bu çeşit bir "sömürge" haline gelmişlerdir Bağımsızlığın gerçekleşmesi için ilkönce toplumun ortaçağlık yapısının değişmesi gerekir. Bağımsızlık isteyen her ulus, bunun için ilkönce bir tarihsel çağ değişimi yapmak zorundadır. Ortaçağdan çıkan bir toplum–çağdaşlaşan bir toplum, bağımsızlığın ikinci ilkesini kendi kendine yetmeyi gerçekleştirebilir Kendi kendine yetme ilkesinin uygulanmasına geniş anlamda "Ekonomik bağımsızlık" diyoruz. Bu, bir ulusun, her türlü sömürgelik koşullarından kurtularak, kendi kaynakları, kendi olanakları, kendi gücü, kendi emeğiyle kendine yeten bir "ulusal ekonomi" yaratması demektir. Bu alanda bağımsızlığın koşulu, sömürge olma koşullarının yok edilmesidir. Bir ulusun kendine yetmesi demek, "kendi hammaddeleri"ni, kendi ihtiyaçları için üreterek, kendi ihtiyaçları için kendisinin işlenmiş mal haline getirmesi, bu hammaddeleri geliştiren tarım düzeninin sömürgeci çıkarlar uğruna değil, "ulus yararına" ulusal endüstrinin temeli uğruna işlemesi, değerlendirmesi, üretmesi demektir Kendi kendine yetme çağdaş anlamda, ileri bir tarım ekonomisi temelinde hafif ve ağır "ulusal endüstri"yi kurmak demektir. Burada ekonomik bağımsızlığın iki koşulu ortaya çıkmaktadır: Üretimin iç ve dış sömürmeden kurtulması; tüketimin ulusun kendi ulusal üretimine, yani kendi ulusal endüstrisine dayanması. Üretimin iç sömürmelerden –iç sömürmenin dış sömürmeye yol açtığını da gördük: Hammadde satıcısı geri tarım– kurtarılması için, temeldeki tarım ve toprak düzeninin ortaçağlık biçiminden çıkarılması gerekir. Bu ne demektir? Bu, toprak düzeninde, siyasal

düzende ve üretim ilişkilerinde bütün ortaçağ koşullarından kurtulmaktır Yani derebeyliğin, toprağa bağlı siyasal gücün ve onun bütün yan dallarının budanmasıdır Ortaçağlık bir tarım–toprak düzeniyle, yani "küçük, yetersiz aile işletmeleriyle" ağalık mülkiyeti altındaki ortakçı işletmelerle, Batının hammadde alıcılarına göre ayarlanmış bir "hammadde işletmeciliği" ile ulusal bir endüstrinin tarımsal temeli kurulamaz. Köylü özgürleşmedikçe, yani ulusal ekonominin yaratıcı gücüne bir tarımsal etken olarak, kendi toprağıyla, kendi emeğiyle katışmadıkça, sömürgelik koşullardan biri, "ilkel–bağımlı tarım ekonomisi" ortadan kaldırılamaz. Bağımsızlığın ikinci ilkesi, kendine yetme bu nedenle birtakım köklü toplumsal değişmelere bağlıdır ki, bu değişimlerin ilki, "toprak düzenindeki ortaçağ yapısını" değiştirmektir Toprak, bir bağımsızlık ekonomisinin buyruğuna girmedikçe, içinde her zaman bağımlılığın tohumlarını taşıyabilir. Şimdi bağımsızlığın neden gericilikle ve neden ortaçağla; neden sömürgecilikle ve de neden "geri bir tarım ve toprak düzeni" ile savaşıp, bu iki köklü bağımlılık kaynağını –ortaçağ ve sömürgecilik– ortadan kaldırmaya bağlı olduğunu anlatmış oluyoruz.

Bütün bu değişimleri –ortaçağla ve sömürgecilikle savaşı– kim verecektir? Toplumu kim çağdaşlaştıracak, kim kendine yeter hale getirecektir? Burada bağımsızlığın kaynağı devlete geçiyoruz. Bunları devlet yapacaktır Ortak özgürlüğün yapıcısı devlet olacaktır ve bu devlet, Türk tarihinde yüzyıllar sonra ilk kez, bir üstyapının değil bütün değişimlerin amacı olan halkın devleti olacaktır Bağımsızlığın ilkelerinden biri bu nedenle, halk egemenliği ilkesidir Ancak halk devletidir ki, araya hiçbir ayrıcalıklı sınıfın egemenliğini sokmadan halk adına, halk için bağımsızlığın temellerini örebilir: Ortaçağı kaldırabilir, sömürge koşulla-

rını yıkabilir. kendine yeten bir ulusal ekonomi yaratabilir ve gerekli köklü değişimleri yapabilir, –doğrudan doğruya halka dayanarak– halkın katılmasıyla, halkın uyanmasıyla, halkın özgürleşmesiyle bağımsız bir "ulus" kurabilir Ortaçağ koşullarında çıkarı olanlar, sömürge koşullarıyla çıkar birliği edenler –yani, halk devletini kendi egemenliklerine geçirmek isteyenler– bağımsızlığın ilkelerini gerçekleştiremezler.

Büyük tarihsel deneylerle, Kurtuluş Savaşının verdiği deneylerle, bağımsızlığın birtakım temel ilkeleri ortaya çıkıyor ki, biz, bugün bu ilkelerin toplamına *Atatürk ilkeleri,* diyoruz. Bir bakıma, Atatürk'ün ilkeleri değil, tek bir ilkesi vardır: O da, ulusal bağımsızlık ilkesidir Ulusal bağımsızlık Atatürk'ün has ilkesidir. Yalnız, bu ilkenin temellerini ören, bağımsızlığı gerçekleştirme yolunda Türk tarihinin deneylerinden gelen birtakım uygulama ilkeleri vardır ki, bunlar bağımsızlığın yapıcısı olan ilkelerdir. Bu ilkelerin birincisi, ulusal bağımsızlığın bilincini bir aşı halinde "ulusal birime" vurmak isteyen, yani "ulusal kişiliği" yaratma olayına şekil veren "Ulusçuluk"tur Devleti halk egemenliği, halk yönetimi devleti halinde gerçekleştirme olayına "Cumhuriyetçilik"; devleti yasalarıyla, kurumlarıyla, işleyişiyle halk yararına kullanmak olayına, yani devleti bir devlet haline getirme olayına "Halkçılık"; ortaçağın din toplumu ilkesini kesin olarak "çağdaş toplum" ilkesiyle değiştiren, din yerine toplumun ve devletin temeline insancı–aklı koyma olayına "Laiklik"; bir ulusal ekonomi yaratma yolunda, ulusun kendi kendine yetmesinin halkçı kaynaklarını bağımsızlık ekonomisinin temeli haline getirme olayına "Devletçilik"; ve bütün bu ilkelerin ve en başta bağımsızlık ilkesinin gerçekleşmesi için gerekli değişimleri–dönüşümleri toplama, uygulama, devrimi bir süreç olarak

alma olayına da "Devrimcilik" diyoruz. Bu ilkeler, Atatürk'ün has ilkesinin; bağımsızlığın temelleri oluyorlar. Bağımsızlığın gerçek temeli de, "çağdaşlaşma"ya dayanıyor. Tunaya, bir yerde, "Bağımsızlık yolu, uygarlık yoluydu" diyor Uygarlık yolu ama, hangi uygarlığın yolu? Atatürk buna kesin karşılığı veriyor: Çağdaş uygarlık. Öyle ise Batı, Batı uygarlığı. Şimdi bağımsızlığın temelleri açısından Batı uygarlığı sorununu tartışacağız.

8- Bağımsız Batılılık

Engin Tonguç, "Devrimci Atatürk" yazısında, "Atatürk'ün temel kavgası bu uygarlık ve kültür değiştirme işini başarmaktır" derken, çağdaşlaşma savaşımızın ince, can alıcı bir yerine değinir: Batı için böyle bir savaş, bir Batılılaşma savaşı yoktu. Batı çok önceden, daha 14'üncü yüzyıldan beri Batılılaşmıştır. Çeşitli devrimler, endüstri devrimi, Fransız büyük devrimi, Rus devrimi bu Batı toprağında çiçeklenmişlerdir. Türkiye'nin savaşı ise, bağımsızlığının temelini bulmaktır, çağdaşlaşmak, yani insanlığın çağdaş ortak uygarlığına, Batı uygarlığına erişmektir Böyle bir toprağa yerleşmeyen bir bağımsızlık, çağdaş özünü bulamaz; çağdaş özünü bulamayınca da, yeniden bağımlılığa değişir, yozlaşır, yitip gider Ama bizim bağımsızlık savaşımız bir yerde Batıya karşıdır En çok Batılı olduğumuz çağda Batıya karşı savaş açtığımız çağdır. Yani bir bağımsız Batılılık savaşı verdiğimiz çağdır Hem çağdaşlaşmak isterken, hem de çağdaş uygarlıkla kavgamızdaki bu çelişkinin özü nedir? Ulusal bağımsızlık için Batıya açtığımız savaşın iki nedeni vardır: Bunlardan biri, sömürgecilik (emperyalizm), diğeri de Batı sömürgeciliğinin çocuğu pa-

zarcı anamalcılıktır (kapitalizm). Bunlar iki Batı uygarlığı değeri değil midir? Batı uygarlığını temel alırken, yani çağdaşlaşırken, bizim de sömürgeci ve anamalcı (kapitalist) olmamız gerekmez mi? Savaştığımız, varmak istediğimiz bir uygarlığın doğal ürünleri değil midir bunlar? Öyle ise, neden savaşıyoruz? İşte bu savaş bizim Batılılığımızdır: Bağımsız Batılılığımızdır.

Sömürgecilik, anamalcılık Batı uygarlığının kök değerleri değil, bu uygarlığın bir evresidir (Batı uygarlığının kök değeri: Tanrıcı akıl yerine, insancı akıldır), bir tarihsel gelişme ürünüdür. Nerede Batı uygarlığı çiçeklenmişse, orada sömürge koşulları gelişmemiştir Değil bir Batılı ulusun sömürge olması, Batılı uluslarda toplum katları bile, kendilerini sömürtmemek için savaşlar vermişlerdir. Sömürgecilik Batı anamalıyla, ortaçağ yapısı yaşayan (bazı yerlerde ilkçağ yapısı) toplumlar arasındaki boşluktan, çağ uçurumundan doğmuştur Sömürgecilik insancı aklın dünyayı sömürmesidir, ama sömürgecilik Batılı bir kök değer değil, bir tarihsel sonuçtur

Ve nerede insancı akıl uyanmıştır, orada sömürgeciliğe karşı savaş başlamıştır, insancı akıl hem sömürgeciliğin, hem de sömürgeciliğe karşı savaşın kaynaklığını yapmıştır. Bu yüzden, bizim bağımsızlık savaşımız, bir hümanizmadır Bunu bugün tarihsel bir açıdan görüyoruz. İlk olarak, insancı akıl, kendini sömürtmemek için Batı uygarlığının iki tarihsel ürününe başkaldırmıştır: Sömürgeciliğe, Batının pazarcı anamalcılığına.

Sömürgecilik ve Batı anamalcılığı bir değer olmayıp, öylesine bir evre, bir tarihsel üründür ki, Batılılaşmada, bir değer olarak sömürgeciliği, anamalcılığı uygulamak isteyen geri kalmış uluslar, bu denemeyi yapamazlar Neden ki, bu tarihsel gelişme durağını kaçırmışlardır, tarihsel bir

çağ olarak sömürgeciliğin de, anamalcılığın da çok gerilerinde kalmışlardır: Onlar için çağdaşlaşmak demek, Batının tarihsel halkasını yaşamak değil, bu halkayı kırmak, aşmak, yani sömürgeciliği, Batı anamalcılığını yeni bir insancılıkla tarihsel gömütüne gömmektir. Bu ulusal akılcılık Ulusal Bağımsızlık Savaşımızın tanyerinde ışır: 13 Eylül 1920 günü, Mustafa Kemal'in "Teşkilatı Esasiye Kanunu Layihası" adıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğu ve tartışmalarda "halkçılık bildirisi" diye anılan tasarının 2'nci maddesinde şunlar yazılıdır: "Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, hayat ve istiklâlini kurtarmayı tek ülkü ve amaç bildiği halkı, emperyalizm ve kapitalizm egemenliği ve zulmünden kurtararak yönetim ve egemenliğinin gerçek sahibi kılmakla amacına varacağı kanısındadır." (İsmail Arar – Atatürk'ün Halkçılık Programı, İstanbul, 1963.)

Şimdi insancı aklın uyanışının, yani bir ulusal hümanizmanın eşiğindeyiz. Burada Batıya karşı Batılıyız. "Gerçekte Türkiye Batılılaşma savaşında hiçbir Batı devletinden bu davaya yarar bir yardım görmemiştir. Yardım görmüşse bu, Türkiye'nin Batılılaşmasına değil, o Batılı devletin ulusal çıkarlarına yaramıştır Bunu bize en iyi gösteren şey, Türkiye'nın Batılılaşmada en çok başarı gösterdiği zamanların Batı dostu olduğu zamanlara *rastlamamasıdır*. Bizde Batılılıkla anlaşılan şey Türk evrimini çağdaş uygarlığa uygun yönde geliştirmektir Halbuki, Avrupa'da ve Amerika'da Batılılaşma ve Batıcılık Batı diplomasisine boyun eğme anlamına gelir. (Berkes.)

İşte Batıya karşı Batılı olmanın anlamı: Batıya karşı, Batılı olarak başkaldırmak. Tam çağdaşlaşmak. Batılı olmak, Batıya boyun eğmek, bir sömürge haline gelmek, Batı yardımı ile Batı anamalının bir uydusu haline gelmek

değildir Tarihsel bir olay da şu: Ulusal Bağımsızlık Savaşında devrimci, Batıya karşı Batılı; gelenekçi-gerici ise, Batının yanında, Batının çıkarları gölgesinde "ümmetçi"dir

Bu olayı, Tunaya çok güzel açıklıyor: Bağımsızlık savaşına karşı olan gelenekçi-gericilerin siyasal ilkelerini "gelenekçi ilkeler" adı altında şöyle sıralıyor: "1- Cezaya rıza prensibi, 2- Mütareke uygulamalarına boyun eğme, 3- Müdafaa-i Hukuk ve İttihatçı düşmanlığı. 4- Yeni bir devlet kurulmaması prensibi, 5- Milliyetçilik prensibini öngörmemek.

"Emperyalist ve kapitalist" Batının da istediği bunlardı. Yargı şudur: "Muhafazakâr telakki budur Barış sistemini emperyalist temeller üzerine, kendi menfaatleri kaidesine oturtmak isteyen galip devletler bu görüşten yanadırlar Anadolu'nun Kuvayı Milliyesi karşısına İstanbul'un çıkardığı Kuvayı İnzibatiyeyi var kuvvetleriyle destekleyeceklerdir (Tunaya.)

İşte bağımsızlık savaşındaki iç çatışma buradadır: Devrimciler, çağdaşlaşma adına Batıya başkaldırırlarken; gerici-gelenekçiler ortaçağ adına, sömürgeci ve anamalcı Batının yanında yer alacaklardır Onlar, insancı akılcılığa karşıdırlar, hümanizmaya karşıdırlar ve bu tohumların gelişmemesi için, sömürgeci-anamalcı Batı ile işbirliği yaparlar.

Şimdi, bağımsızlık devriminin temelindeki çağdaşlaşma ilkesinin neden bir kök-ilke olduğunu anlamış olmalıyız. Batıya karşı Batılılaşmalıydık. Bağımsızlığımızın temeli buydu. Peki, Batılılaşma ne idi? Batılılaşma kavramının özünü açıklamadan önce, soruya ters açıdan bakalım: Batılılaşma ne değildir? Batılılaşma ilk olarak şu değildir: Sömürgeci Batının anamalına, dış yardımlarına dayanarak

"bağımlı olmak" değildir Neden ki: "Türklerin çağdaş modern bir ulus olma zorunluğu dış sermayeyi hiç ilgilendirmez. İlgilendirdiği zaman da bu ancak siyasi ve askeri müttefik sağlamak içindir O ulusu daha ucuza mal edilmiş bir savaş aracı haline getirmek için gerekirse bedavadan malzeme vermekten bile çekinmez. (Berkes.) Yani Batılılaşma, Batının tarihsel gelişimine ağzı açık hayran kalmak, insancı aklı uyandırmadan gerici-gelenekçi bir toprağın üzerine Batılı anamalın aşısını vurmak demek değildir Çetin Özek, Batılılaşma olayının özünü, Batılılaşmanın ne olup ne olmadığını bağımsızlık ilkesine bağlayarak açıklıyor: "Bir gerçektir ki, Kurtuluş Savaşından sonra, yeni Türkiye'nin amacı, Batılılaşmak, Batı düzeyine ulaşmak olmuştur Nitekim, bütün toplumsal değişimler de bu amaca erişmek için gerçekleştirilmiştir Fakat Atatürkçü Batılılaşma olayı, Batı hayranı olmak, Batıya tapmak şeklinde bir düşüncenin sonucu olarak doğmamıştır Aksine, Batı ülkelerine karşı olan hınç, Türkiye'yi Batılılaşmaya götürmüştür Türk yenileşme hareketi, Batının emperyalist ve kapitalist olduğunu, doğu ülkelerini sömürdüğünü bir başlangıç noktası olarak kabul etmiştir (Çetin Özek – Kıbrıs ve Batılı Olmak, Milliyet, 28.9 1964.) Şimdi, bağımsızlığın temel ilkesi olarak çağdaşlaşma. Batılılaşma kavramının özünü araştırabiliriz. Batılılaşma kavramı, çağdaş uygarlığı yapan, yani insanın tarihsel, toplumsal, bilimsel gelişmesinin yollarını açan "insancı aklın", "Tanrıcı akıl" yerine geçmesini deyimler. Türk bağımsızlık hareketinde Batılılaşma kavramının yerini yorumlayan Prof. Dr. Suat Sinanoğlu: "İnkılabın bu yorumuna göre, 'çağdaş Batı medeniyetine erişmek' veya başka bir deyimle, 'Batılılaşmak' ancak akılcı ve insancı değerler sisteminin benimsenmesi ile mümkündür, diyor (Türk İnkılabının Üniversal Değeri,

Cumhuriyet, 4.11.1963). Yorumcu, Batı uygarlığının "manevi yönünü" Hıristiyanlığın kurduğu yanılgısını belirterek: "Gerçekten Batılı toplumların zihni, ahlaki ve estetik formasyonu iki temel unsura –Batı medeniyetini bütün öbür medeniyetlerden ayıran ve ona mutlak bir değer kazandıran,– hürriyet kavramı ile insan haysiyeti kavramına dayanır," diye yazıyor. "Özgürlük, bağımsızlık benim kişiliğimdir" diyen Atatürk'ün kavramları. Sinanoğlu'na göre, bu iki kavramın ana kaynağı "Eski Yunan düşüncesidir." Batılılık her şeyden önce bir hümanizmadır. Ancak, hümanizmasını aşmış uluslar, Batılılaşmış uluslardır Bütün çağdaş olaylar ve devrimler bu "hümanizma" toprağından beslenmişlerdir Bir ulusun çağdaşlaşması, yani "kendi ulusal devrimini" yapabilmesi için, ilkönce bu "hümanizmayı" yaşaması gerekmektedir. Tonguç'un Batılılar için bir Batılılaşma savaşı yoktu dediği, ince gözlem budur. Neden ki, Batı yüzyıllarca önce doğudan, ortaçağdan kopmuştur, kurtulmuştur. Sinanoğlu, bu tarihsel olayı çizmektedir: "Bu Batı olmayan Batıda, klasik çağın değerlerini yeniden keşfetmek ve benimsemek suretiyle 'Batılılaşan' ilk toplum XV'inci asır İtalyan toplumudur. İtalyanlardan sonra Fransızlar, Fransızlardan sonra İngilizler, onlardan sonra Almanlar, en sonra da komünist ihtilalinden az önce, Rusya hümanist düşünceyi benimsemek suretiyle, sıra ile Batılılaşmışlardır "

Batılılaşma kavramında böylece ortalama bir açıklığa varmış oluyoruz: Kaynağı eski Yunan düşüncesi olan –Anadolu'ya nasıl bağlanmazsın– ve kök değerini insancı aklın kurduğu, özgürlük ve insan onuru kavramına sıkı sıkıya bağlı bir hümanizma. Bu toprağa oturmadan, bağımsızlık devrimi gerçekleşemezdi. Yani, çağdaşlaşmadan, hümanizmayı yaşamadan, insancı aklı devletin, toplumun, insa-

nın kök değeri haline getirmeden "bağımlılıktan" kurtulamazdık. Çağdaş uygarlıkla nereye varmak istiyorduk? Kültürel, ekonomik, toplumsal, siyasal bağımsızlığa. Daha, 1954'te Uluslararası Kalkınma Bankası'nın bir raporunda, Türkiye'nin "bir tarım ve hammadde memleketi olarak gelişmesi" öne sürülüyordu

Türkiye, bir bağımsızlık devrimi yaparak, yıllarca önce Batıya başkaldırmıştı. Türkiye "Batı değerleriyle" Batıyı yenebilirdi. Batı sömürgeciliğinden ve anamalından kurtulabilirdi. Kendine yeten çağdaş bir devlet olabilirdi. Batılı olmak demek, Türkiye olmak demekti: Kendi kendisi olmak. Çetin Özek'in deyimiyle, Türk bağımsızlık savaşında "Doğunun uyanışı" vardı. Doğunun Batıya isyanı vardı. Burada, Mustafa Kemal bir kez daha, bir başkaldırıcı olarak belirir. Kendi "bağımlı" devletine ve Batıya. Ama hangi değerlerle? Batının kendi değerleriyle, insanın değerleriyle: Özgürlük kavramıyla, insan onuru kavramıyla ve insancı akılla. Mustafa Kemal, Batıya, Batılı gibi başkaldıran ilk doğuludur Onun bağımsızlık ilkesi bir "ulusal hümanizma" ise, başkaldırısı da "ulusal" bir "varoluşçuluktur

9- Bağımsızlık Savaşlarının Öncüsü

Çağımızın bağımsızlık savaşlarında, onun evrensel öncü yerini görünce Atatürk devrimine bağımsızlık devrimi demeye daha çok hakkımız var. Türkiye'nin öncülüğü ilk önce şuradadır: Türkiye, sömürgecilerin eline düşmüş ulusların, bağımsızlıklarını ancak yaşadıkları koşullara, Batılı değerlerle -kök değeri: İnsancı akıl- başkaldırarak kazanabileceklerini gösteren ilk örnektir

Bağımsızlığın temelini de iyi anlayan ilk örnek, çağın

dışından, çağın gerisinden birdenbire "çağdaşlaşmaya" yönelen ilk ulusal bağımsız devlet! Doğu kendi değerleriyle –İslamcı doğunun kök değeri: Tanrıcı akıl– bağımsızlığına kavuşabilir miydi? Tanrıcı akıl, insan aklını tek bir olay içinde –insanın dinsel alınyazısı– kapadığına ve başkaldırma yerine başeğmeyi öğrettiğine, buyurduğuna göre: *Hayır!* Bağımsızlık yine hümanizma ile, onun çağdaş bir değişimi olan insancı aklın başkaldırısı ile "ulusal varoluşçulukla" elde edilebilir Tunaya'nın incelemesinde şöyle bir sahne var: 1920 Mayıs ayında, Büyük Millet Meclisinde bir milletvekili söz alıyor: – Anadolu iki önemli taşkın selin kavşak noktasında bulunuyor. Bunun biri, inançların, dinlerin doğduğu doğudur; birisi zulmün, kahrın, zorbalığın ortaya çıktığı Batıdan geliyor Hangisine gireceğiz? Çoğunluğun sesi şudur: Doğuya! Doğuya!

Ama, Türkiye doğuya girmiyor, devrim Batıyı seçiyor Batıyı, "inançlarla, dinlerle" yenmek, onun sömürüsünden "inançların, dinlerin" kaynağı doğu düşüncesiyle kurtulmak mümkün değildir Bağımsızlığın bir hümanizma, bir varoluşçuluk olduğunu gösteren en önemli olay, doğu uluslarının ve sömürgelerin açtığı bağımsızlık savaşlarında, aklın uyanmasının ve sonra bu uyanan aklın başkaldırmasının aldığı temel yerdir Endonezya, Çin, Hindistan, Tunus, Afrika, Güney Asya ulusları uyanan ve halklarını uyandırmaya çalışan "aydın" kadrolarla, "Batılı önderlerle" bağımsızlaşmışlardır Türkiye'nin örneğini izlemişler, Türkiye'nin deneyini uygulamışlardır Bugün "Üçüncü Dünya" adı verilen, bağımsızlığa yeni kavuşmuş, azgelişmiş ulusların dünyaya bakış ilkeleri Atatürk'ün dünya barışı ilkeleridir. Bu ilkeler, uluslararası bağlantılarda eşitlik ilkesi, ulusal güvenliği güvence altına alan barışçılık, silahsızlanma ve uluslar arasındaki ekonomik dengesizliklerin kaldırılmasıdır. Bu

dört ilkeyi, Fahir Armaoğlu, "Atatürk'ün Dış Politikasının İlkeleri" adlı yazısında (Cumhuriyet, 13.11 1963) özetlemiştir Dünya barışını o, yepyeni bir açıdan görmektedir: Bağımsızlıklar açısından. Fahir Armaoğlu'nun yazısına aldığı şu sözler, Atatürk'ündür: "Silah tekeli, belli ulusların, belli devletlerin elinde bulundukça, bir dünya barışı kurulamaz. 'Uluslararası' silah ticaretinin bir kısım ulusların denetimi altında tutulması, uluslararası barışa bir engeldir Bu silah tekeli ortadan kaldırılmadıkça, gerçek uluslararası barış kurulamaz.

Bağımsızlıklarını Batıya karşı kazanmış uluslar, Batı değerlerinin ışığında, Batının iki büyük tarihsel ürününe de başkaldırmışlardır: Sömürgeciliğe ve insanları sömüren, ulusları sömüren anamala. Ve Mustafa Kemal Türkiyesinin eylemini seçmişlerdir, sömürgeci Batıyı yendikten sonra, dönüp sömürge oluşlarının kaynağı ortaçağa da savaş açmışlardır: Kendi bağımlılık koşullarını yenmeye uğraşmaktadırlar. Bağımsızlık savaşlarının "varoluşçuluğu" buradadır, onlar uyanan uluslar olarak, hem bağımsızlıklarını kazanıyorlar, hem de bir yandan Batıya karşı, onun tarihsel ürünleri sömürgeciliği ve sömürgeci anamalı çağ dışı etmeye, beri yandan, kendilerine karşı, kendi ortaçağlarını yok etmeye savaşıyorlar. Onlar insancı aklın (bir ulusal hümanizmanın) ışığında, Batının varıp dayandığı tarihsel gelişme durağına başkaldırıyorlar: Ulusal varoluşlarının sorumluluğunu ayırt ediyorlar Batı bir yerde durmuştur, Batı insancı akılla çelişkiye düşmüştür, "bağımsızlık savaşları" karşısında çağın gerisinde kalmıştır Sömürgecilik ve sömürücü anamal ortaçağ gibi eskimiştir Sömürgeciliğin ve sömürücü anamalın yerini, uyanan ulusların bağımsızlık çağı alıyor, yeni bir çağ başlıyor: Ulusal bağımsızlıklara dayanan bir hümanizma ve varoluş çağı. Bu çağın ilk sesi,

Türk Ulusal Bağımsızlık Savaşından geliyor. "Birkaç gün önce, Cezayir Milli Kütüphanesinin direktörü ile görüştük. Genç ihtilalci, 'Benim neslimdeki Cezayirlilerin çoğunun adı ya Mustafa Kemal'dir, ya da İsmet' dedikten sonra, şöyle devam etti: 'Babamı hatırlıyorum, Türk Milli Kurtuluş Hareketinde, kendi milletinin, hatta bütün fakir milletlerin kurtuluşunu görürdü' (Doğan Avcıoğlu – Yön, sayı: 78. Milliyetçilere sesleniş.)

Cezayir'in adını en sona bıraktım. Bağımsızlık savaşı Türkiyesinin örneğini en güzel, en taze o izliyor da ondan. Cezayirli Cemile, Atatürk'ün kızıdır Ulusal bağımsızlıklar savaşının çocuğudur o. O fakir, sömürülmüş, geri kalmış, halkı uyutulmuş bir ülkenin, bağımsızlık ilkesiyle başkaldırmasının, uyanmasının, kendi olanaklarına, kendi kaynaklarına, kendi halkına dönmesinin, toplumsal değişimlerle bağımsızlık savaşını bir bağımsızlık devrimine değiştirmenin, yani "ulusal kurtuluş"un bayrağını taşıyor: Cezayir, Batıya karşı, kaynağı Mustafa Kemal'den gelme Batılı bir sestir Cezayirli Cemile'nin türküsü, Mustafa Kemal'in türküsüydü; bütün bağımsızlık türkülerinin kaynağında, sömürgeci–anamal pazarcısı Batıya başkaldırmış bir ulusun, Türklerin bağımsızlık savaşı türküsü çağıldamaktadır. Bağımsızlık savaşı veren ülkelerin kimlik kartında, baba adı yerinde, ilk başkaldırıcı Mustafa Kemal Atatürk adı yazılıdır Bağımsızlık, çağımızda Mustafa Kemal'in ve onun devrimci Türkiyesinin öncülüğünde, Batıya karşı uyanan ulusların yarattığı yeni bir hümanizma, bir varoluşçuluk anlamına gelir

İnsancı aklı, azgelişmiş, fakir, sömürge ülkelerde ilk önce Mustafa Kemal'in bağımsızlık ışığı uyandırmıştır Kendi kendisinin, yani insanın kendi ilkesi bağımsızlık, uyanan ulusların da ilkesi olmuştur Mustafa Kemal kendi adına, çağ adına, azgelişmiş uluslar adına başkaldırmıştır.

10- Bağımsızlık Andı

Bağımsızlık serüvenimize, Mustafa Kemal'le başlamıştık. Onun kendi kendisinin ilkesini nasıl ulusal kaynağa bağladığını bu tarihsel gezimizde yaşadık. Bu serüvenin kapısını kaparken, yeniden onun "Söylev"ini, bağımsızlık âşıklarının başucu kitabını açacağız. "Ulusal hayatı son bulmuş sayılan bir ulus, bağımsızlığını nasıl kazanır?" Söylev bunu anlatır Gelecek kuşaklara, bu dersi öğretir: Bir bağımsızlık üniversitesidir Söylev Onun öğretmek istediği yalnızca bu değildir, bir ulusun bağımsızlığını nasıl kazandığını öğretmek değildir O, bağımsızlığı kurtarmak, kazanmak yetmez diyor, onu korumak, savunmak, her gün yeniden kazanmak gereklidir Ne demek bağımsızlığı her gün yeniden kazanmak?

Bağımsızlık güç elde edilebilen bir yaşama halidir: Atatürk'ün deyişiyle bir uyanışın ve savaşın sonucu kazandık onu biz: "Yüzyıllardan beri çekilen ulusal çilelerin verdiği bir uyanış" ve "bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedeli. Bağımsızlığın bedeli ağırdır Kan bedeli alınır ve kazanıldı mı, her gün korunması gereken bir yaşama koşulu olur Bağımsızlık bir olupbitti, bir donmuş-durulmuş olay değildir, bir süreçtir: Her an yaşanılır, her an yeniden kazanılır, her an temellerine yeni gelen kuşakların emeği, bilinci, sevgisi karışır Bağımsızlık, bir devrim ilkesi olduğuna göre: Bağımsızlık gibi devrim de, eşanlamda sürerler Devrim bitti, değişimler sona erdi demek, bütün bağımsızlık koşullarının gerçekleştiğini söylemek değilse; bağımsızlığın donduğunu söylemek demektir: Bir süreç donmaz, bitmez; bağımsızlık da donmaz, bitmez, devrimle birlikte gider. Bağımsızlık dondu mu, -onun temeli devrim dondu mu- bağımsızlık geriler, hayat damarları kansız ka-

lır: Bağımsızlığı donduran, bağımsızlığı her gün yeniden kazanmayan, bağımsızlığı yitirir Senin en güzel ilken nedir, yarının koşucusu? Onun ilkesi bağımsızlıktır Biz onun ilkesini kendimize de ilke yaptık: Bağımsızlık bizim de kendi kendimizin ilkesidir

Senin, en değerli hazinen nedir, ey geleceklerin çocuğu? Senin en değerli hazinen bağımsızlığındır: Türk bağımsızlığı. Bu bağımsızlığa gelişmenin, sonsuzluğun temellerini atan: Çağdaş devletindir, cumhuriyettir, çağdaşlaşma devrimindir: Türk devrimidir Onun "Ya bağımsızlık, ya ölüm!" çığlığı birdenbire sonsuza akan bir çığlığa çevriliyor, kazanılmış bağımsızlığın ateşiyle, sevinciyle, sorumuyla: "Ey Türk Gençliği! Birinci ödevin, Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuza dek korumak ve savunmaktır!"

Şimdi sor bakalım kendine: Bu hazineyi nasıl sonsuza dek korayabilirim, savunabilirim? Onun deyimiyle: "Bir gün, seni bu hazineden –yaşamanın, kişiliğinin, varlığının en değerli hazinesi– yoksun bırakmak isteyen iç ve dış 'bedhahlar' olursa, ne yapacaksın, ne yapmalısın?"

Onun kaynağından içerek karşılık ver buna: Yeniden, her gün kazanılması gereken bağımsızlık adına and içerek, de ki: "Varlığımın ve geleceğimin tek temeli, bağımsızlıktır Bu temel benim en değerli hazinemdir Benim varoluşumdur Kendi ilkemdir bu, benim: Kişiliğim, özgürlüğümdür Bu hazineyi benim elimden kimse alamaz: Ne içte kötüler, ne dışta kötüler Bağımsızlık ilkesini öğrendim ben: Kendime yeteceğim ve çağımın insanı olacağım. Bilincim bu benim ve sorumluluğum. Devrimi alıp sonsuza değin götüreceğim, oluşlar, değişimler toprağında bağımsızlığın temellerini her gün yeniden öreceğim. Bağımsızlığın özsuyunu dondurmayacağım, devrimin ağacını kurutmayaca-

ğım: Taze ve diri tutacağım. Bu hazineyi elimden almak isterlerse? İç korsanlar. dış korsanlar Direteceğim onlara. Yeni bir bağımsızlık savaşı vereceğim. Bağımsızlık savaşına ilk ben yazılacağım. bağımlılığın ilk belirtilerine devrimin tan yerinden başkaldıracağım. Ulusal bağımsızlığı, Cumhuriyetçi bir halk çocuğu olarak kurtaracağım. Kanım, bağımsızlıktan değerli değildir: Kanım bağımsız yaşamak içindir Devrimin damarlarına bağlamışım damarlarımı: Hayatımız birleşmiştir Ve bu hazineyi almak isterlerse, "koşullar ne olursa olsun" senin sesinle haykıracağım: *Ya bağımsızlık ya ölüm!* Bağımsızlık âşığı olarak and içerim ben!"

Onun kendi ilkesinden gelecek kuşaklara bıraktığı bağımsızlık andı budur: *Ya bağımsızlık ya ölüm!*

Ya bağımsızlık ya ölüm! Hayat bağımlı olunca, bir yerde ölüm en güzel bağımsızlıktır: Hiç olmazsa orada ne sömürülme, ne hor görülme, ne uşaklık, ne tutsaklık, ne boyun eğme, ne ezilme vardır; ama bağımlılığı ölüme değişmeden yapacağım ilk şey, bağımsızlık için yaşamak, bağımsızlık için başkaldırmaktır, bağımlılığın en ufak çizgisi belirdi mi, başkaldırmak!

Devrimci olarak Mustafa Kemal'e verdiğim söz budur!

30.9.1964 – ANKARA

CEYHUN ATUF KANSU, 7 Aralık 1919'da İstanbul'da doğdu. İ.Ü Tıp Fakültesi'nden 1944'te mezun oldu. Turhal Şeker Fabrikası'nda uzun yıllar doktorluk yaptı. 1959 yılında Ankara Şeker Fabrikası'nda doktorluğa başladı. 17 Mart 1978 yılında Ankara'da yaşama gözlerini kapadı. Bugüne değin yayımlanmış şiir kitapları: Bir Çocuk Bahçesinde (1941), Bağbozumu Sofrası (1944), Çocuklar Gemisi (1946), Yanık Hava (1951), Haziran Defteri (1955), Ve Yurdumdan (1960), Bağımsızlık Gülü (1965; 1966 Yeditepe Şiir Armağanı), Sakarya Meydan Savaşı (1970; 1970 Behçet Kemal Çağlar Şiir Ödülü), Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü (1970), Güneş Salkımı (1991), Bir Kasabadan Resimler (1992), Halk Albümü (1994). Yayımlanan düzyazı kitapları: Devrimcinin Takvimi (1962), Ya Bağımsızlık Ya Ölüm (1964), Köy Öğretmenine Mektuplar (1964; 1965 Türk Dil Kurumu Deneme Ödülü), Atatürkçü Olmak (1966), Atatürk ve Kurtuluş Savaşı (1969), Balım Kız Dalım Oğul (1971), Halk Önderi Atatürk (1972), Sevgi Elması (1972), Cumhuriyet Bayrağı Altında (1973), Cumhuriyet Ağacı (1973).

CEYHUN ATUF KANSU
"Cumhuriyet Ağacı / Ya Bağımsızlık Ya Ölüm"

adlı bu yapıtında cumhuriyetin ve bağımsızlığın güç elde edilebilen bir yaşam tarzı olduğundan söz ediyor. Atatürk'ün deyişiyle bir uyanışın ve savaşın sonucunda kazanılmıştır. "Yüzyıllardan beri çekilen ulusal çilelerin verdiği bir uyanış" ve "bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedeli." Bağımsızlığın bedeli ağırdır. Kan bedeli alınır ve kazanıldı mı, her gün korunması gereken bir yaşama koşulu olur. Her an yaşanılır, her an yeniden kazanılır, her an temellerine, yeni gelen kuşakların emeği, bilinci, sevgisi karışır.

9 789754 946338

ISBN 975 - 494 - 633 - 7
97 . 06 . Y. 0105 . 1041

KDV dahil 300₀₀₀ Lira